

Norges innvandrere – hva vet vi?

- Mangfold i tall og koder
 - Barnetallene går ned
- Giftermål: Like barn leker best?
 - Yrkesaktiviteten øker
- «Prislapp» på innvandring?
 - Våre naboland
 - Siden sist

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

Sannfunnsspeilet

Samfunnsspeilet

23 prosent av

barn født i Norge i 2012

hadde en mor som var innvandrer. Antallet babyer med innvandrer-mødre øker, samtidig som fruktbarheten, det vil si antall barn per innvandrer kvinne, går ned. Denne nedgangen er tydeligst blant kvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika. Norge får stadig flere innvandrerkvinner i fruktbar alder, særlig fra de nye EU-landene. Denne gruppen er seksdoblet siden EU-utvidelsen i 2004.

Les mer om innvandrerkvinneres fruktbarhet i Marianne Tønnessens artikkel, side 34.

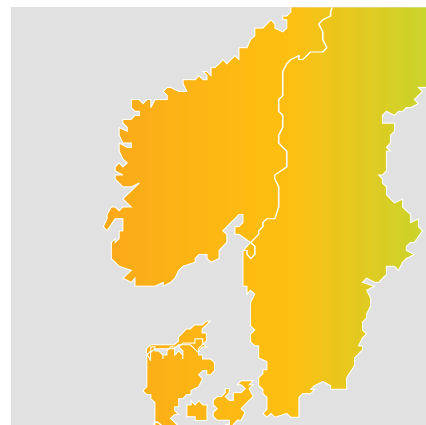

37 000

nyankomne innvandrere

– hovedsakelig flyktninger og deres familier – fikk gratis norsk-opplæring i regi av sin kommune i 2011. Andel som består prøven, er mye lavere på skriftlige enn på muntlige prøver. I 2012 strøk 38 prosent av deltakerne i skriftlig norsk 2, mens nesten halvparten strøk i norsk 3. Utdanningsnivået og morsmålets språkgruppe synes å påvirke resultatene.

Kurt Jonny Einarsen skriver om norskopplæring for innvandrere, side 51.

Over **15** år

– så lenge

har over 40 prosent av Skandinavias innvandrere bodd i det landet de flyttet til. Norge skiller seg ut med mange nyankomne innvandrere, og andelen er dobbelt så høy som i Sverige eller Danmark. Samtidig er mange av Norges innvandrere unge, de har ikke rukket å få barn. Derfor er andelen norskfødte med innvandrerforeldre mye lavere i Norge enn i nabolandene.

Les mer i Silje Vatne Pettersen og Lars Østbys sammenlignende artikkel, side 76.

5/2013

Samfunnsspeilet 5/2013 – 27. årgang

Samfunnsspeilet presenterer aktuelle analyser om levekår og livsstil, og kommer ut fem ganger i året. Tidsskriftet gir viktig informasjon om sosiale, demografiske, økonomiske og kulturelle endringer i samfunnet.

Samfunnsspeilet henvender seg til deg som er samfunnsengasjert, og til deg som har bruk for å kjenne det norske samfunnet i jobben din. For studenter og skoleelever er tidsskriftet en nyttig kilde som fyller tomrommet mellom lærebøker og dagspressen.

Redaksjon: Elisabeth Nørgaard (ansv.), Natasza P. Sandbu (red.), Lars Østby, Frode Brunvoll, Fride Eeg-Henriksen, John Åge Haugen, Geir Hjemås, Even Høydahl, Geir Nygård, Elisabeth Rønning, Toril Sandnes, Ole Sandvik, Tor Skoglund, Trond Amund Steinset, Kenneth Aarskaug Wiik.

Redigering: Gunn Bredevang og Helga Nordermoen (layout).

Foto: Siri Boquist, Colourbox, Crestock, Studio Vest.

Design: Siri E. Boquist

Trykk: Møklegaards Trykkeri AS

Priser: Per år kr 330,- (institusjoner), kr 220,- (private). Enkeltnr. kr 65,-.

Neste nummer av Samfunnsspeilet kommer ut i februar 2014.

Internett: <http://www.ssb.no/>

E-post: ssb@ssb.no

ISBN 978-82-537-8799-2 Trykt versjon

ISBN 978-82-537-8800-5 Elektronisk versjon

ISSN 0801-7603 Trykt versjon

ISSN 0809-4713 Elektronisk versjon

© Statistisk sentralbyrå, desember 2013.

Artikler i tidsskriftet kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk sentralbyrås oppfatning.

Ved bruk av stoff fra tidsskriftet, oppgi kilde: Samfunnsspeilet, Statistisk sentralbyrå.

Lars Østby og Kristin Henriksen

Innvandrere og deres barn – og vår kunnskap om dem
Innvandrere – hva vi nå vet og ikke vet 2

Kristina Kvarv Andreassen, Minja Tea Dzamarija og Tove Irene Slaastad
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre – befolkningsstatistikk
Stort mangfold i lille Norge..... 11

Lars Østby

Innvandrerens regionale fordeling
Hvor i landet betyr EU-innvandringen mest? 20

Kenneth Aarskaug Wiik

Alder ved første ekteskap og partnervalg
Tidlig ekteskap – lik bakgrunn 27

Marianne Tønnessen

Fruktbarhet hos innvandrerkvinner og døtre av innvandrere
Flere barn, men færre per kvinne 34

Toril Sandnes

Ekteskap og skilsmisser blant innvandrere og deres norskfødte barn
Kjenner kjærligheten ingen grenser?..... 38

Elin Lunde og Inger Texmon

Innvandrerens bruk av fastlegetjenesten
Innvandrerens møte med fastlegen..... 43

Kurt Jonny Einarsen

Opplæring av innvandrere i norsk og samfunnskunnskap
Språket – første skritt mot integrering 51

Bjørn Olsen

Sysselsatte innvandrere 2002-2012
Innvandringen økte sysselsettingen..... 56

Erik Herstad Horgen

Innvandrerandeler blant ansatte i virksomheter
Virksomhetene ansetter flere innvandrere 63

Erling Holmøy og Birger Strøm

Innvandring og offentlige finanser
Kostnaden for det offentlige av flere innvandrere 69

Silje Vatne Pettersen og Lars Østby

Skandinavisk komparativ statistikk om integrering
Innvandrere i Norge, Sverige og Danmark 76

Siden sist 83

Innvandrere – hva vi nå vet og ikke vet

På ti år fram til 2013 er antallet innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre mer enn fordoblet. Den nye sterke tilveksten skyldes økt arbeidsinnvandring fra EUs nye medlemsland i Øst-Europa. Barn av tidligere innvandrere er blitt voksne, og vi kan følge deres vei inn i det norske samfunnet. Vi har mye kunnskap hentet ut fra registre, både om innvandrerne og deres norskfødte barn, men det er fortsatt mye vi ikke vet, blant annet om deres egne oppfatninger og holdninger.

Lars Østby og
Kristin Henriksen

Definisjoner

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge, har to foreldre som er innvandrere, og fire besteforeldre født i utlandet.

Hvis vi kaster et tilbakeblikk på 2006, året da innvandringen til Norge merkbart endret omfang og karakter, ser vi først og fremst økende arbeidsinnvandring fra nye EØS-land, nykommere i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde. Samtidig var barn av tidligere innvandrerne i ferd med å bli voksne. Ut fra de behov som denne utviklingen skapte, samlet og publiserte Statistisk sentralbyrå stadig nye tall om innvandrergruppene i årene som fulgte.

Hva er det viktigste som har skjedd med innvandringen og innvandrerne i løpet av disse sju årene som er gått? Hva vet vi i dag som vi ikke kunne vite tidligere?

Da EØS ble utvidet i 2004, fikk arbeidssøkende fra Polen, Litauen og Latvia tilnærmet fri tilgang til det norske arbeidsmarkedet. Fra 2007 kom også Bulgaria og Romania med. Etter hvert økte tilstrømningen av unge menn og kvinner fra tidligere Øst-Europa kraftig. De kom til Norge på jakt etter jobb.

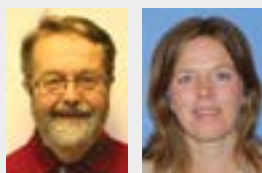
I 2006 hadde vi så vidt begynt å merke EØS-utvidelsens konsekvenser i Norge; samme år skrev Statistisk sentralbyrå at «... tallene på sysselsatte fra nye EU-land er forholdsvis lave, men samtidig ser vi at det har vært en kraftig vekst siden 4. kvartal 2003, året før EU-utvidelsen skjedde ...» ([Berge 2006](#)). Men fortsatt pusset folk opp husene sine ved hjelp av snekkere og rørleggere som het Geir og Roger, eller de gjorde det selv.

Fra få til mange

I 2006 bodde det mange innvandrere (se tekstboks for definisjoner) i noen få store sentrale kommuner, i mange små utkantkommuner bodde det få. Fortsatt var det et par «hvite flekker» på kartet, hvor det ikke bodde noen innvandrere fra utenfor Vest-Europa, som Osen i Sør-Trøndelag og Beiarn i Nordland.

Barna til innvandrerne som kom på 1970-tallet fra land som Pakistan og Tyrkia, var blitt store, men fortsatt var det relativt få voksne norskfødte med innvandrerforeldre. Men nå inntok de og andre innvandreres barn lesesaler, og de fikk seg jobb. Deres stemmer og ansikter ble stadig mer synlige.

Vi visste litt om hvordan de som mange den gang kalte «annengenerasjons innvandrere» eller «etterkommere», gjorde det i utdannings- og arbeidslivet, og hvordan deres ekteskapsmønster var, men dette var «foregangsetterkommerne» fra noen få land. Vi kunne ikke vite om de som ble voksne først, hadde en atferd som var typiske for dem som var litt yngre. Dessuten, gruppene var så små at tilfeldigheter kunne bety mye for tallene.

Lars Østby er demograf og seniorforsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (lars.ostby@ssb.no)

Kristin Henriksen er demograf og rådgiver i Riksrevisjonen, inntil nylig rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk.

Dette var i 2006, et år ikke veldig ulikt årene som hadde vært. Så nærmest eksploderte det. Fra å være ubetydelige i antall dominerte nå arbeidssøkende innvandringen til Norge, og ingen deler av landet forble uberørt av dette. Arbeidsinnvandrerne bosatte seg der det var jobb å få, og i et Norge som var svært lite utsatt for den økonomiske nedgangen som rammet resten av Europa, var det arbeid for mange. De kom både fra det østlige Europa og Sverige, men vi ser her først og fremst på ikke-nordiske statsborgere.

I denne artikkelen maler vi med relativt bred pensel tre hovedtrender som har preget tiden etter 2006 – arbeidsinnvandringen, de mange norskfødte med innvandrerforeldre som er blitt voksne, og den økte kunnskapen vi har om innvandrerne i Norge. 2006 er valgt som sammenlikningsår av flere grunner. Norge sto på terskelen til mange store endringer som var viktige for innvandringen. Det var da den nye arbeidsinnvandringen «tok av» (se figur 1), og det var like før eurokrisen satte inn i Europa.

Erling Holmøys artikkel i dette nummeret av Samfunnsspeilet betrakter 2006 som det siste «normalåret» før de store endringene. Dessuten, det var forrige gang Statistisk sentralbyrå samlet artikler om innvandring i et temanummer av Samfunnsspeilet ([Statistisk sentralbyrå 2006](#)). En tilsvarende utgave hadde vi også i 2001 ([Statistisk sentralbyrå 2001](#)). Vi viser utviklingen fram til 2011, 2012 eller 2013, avhengig av hvor fersk tilgjengelig statistikk er.

Innvandrerne kommer nå av andre grunner ...

Før 2004 kom omtrent en av ti av de ikke-nordiske innvandrerne som arbeidsinnvandrere (se figur 1), varierende mellom 1 000 og 2 700 personer. Flukt og familieinnvandring var de vanligste grunnene for å komme til Norge. Dette betydde ikke at innvandrere ikke var i arbeid – 180 000 innvandrere var sysselsatt i Norge høsten 2006. Dette utgjorde 8 prosent av samlet sysselsetting, men av disse var det kanskje ikke stort flere enn 10 000 som var arbeidsinnvandrere (St.meld. 18:2009). Innvandrerne kom gjennom andre «dører» enn Utlendingsdirektoratets arbeidsinnvandringstillatelser, men de entret altså arbeidsmarkedet etter hvert.

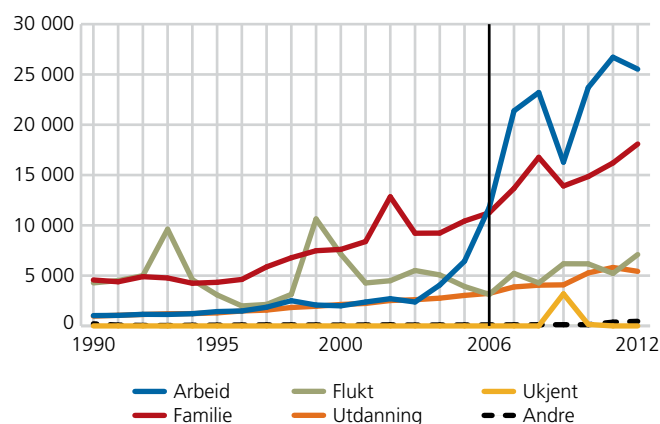
Så ble noen land ikke langt fra Norge medlemmer i EØS, samtidig som økonomien i Norge blomstret. EØS-utvidelsen i 2004 åpnet for at polakker, litauere, latviere, kort sagt innbyggere i nye EØS-land, hadde tilgang til det norske arbeidsmarkedet. Og det norske arbeidsmarkedet ville ha dem, over hele landet.

Arbeidsinnvandringen økte voldsomt. Etter 2006 har halvparten av ikke-nordiske innvandrere kommet for å jobbe (se figur 1). Antallet var over 20 000 hvert år unntatt 2006 og 2009. To av tre kom fra de nye EØS-landene. Også familieinnvandringen økte, og dette var stort sett familiene til arbeidsinnvandrerne som hadde kommet i forveien.

... og til alle kommuner

I 2006 var det 20 kommuner hvor det bodde færre enn 20 innvandrere, og 165 kommuner hadde 100 eller færre innvandrere. I 2013 bodde det innvandrere fra hele verden i alle kommuner, én (Utsira) hadde færre enn 20, og det var færre enn 100 i 68 kommuner.

Figur 1. Innvandring av ikke-nordiske statsborgere, etter grunn. 1990-2011

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

I 2007 skrev Aalandslid og Østby om innvandrere i norske kommuner at «Få har mange, mange har få». Nå har mange kommuner mange innvandrere. Fra 50 kommuner der det bodde over 1 000 innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i 2006, var det blitt nesten dobbelt så mange kommuner i 2013. I 2006 hadde 14 kommuner over 10 prosent innvandrere og innvandrernes norskfødte barn i befolkningen, i 2013 var det 110 kommuner med mer enn 10 prosent.

Polakkene, som var den største gruppen i 15, riktignok små, kystkommuner allerede i 2006, dominerer som innvandrergruppe i hele 211 kommuner i 2012 (Østby mfl. 2013). Før var dansk eller svensk aksent vanligst mange steder rundt om i landet (størst i 144 kommuner i 1998), nå er det vanligere å høre polsk. Og polakkene er spredt over hele landet, de er den største gruppen i små utkantkommuner som Bokn og Træna, men også i store byer som Stavanger, Bergen og Trondheim (Østby mfl. 2013).

Innvandringen redder dessuten innbyggertallet i store deler av landet. I mange kommuner er flyttestrømmen snudd, og folketallet øker takket være innvandring fra utlandet. 137 kommuner med vekst i folketallet i perioden 2008-2011 ville hatt nedgang om det ikke var for innvandringen (Østby mfl. 2013).

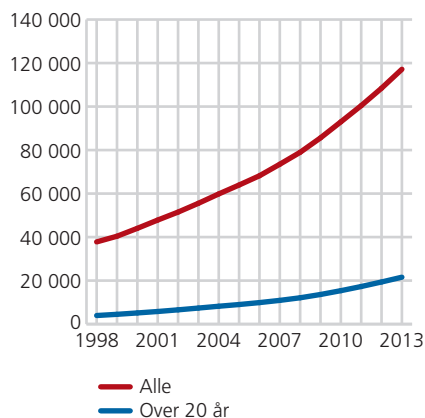
Innvandrerne barn er blitt voksne, og mange

Arbeidsinnvandringen var en overraskelse, men at antallet norskfødte med innvandrerforeldre vokste, og at de ble eldre, var det ikke. De som bodde her i 2006, ville være syv år eldre i 2013, og de ville neppe utvandre i strie strømmer. Vi kjente deres opprinnelse, kjønn og bosted. Men vi visste ikke veldig mye om hvordan det ville gå med dem etter hvert som de ble voksne. Det vet vi mer om nå.

I 2006 var nær 10 000 norskfødte med innvandrerforeldre (se tekstboks) over 20 år, i 2013 er de over dobbelt så mange.

I 2006 hadde en tredel av de 10 000 som var over 20 år, foreldre fra Pakistan, og det var kun dem med foreldre fra Pakistan, og Danmark som utgjorde flere enn 800. I 2013 kan vi legge til norskfødte med foreldre fra Vietnam, Tyrkia, India og Marokko. Fortsatt er det få med foreldre fra nyere flyktingland som Somalia og Irak som har blitt voksne, de fleste med slik bakgrunn er i eller under skolealder (se tabell 1).

Figur 2. Antall norskfødte med innvandrerforeldre. I alt og over 20 år gamle. 1998-2013 (Rettet 8. januar 2014)

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det var 72 prosent flere norskfødte med innvandrerforeldre i 2013 sammenliknet med 2006. Veksten i antall innvandrere har vært enda større, 86 prosent, som følge av arbeidsinnvandringen. Tabell 1 viser at de veletablerte innvandrergruppene fra Pakistan, Vietnam, Tyrkia, Sri Lanka, Marokko og India har hatt en tilvekst i antall norskfødte med innvandrerforeldre fra 2006 til 2013 på om lag en tredel, mens det har vært mer enn en fordobling i antallet med bakgrunn fra Tyskland, Somalia og Irak, og enda sterkere vekst fra Afghanistan, Russland (firedobling) og Polen (seksdobling).

Den yngste aldersgruppen i 2013 sier mye om den videre veksten for gruppen. Det er nå like mange under fem år med bakgrunn fra Polen som fra Somalia, til tross for at det jo ikke er familieinnvandring som dominerer innvandringen fra Polen. De yngste gruppene med bakgrunn fra Pakistan og India er mye mindre enn de eldre gruppene. Norskfødte med foreldre fra

India er fjerde største gruppen blant dem over 20 år, men blant dem i førskolealder, er dette den minste gruppen i tabell 1. Tabellen sier mye om fremtidig vekst i antall norskfødte med innvandrerforeldre, og [Pettersen \(2013\)](#) viser at utvandringen blant dem er ganske begrenset.

På skoler og universiteter

Vi finner langt flere norskfødte med innvandrerforeldre i norske klasserom og forelesningssaler i dag enn for syv år siden. I 2006 var de rundt 20 000 i grunnskolealder, 4 300 gikk på videregående skole (høsten 2005). Høsten 2012 var de henholdsvis rundt 30 000 og 8 800 ([Statistisk sentralbyrå 2013e](#)).

Sju år tidligere, i 2005, var det mindre vanlig enn i dag blant norskfødte med innvandrerforeldre å ta høyere utdanning, men de lå allerede da på gjennomsnittet i Norge. I antall har gruppen også vokst veldig; i oktober 2005 var 1 800 studenter i alderen 19-24 år født i Norge med innvandrerforeldre ([Daugstad \(red.\) 2006](#)); det var nokså langt mellom dem på lesesalene. Nå har de gjort et solid inntog på de fleste studier, og talte 4 600 av i alt 130 000 studenter i samme alder høsten 2012 ([Statistisk sentralbyrå 2013a](#)), en fordobling fra knapt 2 prosent av studentmassen til nesten 4 prosent.

Norskfødte med innvandrerforeldre ser ut til å ha en «utdanningsdrive», som vi i statistikken kan beskrive på følgende måte: Til tross for noe dårligere resultater på nasjonale prøver og noe svakere karakterer ved avslutningen av grunnskolen gjennomfører elever i videregående skole omtrent i samme grad som andre elever, de går i langt større grad direkte over i høyere utdanning, og det er langt vanligere blant norskfødte med innvandrerforeldre å ta høyere utdanning enn det er i den øvrige befolkningen i tilsvarende alder ([Statistisk sentralbyrå 2012b](#) og [Statistisk sentralbyrå 2013a, b og c](#)).

Økningen i andelen unge voksne som tar høyere utdanning, har vært formidabel, og noen grupper har en tilbøyelighet til å ta høyere utdanning langt over det som er vanlig, selv blant norskfødte med innvandrerforeldre. Blant dem (19-24 år) som har foreldre fra Sri Lanka og India, studerte hele 45 prosent

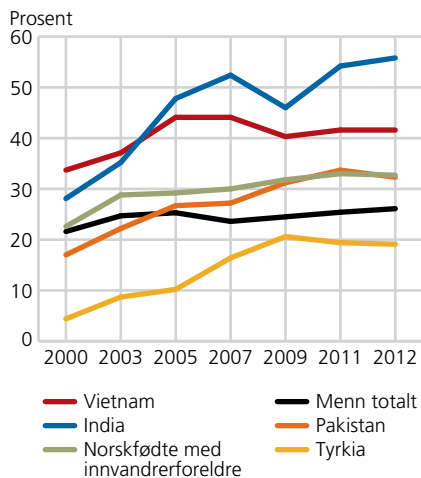

Tabell 1. Antall norskfødte med to innvandrerforeldre i 2006 og 2013, etter alder og landbakgrunn. Sortert etter største grupper i 2013

	Totalt 2006	0-5 år	6-12 år	13-19 år	20 år og over	Totalt 2013	0-5 år	6-12 år	13-19 år	20 år og over
Totalt	68 185	26 518	20 133	11 650	9 884	117 144	45 875	29 904	19 799	21 566
Pakistan	12 193	2 791	3 228	3 047	3 127	15 194	2 487	3 133	3 293	6 281
Somalia	4 303	2 809	1 274	210	10	9 102	4 876	2 912	1 094	220
Vietnam	6 088	1 849	2 165	1 490	584	7 929	1 578	2 150	2 158	2 043
Irak	3 582	2 787	720	68	7	7 653	3 744	3 143	690	76
Tyrkia	4 747	1 520	1 561	1 025	641	6 218	1 349	1 681	1 532	1 656
Polen	926	238	227	235	226	5 939	4 870	371	228	470
Sri Lanka	4 456	1 908	1 915	539	94	5 648	1 137	2 048	1 836	627
Kosovo	-	-	-	-	-	4 243	1 484	1 675	831	253
Marokko	2 613	913	765	532	403	3 616	880	999	781	956
Bosnia-Hercegovina	2 104	955	1 051	38	60	3 381	1 118	1 151	1 023	89
Iran	2 214	1 047	748	402	17	3 304	987	1 170	736	411
India	2 432	512	753	599	568	3 269	749	607	757	1 156
Afghanistan	583	446	105	32	-	2 254	1 513	607	102	32
Tyskland	865	437	115	69	244	2 158	1 230	511	117	300
Russland	538	455	56	10	17	2 142	1 435	629	53	25

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Andel menn i alderen 19-24 år som tar høyere utdanning, etter landbakgrunn. Norskfødte med to innvandrerforeldre, og menn totalt. 2000-2012

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

høsten 2012. Blant dem som har foreldre fra Vietnam, studerte 40 prosent. Av alle i Norge i samme alder studerte 32 prosent. Av de store gruppene er det bare dem med foreldre fra Chile og Tyrkia som i mindre grad studerer, enn snittet i Norge.

Vil bli farmasøyter, tannleger og leger

Mange har også fått med seg at jenter med innvandrerforeldre strømmer til universiteter og høyskoler. Men ikke alle er klar over at forskjellen mellom gutter med innvandrerforeldre og gutter uten innvandrerbakgrunn er større enn forskjellen mellom jentene. Dette illustrerer vi i figur 3, som viser hvor mye mer vanlig det er blitt at unge menn tar høyere utdanning. For eksempel har gutter med foreldre fra Pakistan økt sin studietilbøyelighet med 15 prosentpoeng fra 2000 til 2012, og de studerer nå i større grad enn gjennomsnittet for gutter i samme alder i Norge.

En påstand som har vært gjenganger i mediene, er at innvandrernes barn er overrepresentert på de såkalte ALI-fagene: advokat, lege og ingeniør. Dette stemmer ikke helt med virkeligheten. De er riktignok noe overrepresentert på medisin, men verken under- eller overrepresentert på jusstudiet og ingeniørstudiet ([Statistisk sentralbyrå 2013a](#)).

Det noe mindre velklingende FTL ville vært et mer dekkende navn: farmasøyt, tannlege og lege. På de to førstnevnte studiene (farmasi og odontologi) er norskfødte med innvandrerforeldre sterkt overrepresentert. Mens de utgjør 2,4 prosent av alle studenter i høyere utdanning, utgjør de 16 prosent på farmasi og 11 prosent på odontologi. Derimot er det fremdeles få norskfødte med innvandrerforeldre som tar lærerutdanning.

Ut av arbeidsmarkedet når de får barn?

Innvandrernes barn strømmer altså til universiteter og høyskoler, og deretter entrer de arbeidslivet. Men får de fleste jobb etterpå? Og blir de i jobb etter at de får barn?

I 2008, som er det første året vi har tilgjengelige tall for om dette temaet, var nær 14 000 norskfødte med innvandrerforeldre sysselsatt, mot 18 000 i 2012. Fremdeles utgjør disse ikke en gang 1 prosent av de vel 2 500 000 sysselsatte i Norge. Men på mange arbeidsplasser, særlig i Oslo-området, er det kommet kolleger med foreldre fra langt mer eksotiske steder enn Gudbrandsdalen og Helgeland.

Sysselsettingen blant norskfødte med innvandrerforeldre er noe lavere enn det norske gjennomsnittet, men det er klart mer vanlig å være i jobb enn blant innvandrerne. Kvinner med innvandrerforeldre er likevel i jobb i mindre grad enn menn. Dette skyldes blant annet at de i større grad forsvinner ut av arbeidslivet når de får barn ([Olsen 2013](#)). Kvinner – og menn – med innvandrerbakgrunn har med andre ord et mer tradisjonelt kjønnsrollemønster enn resten av befolkningen (Kavli og Nadim 2009).

Det er for tidlig å gi noe klart svar på hvor lenge kvinnene eventuelt blir ute av arbeidslivet, eller om de i det hele tatt kommer tilbake. Det er foreløpig for få kvinner som har vært gjennom denne fasen av livet til at vi vet hvordan det går, men vi kan nok tenke oss at i hvert fall de som har høyere utdanning, gjerne vil benytte den også.

Det kan være mange grunner til at norskfødte med innvandrerforeldre i mindre grad er sysselsatt enn gjennomsnittet i Norge, hvor det jo er høyere sysselsetting enn i de fleste land ([Statistisk sentralbyrå 2013d, tabell 205](#)). At kvinner i større grad er hjemme med barn, er en grunn vi har nevnt. Diskriminering kan være en annen barriere. Dette bekreftes av et stort felteksperiment som Institutt for Samfunnsforskning har gjennomført. Den viste at sannsynligheten for å bli kalt inn til et jobbintervju, går i gjennomsnitt ned med om lag 25 prosent dersom søkeren har et utenlandsk klingende navn, sammenliknet med identisk kvalifiserte søkere med norske navn (Midtbøen og Rogstad 2012).

SSBs store levekårsundersøkelse blant personer med innvandrerbakgrunn fra 2005-2006 (se tekstboks) tyder også på at norskfødte med innvandrerforeldre opplever diskriminering i arbeidsmarkedet. Der svarte en av fem norskfødte med innvandrerforeldre at de hadde opplevd diskriminering ved ansettelse, og dette var nær like vanlig i denne gruppen som blant innvandrerne vi intervjuet ([Tronstad 2009](#)). Dette var en subjektiv opplevelse, men det kan likevel si noe om at også innvandrernes norskfødte barn har en noe vanskeligere vei inn i arbeidslivet enn andre.

Giftemønster

I 2006 var det færre norskfødte med innvandrerforeldre som var over 18 år, enn i 2013. Vi studerte også den gang ekteskapsmønsteret til denne gruppen. Bare de med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam var mange nok til at vi kunne si noe fornuftig om deres atferd. Vi så noen tydelige trekk: Få med bakgrunn fra Vietnam hadde giftet seg, og de giftet seg senere enn dem med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia. Blant de to sistnevnte gruppene var samboerskap uvanlig, og de som giftet seg, fant seg en partner med samme landbakgrunn. Et stort flertall fant ektefeller utenfor Norge.

De få med vietnamesisk bakgrunn som var gift, skilte seg ut. Her var det litt vanligere å gifte seg med noen uten innvandrerbakgrunn, og samboerskap (også det med noen uten innvandrerbakgrunn) var mye vanligere enn i de to andre gruppene ([Løwe 2008](#)).

Siden har vi sett noen tydelige tendenser: De norskfødte med innvandrerforeldre blir stadig eldre når de gifter seg. Trolig henger dette sammen med at stadig flere tar høyere utdanning ([Henriksen 2010](#)). Det er dessuten blitt langt mindre vanlig å hente ektefelle til Norge. Kanskje det er langt flere potensielle ektefeller å velge mellom i Norge? Ekteskapsmønsteret for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er behandlet også i Sandnes' og Wiiks artikler i dette nummeret av Samfunnsspeilet.

Det er stadig veldig uvanlig å gifte seg med noen uten innvandrerbakgrunn blant dem med foreldre fra Pakistan og Tyrkia. Og det er langt mindre vanlig å være samboer enn blant nordmenn generelt, samtidig som det er mer vanlig å være gift. Å være i et etablert samliv er imidlertid like vanlig; forskjellen er altså at norskfødte med innvandrerforeldre gifter seg heller enn å være samboere ([Wiik 2012](#)).

Vi har mer nyansert kunnskap

Vi har nevnt den store arbeidsinnvandringen og de stadig flere voksne norskfødte med innvandrerforeldre som to sentrale utviklingstrekk siden forrige gang Samfunnsspeilet kom med temanummer om innvandrere (2006). Et

Levekårsundersøkelsen 2005-2006

Statistisk sentralbyrå gjennomførte en levekårsundersøkelse blant innvandrere i 2005-2006, den tredje i sitt slag ([Blom og Henriksen \(red.\) 2008](#)). Den baserer seg på intervjuer, på morsmålet om ønskelig, med et representativt utvalg av innvandrere fra ti land på Balkan og i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Intervjuene tok opp spørsmål knyttet til forholdene før innvandringen til Norge og båndene til opprinnelseslandet. Stor vekt ble lagt på å ta opp forhold som registrene ikke dekker, som familie man ikke bor sammen med og kontakt med den, ektefelles arbeid, helsen og hvordan den vurderes, økonomisk situasjon, norskkunnskaper, deltakelse i en rekke organisasjoner, og utsatthet for vold og diskriminering. En oversikt over analyser som bygger på denne undersøkelsen, finnes hos [Henriksen mfl. \(2012\)](#).

tredje, noe mer subtilt utviklingstrekk, er at vi får stadig mer kunnskap om de innvandrerne som finnes i Norge.

I dag beskrives innvandrerne i Norge, og deres norskfødte barn, relativt inngående og nyansert, gjennom alt fra faste statistikker til større analyserapporter. Vi følger dem fra de kommer til Norge, hvorfor de kommer, hvor de bosetter seg, når de gifter seg og med hvem, hvor mange barn de får, hvordan det går på skole og universitet, om de jobber og med hva, hvor høye inntekter de har og hvilke overføringer de får, om de deltar i valg, om de blir norske statsborgere, og hvorvidt de flytter ut av landet igjen.

For dem som relativt nylig har begynt å interessere seg for innvandring og integrering, kan det virke selvsagt og naturlig at vi har såpass mye kunnskap om innvandrerne i Norge. Men vi skal ikke lenger tilbake enn til midten av 1980-tallet før det vi hadde av løpende statistikk, stort sett omfattet bare hvor mange utenlandske statsborgere som flyttet til og bodde i Norge. Vi visste lite om hvordan det gikk med dem i Norge.

Da meldte nye grupper innvandrere seg i stadig større antall ved landets grenser, og behovet for kunnskap steg raskt. Mulighetene var der; så lenge vi hadde fødselsnummer og visste hvor en person var født, kunne all statistikk som ble laget om befolkningen i Norge, også lages om enhver undergruppe av Norges innvandrere.

Relevant og interessant?

I dag er det lite av det vi kaller «den individbaserte statistikken» som ikke også inneholder tall om innvandrere, mer eller mindre detaljert. Noen vil også hevde at vi beskriver innvandrerne *for* inngående. Er det egentlig relevant eller interessant å vite hvorvidt innvandrerne flytter på seg i større grad enn andre? Eller om de går til legen oftere enn andre?

Og hvordan skal vi dele inn den store og svært heterogene innvandrergruppen i Norge, som har kun det til felles at de ikke er født i Norge, men i ett av de 220 landene som er representert her? Etter landbakgrunn? Alder? Innvandringsgrunn? Utdanning? For en drøfting av ulike aspekter ved det å lage statistikk og analyser om innvandrere, se [Østby \(2001\)](#).

Det som produseres av statistikk og analyser, etterspørres og brukes, av myndighetene, særlig de som stiller med innvandrings- og integreringspolitikken, og av det bredere publikum og av media. Statistikken gir innsikt i på hvilke områder innvandrerne gjør det bra, på hvilke områder det går mindre bra, og hvordan ulike grupper av innvandrere har det.

Slike beskrivelser gir et bedre kunnskapsgrunnlag for dem som skal utforme politikk rettet mot denne befolkningsgruppen. Det er vanskelig å identifisere hvilke grupper som trenger de ulike politiske tiltak om en ikke vet hvordan de ulike gruppene har det.

Arbeidet med å utvikle statistikken om innvandrere hadde kommet langt også i 2006, da SSB ga ut forrige temanummer om innvandrere. Siden den gang er ytterligere ny statistikk, og dermed ny kunnskap, kommet på plass. Et sentralt eksempel er statistikken som viser innvandring etter innvandringsgrunn, det vil si med hvilke tillatelser Utlendingsdirektoratet gir innvandrere som slår seg ned i Norge.

Slik kan vi beskrive mer detaljert arbeidsinnvandrerne i Norge. Blir de her? Får de jobb? Hvor bosetter de seg? Og hva med flyktningene, og deres barn – hvordan går det med dem? Og hva betyr det for innvandrernes levekår for ulike grupper innvandrere at de får familien etter seg? Den bredeste beskrivelsen av disse kunnskapene finnes hos [Henriksen mfl. 2010](#).

Et annet eksempel er den store levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005-2006. All statistikken som er nevnt til nå, kan vi hente fra administrative registre. Kort fortalt: Du, og ditt fødselsnummer, står opplistet i en lang rekke offentlige registre. Er du ansatt, står du i arbeidstakerregistret, har du tatt utdanning, står du i registret over befolkningens høyeste utdanning, og så videre.

Men det er ikke all kunnskap som kan hentes fra slike registre. Vi har ingen registre over «personer utsatt for diskriminering» eller «egenopplevd helse». Slikt må befolkningen spørres om, gjennom egne undersøkelser. Og i 2005-2006 gjorde vi nettopp det; vi gjennomførte en stor levekårsundersøkelse blant innvandrere (se tekstboks).

Dette var den tredje i rekken av slike undersøkelser, som er blitt gjort med rundt ti års mellomrom. De foregående var [Støren \(1987\)](#) og [Blom \(1998\)](#). Gjennom denne undersøkelsen fikk vi mye ny og nyttig kunnskap om innvandrerne, både om deres bakgrunn fra hjemlandet og deres levekår i Norge. Dette er kunnskap som fortsatt brukes, men som nok er moden for fornyelse ([Henriksen mfl. 2012](#)).

Vet vi nå alt vi trenger å vite?

Også om kunnskap gjelder at mye vil ha mer. Intet genererer større behov for mer kunnskap enn at man får ny kunnskap.

Det råder stor usikkerhet rundt, og stor interesse for, fremtidig innvandring til Norge. Den er avhengig av et bredt spekter av faktorer for utviklingen i Norge og i «alle» utland, og kan dermed ikke forutsies med sikkerhet på særlig lang sikt ([Tønnessen mfl. 2012](#)). Utviklingen i befolkningens holdninger til innvandring har også vært fremstilt på svært ulike måter, og innvandrernes holdninger til Norge og til det å leve her er i stor grad ukjent.

Også andre sider av innvandrernes møte med det norske samfunnet og deres subjektive oppfatninger av dette møtet er lite kartlagt, i hvert fall etter 2005 (se [Blom og Henriksen \(red.\) 2008](#)). En eventuell ny undersøkelse av denne typen av innvandrernes levekår vil kunne bidra mye til å fylle det kunnskapsbehovet som registerdata ikke kan dekke, og representerer trolig det beste grunnlaget for å bringe fram den kunnskapen vi nå mangler om innvandring og integrering.

De siste månedene før høstens Stortingsvalg var som vanlig mye oppmerksomhet rettet mot innvandrings spørsmål, særlig mot de statsfinansielle konsekvensene av den innvandringen vi har hatt og kan komme til å få. Nå er jo den framtidige innvandringen lite forutsigbar, og de samlede økonomiske konsekvensene heller ikke lette å overskue. SSBs Erling Holmøy ble i noen grad brukt som sannhetsvitne i denne debatten, og sammen med Birger Strøm går han nærmere inn på dette spørsmålet i sin artikkel i dette nummeret av Samfunnsspeilet.

Referanser

- Aalandslid, Vebjørn og Lars Østby (2007): Få har mange, mange har få. *Samfunnsspeilet*, 4, 2007, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/faa-har-mange-mange-har-faa>)
- Berge, Christoffer (2006): Sysselsatte fra nye EU-land: Lave nivåfall, men sterk vekst. *Samfunnsspeilet* 4, 2006, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/2006-4>)
- Blom, Svein (1998): *Levekår blant ikke-vestlige innvandrere i Norge*, Rapporter 1998/16, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_199816/rapp_199816.pdf)
- Blom, Svein og Kristin Henriksen (red.) (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*, Rapporter 2008/5, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekår-blant-innvandrere-i-norge-2005-2006>)
- Daugstad, Gunnlaug (red.) (2006): *Innvandring og innvandrere 2006*, Statistiske analyser 83, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere-2006>)
- Daugstad, Gunnlaug og Lars Østby (2009): Et mangfold av tro og livssyn. *Samfunnsspeilet* 3, 2009, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/et-mangfold-av-tro-og-livssyn>)
- Henriksen, Kristin (2006): Bak apotekdisken, ikke foran tavla, *Samfunnsspeilet* 4, 2006, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/2006-4>)
- Henriksen, Kristin (2010): Flere studenter, færre unge bruder, *Samfunnsspeilet* 2, 2010, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/flere-studenter-faerre-unge-bruder>)
- Henriksen, Kristin, Lars Østby og Dag Ellingsen (red.) (2010): *Innvandring og innvandrere 2010*, Statistiske analyser nr. 119, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/vis/emner/02/sa_innvand/sa119/main.html)
- Henriksen, Kristin, Lars Østby og Tor Morten Normann (2012): *Hvordan få kunnskaper om innvandrernes levekår?* Notater 2012/64, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/hvordan-faa-kunnskap-om-innvandrerens-levekaar>)
- Kavli, Hanne C. og Marjan Nadim (2009): *Familiepraksis og likestilling i innvandrede familier*, Fafo-rapport 2009:39.
- Løwe, Torkil (2008): *Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn*, Rapporter 2008/14, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekår-blant-unge-med-innvandrerbakgrunn>)
- Midtbøen, Anfinn og Jon Rogstad (2012): *Diskriminerings omfang og årsaker. Etniske minoriteters tilgang til norsk arbeidsliv*, Rapport 2012/01, Institutt for samfunnsforskning. (<http://www.samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2012/2012-001>)
- Olsen, Bjørn (2013): *Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning 2011*, Rapporter 2013/36, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/unge-med-innvandrerbakgrunn-i-arbeid-og-utdanning-2011>)
- Pettersen, Silje Vatne (2013): *Utvandring fra Norge 1971-2011*, Rapporter 2013/30, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/utvandring-fra-norge-1971-2011>)
- Statistisk sentralbyrå (2001): *Samfunnsspeilet* 2, 2001, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/2001-2>)
- Statistisk sentralbyrå (2006): *Samfunnsspeilet* 4, 2006, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/2006-4>)
- Statistisk sentralbyrå (2012a): Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja, 1. januar 2012. (<http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/trosamf>)
- Statistisk sentralbyrå (2012b): Karakterer ved avsluttet grunnskole, 2012. (<http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/kargrs>)
- Statistisk sentralbyrå (2013a): Studenter ved universiteter og høyskoler, 1. oktober 2012. (<http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utuvh>)
- Statistisk sentralbyrå (2013b): Nasjonale prøver, 2012. (<http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/nasjprov>)
- Statistisk sentralbyrå (2013c): Gjennomstrømning i videregående opplæring, 2007-2012. (<http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen>)
- Statistisk sentralbyrå (2013d): *Statistisk årbok 2013*, tabell 205. Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachement/140702?ts=1415a7ca078)
- Statistisk sentralbyrå (2013e): Videregående opplæring og annen videregående utdanning, 2012. (<http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgu>)
- St.meld. nr. 18 (2009): *Arbeidsinnvandring*, Arbeidsdepartementet.
- Støren, Liv Anne (1987): *Levekår blant utenlandske statsborgere 1983*, Sosiale og økonomiske studier 63, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/a/histstat/sos/sos_063.pdf)
- Tronstad, Kristian Rose (2009): *Opplevd diskriminering blant innvandrere med bakgrunn fra ti ulike land*. Rapporter 2009/47, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/opplevd-diskriminering-blant-innvandrere-med-bakgrunn-fra-ti-ulike-land>)
- Tønnessen, Marianne, Helge Brunborg, Ådne Cappelen, Terje Skjerpen og Inger Texmon (2012): *Befolkningsframskrivninger 2012-2100, Økonomiske analyser 4*, 2012, side 41-52. Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/oa/4-2012>)
- Wiik, Kenneth Aarskaug (2012): *Samlivsinngåelse blant norskfødte kvinner og menn med innvandrerforeldre*, Rapporter 2012/24, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/samlivsinngaaelse-blant-norskfodte-kvinner-og-menn-med-innvandrerforeldre>)
- Østby, Lars (2001): Hvorfor fokusere på innvandrerne? *Samfunnsspeilet* 2, 2001, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/2001-2>)

Stort mangfold i lille Norge

Det etniske og kulturelle mangfoldet i Norge er blitt større enn tidligere. Befolkningen vokste med 1,3 prosent i fjor, og innvandringen sto for hele 72 prosent av denne veksten. Det vil si at landets befolkning, som har passert 5 millioner, er blitt mer sammensatt. Like sammensatte er grunnene til at mennesker født i andre land begir seg ut på en lang eller kort reise til Norge for å bo og jobbe her. Etter hvert vil også deres barn med sin flerkulturelle bakgrunn sette preg på landet.

Ordet mangfold dukker stadig opp i offentlighet og samfunnsdebatter når temaer som innvandring og innvandrere tas opp. Ut fra interessen som samfunnet viser for innvandrere og integrering, virker det som om spørsmål knyttet til mangfold er blitt hverdagen i Norge.

Mangfold er også et passende ord for å beskrive alle årsakene til at mennesker krysser Norges grense: kjærlighet, familie, jobb, konflikter, krig, fattigdom, adopsjon, utdanning – for å nevne noen. I en globalisert verden er det stadig større muligheter til og behov for flytting. Med 5 millioner innbyggere er Norge et lite land i global målestokk, men vi har en av de raskest voksende befolkningene i Europa. Ifølge tall fra Eurostat, det sentrale europeiske statistikkbyrået, hadde bare Luxembourg en høyere befolkningsvekstrate enn landet vårt i 2012.

Mangfold er et passende ord for å beskrive sammensetningen til den norske befolkningen. Per 1. januar 2013 var Norge hjem for mennesker som gjennom eget, foreldrenes eller besteforeldrenes fødeland hadde bakgrunn fra hele 223 land og selvstyrte områder.

Er det mulig å måle mangfoldet?

Hvordan arter mangfoldet seg i befolkningsstatistikken? Er det mulig å måle det på noen måte? Statistisk sentralbyrå (SSB) publiserer årlig statistikk om innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Det er stor etterspørsel etter denne statistikken. Innvandringspolitikk er et viktig felt i partienes politikk, i statsstyring og i samfunnsdebatten generelt. Også i forskningen, særlig innenfor demografi og andre samfunnsfag, har innvanderstatistikk stor betydning.

Men innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er bare to av tretti små og større kategorier som SSB kan plassere hele den norske befolkningen i, med utgangspunkt i informasjon om eget, foreldrenes og besteforeldrenes fødeland. Det er altså mulig «å måle» det utenlandske innslaget i tre generasjoner. SSB har allikevel valgt å la kun to av disse tretti kombinasjonene inngå i den ordinære innvanderstatistikken, og dette valget vil vi redegjøre for videre i teksten. De andre 28 grunnkodene har sjelden blitt anvendt i statistikk og analyser, og de slås ofte sammen under betegnelsen «den øvrige befolkningen».

For tidligere omtale av temaet kan du se Samfunnsspeilet 3/2004 og 4/2006 ([Lie og Østby 2004](#), [Østby 2006](#)). Nylig kom det også ut en artikkel i

Kristina Kvarv Andreassen,
Minja Tea Dzamarija og
Tove Irene Slaastad

Kristina Kvarv Andreassen (f.v.) er sosiolog og rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for befolkningsstatistikk. (kristina.andreassen@ssb.no)

Minja Tea Dzamarija er sosiolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for befolkningsstatistikk. (minja.tea.dzamarija@ssb.no)

Tove Irene Slaastad er dataingeniør og rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for befolkningsstatistikk. (tove.irene.slaastad@ssb.no)

Definisjoner

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge, har to foreldre som er innvandrere, og fire besteforeldre født i utlandet.

Samfunnsspeilet, forfattet av [Helge Brunborg \(2013\)](#) hvor disse kodene omtales i forbindelse med befolkningsframskrivingene.

SSB blir noen ganger kritisert for å legge en for snever definisjon til grunn i sin offisielle statistikk om innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Det stilles spørsmål om SSB underkommuniserer omfanget av personer med innvandrerbakgrunn ved ikke å inkludere såkalte «tredjegenasjonsinnvandrere» i sine beskrivelser. Andre ganger blir vi kritisert for å ha en for vid definisjon av personer med innvandrerbakgrunn, når vi tar med norskfødte med innvandrerforeldre i innvandrerstatistikken til tross for at de ikke har innvandret til Norge.

Det er viktig å påpeke at SSBs hovedhensyn må være å gi en statistisk korrekt beskrivelse av viktige samfunnsfenomener langs de dimensjoner som i en faglig vurdering anses å være relevante. Selv om det er mulig å lage statistikk om en gruppe, er det ikke nok, det må også være en faglig god begrunnelse for å lage denne statistikken.

Hvordan grupperer vi?

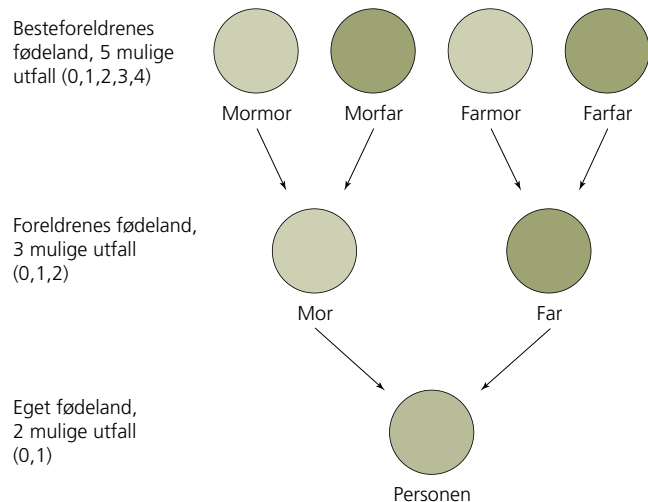
Gjennom en statistisk metode grupperes hele den norske befolkningen etter eget, foreldrenes og besteforeldrenes fødeland. Alle bosatte i Norge er tilordnet en tallkode bestående av tre sifre som angir fødeland for de tre generasjonene.

Det første sifferet angir eget fødeland. Det er 0 om en selv er født i Norge og 1 for født i utlandet.

Det andre sifferet angir foreldrenes fødeland, og er 0, 1 eller 2 avhengig av hvor mange av foreldrene som er født i utlandet: 0 for begge foreldre født i Norge, 1 for en forelder født i utlandet og 2 for begge foreldre født i utlandet.

Det tredje sifferet er 0,1,2,3 eller 4 og oppgir antall utenlandsfødte besteforeldre. Som illustrert i figur 1 gir dette $2 \times 3 \times 5 = 30$ ulike kombinasjoner. Dette utgjør våre *grunnkoder*.

Figur 1. Ulike kombinasjoner av grunnkoder, fødeland

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Disse grunnkodene er grunnleggende for å konstruere innvandrerrelaterte variabler, og tjener denne hensikten på en god måte, men er ellers lite brukt som direkte grunnlag for å publisere statistikk. I denne artikkelen ønsker vi å gi en beskrivelse av den norske befolkningen på en mer nyansert måte fordi vi mener det vil representere nyttig kunnskap for mange å se hvor store gruppene er, og hvordan sammensetningen er i ulike grupper.

Fem millioner nordmenn i 30 kategorier

Per 1. januar 2013 var vi 5 051 000 bosatte i Norge. Tabell 1 viser hvordan den norske befolkningen så ut på dette tidspunktet med utgangspunkt i informasjon om fødeland for tre generasjoner. Størrelsen på gruppene varierte fra 4 personer til 3,9 millioner personer. Med andre ord har langt fra alle kategoriene statistisk betydning eller god faglig forankring for en detaljert, statistisk analyse.

Det er kun fem av de tretti kategoriene som teller mer enn 100 000 personer. For å illustrere hvor forskjellige disse gruppene er skal vi se nærmere på seks av kategoriene (se tabell 2).

Det er ikke nødvendigvis de største gruppene som samfunnet viser mest interesse for. Gruppe 000, 012, 124 og 024 er store grupper, og de to sistnevnte

Tabell 1. Folkemengde i Norge fordelt på 30 grunnkoder, per 1. januar 2013

	Folkemengde i Norge per 1. januar 2013, etter eget, foreldrenes og besteforeldrenes fødeland		
	Kode	Antall	I prosent av folkemengde
Befolkningen i alt		5 051 275	100,0
Født i Norge med 2 norskfødte foreldre og 4 norskfødte besteforeldre	000	3 879 086	76,8
Født i Norge med 2 norskfødte foreldre og 1 utenlandsfødt besteforelder	001	126 670	2,5
Født i Norge med 2 norskfødte foreldre og 2 utenlandsfødte besteforeldre	002	8 766	0,2
Født i Norge med 2 norskfødte foreldre og 3 utenlandsfødte besteforeldre	003	421	0,0
Født i Norge med 2 norskfødte foreldre og 4 utenlandsfødte besteforeldre	004	465	0,0
Født i Norge med 1 utenlandsfødt forelder og 4 norskfødte besteforeldre	010	26 946	0,5
Født i Norge med 1 utenlandsfødt forelder og 1 utenlandsfødt besteforelder	011	25 184	0,5
Født i Norge med 1 utenlandsfødt forelder og 2 utenlandsfødte besteforeldre	012	183 637	3,6
Født i Norge med 1 utenlandsfødt forelder og 3 utenlandsfødte besteforeldre	013	8 740	0,2
Født i Norge med 1 utenlandsfødt forelder og 4 utenlandsfødte besteforeldre	014	5 427	0,1
Født i Norge med 2 utenlandsfødte foreldre og 4 norskfødte besteforeldre	020	235	0,0
Født i Norge med 2 utenlandsfødte foreldre og 1 utenlandsfødt besteforelder	021	289	0,0
Født i Norge med 2 utenlandsfødte foreldre og 2 utenlandsfødte besteforeldre	022	2 056	0,0
Født i Norge med 2 utenlandsfødte foreldre og 3 utenlandsfødte besteforeldre	023	2 339	0,0
Født i Norge med 2 utenlandsfødte foreldre og 4 utenlandsfødte besteforeldre	024	117 144	2,3
Født i utlandet med 2 norskfødte foreldre og 4 norskfødte besteforeldre	100	33 478	0,7
Født i utlandet med 2 norskfødte foreldre og 1 utenlandsfødt besteforelder	101	2 417	0,0
Født i utlandet med 2 norskfødte foreldre og 2 utenlandsfødte besteforeldre	102	416	0,0
Født i utlandet med 2 norskfødte foreldre og 3 utenlandsfødte besteforeldre	103	6	0,0
Født i utlandet med 2 norskfødte foreldre og 4 utenlandsfødte besteforeldre	104	4	0,0
Født i utlandet med 1 utenlandsfødt forelder og 4 norskfødte besteforeldre	110	696	0,0
Født i utlandet med 1 utenlandsfødt forelder og 1 utenlandsfødt besteforelder	111	542	0,0
Født i utlandet med 1 utenlandsfødt forelder og 2 utenlandsfødte besteforeldre	112	29 149	0,6
Født i utlandet med 1 utenlandsfødt forelder og 3 utenlandsfødte besteforeldre	113	2 455	0,0
Født i utlandet med 1 utenlandsfødt forelder og 4 utenlandsfødte besteforeldre	114	281	0,0
Født i utlandet med 2 utenlandsfødte foreldre og 4 norskfødte besteforeldre	120	11	0,0
Født i utlandet med 2 utenlandsfødte foreldre og 1 utenlandsfødt besteforelder	121	16	0,0
Født i utlandet med 2 utenlandsfødte foreldre og 2 utenlandsfødte besteforeldre	122	432	0,0
Født i utlandet med 2 utenlandsfødte foreldre og 3 utenlandsfødte besteforeldre	123	645	0,0
Født i utlandet med 2 utenlandsfødte foreldre og 4 utenlandsfødte besteforeldre	124	593 322	11,7

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Utvalgte grunnkoder. 2004-2013

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
kode 000	3 883 479	3 881 092	3 880 163	3 880 196	3 879 332	3 879 503	3 881 185	3 881 990	3 880 978	3 879 086
kode 004	55	66	100	126	159	205	258	311	383	465
kode 124	289 104	301 045	318 514	341 830	380 644	422 595	459 346	500 500	546 732	593 321
kode 024	59 836	63 936	68 185	73 488	78 970	85 604	92 967	100 422	108 438	117 144
kode 012	139 091	143 339	148 187	152 575	157 488	162 753	167 897	172 999	178 505	183 637
kode 014	1 470	1 760	2 103	2 520	2 937	3 334	3 817	4 345	4 858	5 427

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

beskrives i vår offisielle statistikk. Vi skal i tillegg se nærmere på to små grupper: «norskfødte barn av en innvandrer og en norskfødt med innvandrerforeldre» (014) og gruppen «barn født i Norge med to norskfødte foreldre og fire utenlandsfødte foreldre» (004). Det er en del som mener at disse gruppene burde vært en del av SSBs offisielle innvandrerstatistikk.

000 – den største gruppen

Den aller største gruppen er personer født i Norge med bare norske foreldre og besteforeldre (kode 000), i alt om lag 3,9 millioner, eller 77 prosent, av alle bosatte i Norge. Denne gruppen utgjorde 85 prosent i 2004, så andelen har sunket, mens antallet personer i gruppen har holdt seg relativt stabilt.

Det at andelen i 000-gruppen går ned, er ikke overraskende, og er et synlig uttrykk for den globaliseringen som skjer gjennom økt innvandring. Det er også stadig flere som velger ektefeller fra andre land. Det at gruppen ikke har vokst i antall de siste årene, skyldes at antallet døde pluss utvandrede er større enn antallet fødte og innvandrede i denne gruppen.

Ifølge våre grunnkoder hadde altså åtte av ti i Norge ingen innslag av utenlandsbakgrunn i tre generasjoner per 1. januar 2013

Hver femte «000-er» bodde enten i Oslo eller Akershus, og nesten like mange var det å finne i Hordaland og Rogaland. De tre nordligste fylkene var bostedet til om lag 11 prosent av alle personer med kode 000. 57 prosent av totalbefolkningen i hovedstaden tilhørte denne koden, og Nordstrand var bydelen med høyest andel 000-ere. Sju av ti bosatte i Nordstrand var uten noe innslag av utenlandsbakgrunn i tre generasjoner. Bydelen med lavest andel av denne gruppen var Søndre Nordstrand der fire av ti var 000-ere.

1,2 millioner med innslag av utenlandsk bakgrunn

Personer som er gruppert i de resterende 29 kodene, har et varierende innslag fra utlandet i sin bakgrunn. Til sammen teller disse 1,2 millioner, eller 23 prosent, av Norges befolkning. For å havne blant de 23 prosentene er det altså nok med kun én besteforelder fra for eksempel Danmark eller Sverige. Hva gjør de forskjellige gruppene interessante eller ikke?

Vi har valgt ut seks grupper fordi de har noen spesielle trekk vi ønsker å beskrive. Gruppen 000 er tatt med både på grunn av sin størrelse og som sammenligningsgrunnlag for de andre gruppene. Innvandrere (124) og norskfødte med innvandrerforeldre (024) er helt sentrale i vår statistikk, og er naturlig nok med i beskrivelsen. Gruppen 012 er både stor og mangfoldig med hensyn til det utenlandske innslaget som kommer gjennom en av foreldrene. Så har vi to små grupper som ikke har noen statistisk betydning, men de vies mye oppmerksomhet fra samfunnet.

Det er altså ikke bare størrelsen som gjør en gruppe «verdt» å se nærmere på. Som eksempel kan vi nevne den fjerde største gruppen i samfunnet, 001, som teller 126 000 personer. Den er ikke med i beskrivelsen fordi det ikke er noen grunn til å anta at én utenlandsfødt besteforelder på noen betydningsfull måte vil prege ens demografi, levekår, utdanning eller yrkesvalg.

Den suverent største gruppen blant personer med innslag av utenlandsk bakgrunn i tre generasjoner er utenlandsfødte med alle sine foreldre og besteforeldre født utenfor Norges grenser, av SSB definert som innvandrere

og gruppert under kode 124. Våre tall gir et bilde av et mangfoldig Norge der innvandrerne har bakgrunn fra så mange som 220 forskjellige land og selvstyrte områder, og de bor i alle 428 kommuner i landet.

Gruppen innvandrere teller 593 000 personer, som tilsvarer 12 prosent av befolkningen. Antall innvandrere ble nesten fordoblet fra 2003 til 2013 (se figur 2), og den store veksten skyldes først og fremst en markant arbeids- og familieinnvandring fra nye EU-land i Øst-Europa.

77 000 fra Polen, 36 000 fra Sverige

Polakker er den desidert største gruppen, 77 000 personer, etterfulgt av våre svenske naboer med 36 000. Fordelt mellom de ulike verdensdelene kommer vel 54 prosent fra Europa og 29 prosent fra Asia, mens Afrika står for 11 prosent av alle innvandrere i Norge. Ytterligere 5 prosent kommer fra det amerikanske kontinentet.

29 prosent av alle innvandrere i Norge har flyktningbakgrunn ved at de enten selv har flyktet, eller at de har familieinnvandret til én med flyktningbakgrunn. Blant disse er irakere og somaliere de to største gruppene.

Kjønnsfordelingen blant innvandrere er ganske jevn, 52 prosent er menn og 48 prosent er kvinner. Men gruppen «innvandrere» er så sammensatt at til og med en slik enkel todeling i menn og kvinner gir lite mening hvis man ikke ser nærmere på enkeltland. Variasjonene er store. Menn er i flertall blant innvandrere fra de nye EU-landene som Polen, Litauen eller Romania. Innvandring fra disse landene er stor og av nyere dato, og er preget av en generell tendens i migrasjonsmønsteret; den mannlige «pioneren» kommer først som arbeidsinnvandrer, etterfulgt av sin familie.

Menn er også i flertall blant nyankomne flyktninger, som fra Afghanistan og Irak. I fluktsituasjoner reiser menn ofte i forveien, mens eventuell familie kommer etter. Kvinner dominerer fra land som Filippinene, Thailand og Russland. Det er primært kvinner som kommer for å gifte seg med menn uten utenlandsk bakgrunn.

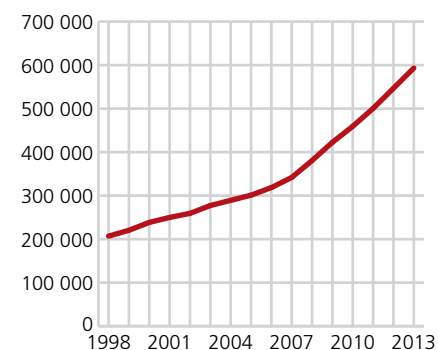
Aldersfordelingen i denne gruppen skiller seg fra det som vi har sett i gruppen 000. Igjen må vi understreke at innvandrere samlet sett sjelden gir et presist bilde av virkeligheten siden gruppen er så sammensatt, men et par forskjeller i forhold til 000-gruppen er likevel godt synlige. Det er langt færre eldre blant innvandrere enn blant 000-ere. Kun 5 prosent av innvandrere var over 66 år per 1. januar 2013, mot 16 prosent i 000-gruppen. Det er også langt færre barn i alderen 0-15 år blant innvandrere, hvor andelen var 9 prosent mot 17 prosent i den andre gruppen. Til gjengjeld er andelen innvandrere i alderen 16-30 år og 31-66 år 10 prosent høyere enn blant 000-gruppen, med henholdsvis 27 og 59 prosent.

Av alle voksne innvandrere i alderen 18 år og eldre var 54 prosent registrert gift per 1. januar 2013. Andelen gifte er høyere enn i 000-gruppen. Forskjellen er enda større i de yngre aldersgruppene. Innvandrerungdommene er, i likhet med unge i 000-gruppen, ugift så lenge de er under 18 år.

Vil bo sentralt, men ikke nødvendigvis i Oslo

I Oslo og Akershus, sett under ett, bodde 37 prosent av alle innvandrerne i Norge, mot 20 prosent blant 000-ere. Oslo har 24 prosent av alle innvandrere

Figur 2. Innvandrere. 1998-2013. Absolutte tall

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

i landet, mot 9 prosent av 000. Selv om antall innvandrere i Oslo og Akershus øker i takt med den økende innvandringen, har andelen innvandrere som bosetter seg i Oslo og Akershus, sunket jevnt i løpet av de siste ti årene. I 2003 hadde 45 prosent av alle innvandrere i Norge bosted i Oslo og Akershus, mot 37 prosent i 2013.

Spesielt etter 2006 har andelen i de to sentrale fylkene begynt å synke fordi antallet i andre regioner vokser så mye raskere takket være arbeidskraftinnvandring fra EU-området. Derfor kan vi konkludere med at den store arbeidsinnvandringen fra nye EU-land har bidratt til et jevnere bosettingsmønster. Men kun 6 prosent av innvandrerne bor i Nord-Norge.

Som vi har påpekt, er ikke «innvandrere» en særlig passende analysegruppe, og bosettingsmønsteret til de enkelte innvandrergruppene varierer enda mer enn totaltallene. Den største innvandrergruppen, polakker, skiller seg i sitt bosettingsmønster ikke like mye fra personer i 000-gruppen som andre store innvandrergrupper. Rundt 30 prosent av alle polakkene er bosatt i Oslo og Akershus, mot 20 prosent i kategori 000.

Til sammenligning finner vi hele 83 prosent av innvandrerne med bakgrunn fra Pakistan i Oslo og Akershus, og 67 prosent i Oslo alene. Innvandrere fra Marokko er eneste andre gruppe med like stor konsentrasjon i Oslo.

Halvt norsk og født i Norge – over 180 000

Den tredje største gruppen blant våre 30 kodekategorier er kategori 012. Det er personer som er født i Norge, og som har en forelder og to besteforeldre som er født i utlandet, i alt teller de 184 000. Aldersfordelingen i denne gruppen er preget av mange svært unge. Hele 41 prosent er under 15 år, og 22 prosent er mellom 16- 30 år.

Den ene av foreldrene er altså innvandrer, og kommer i mange av tilfellene fra våre naboland Sverige og Danmark. Legger vi sammen tallene for alle nordiske land, passerer vi godt 60 000 personer, som betyr at hver tredje person i denne kategorien har en nordisk far eller mor. Storbritannia (14 800), USA (13 200), Tyskland (10 900), Filippinene (6 400) og Thailand (5 600) er også godt representert.

Det er omtrent like mange i denne kategorien som har en utenlandsfødt far som en utenlandsfødt mor, samlet sett, men dette varierer med landbakgrunn. Mens kjønnsfordelingen blant nordiske foreldre er omtrent likt, er den utenlandsfødte forelder fra Filippinene og Thailand nesten utelukkende en mor. Ni av ti personer med tyrkisk og marokkansk bakgrunn i denne kategorien har en utenlandsfødt far med bakgrunn fra disse landene, mens ni av ti med russisk bakgrunn har en utenlandsfødt mor. Fra Brasil kommer mødre, og fra Iran og Italia fedre, i åtte av ti tilfeller.

Andelen gifte blant voksne 012-ere er litt lavere enn i kategorien 000, og kun 1 prosent i aldersgruppen 18-24 år var gift per 1. januar 2013. Vel en fjerdedel bor i Oslo og Akershus, så denne gruppen er nesten like mye konsentrert rundt disse to fylkene som innvandrere.

Oslo alene hadde 18 prosent av alle som tilhører denne kategorien. Blant 000-ere og innvandrere var tilsvarende andelen henholdsvis 9 og 24 prosent. Likevel utgjorde ikke denne gruppen mer en 5 prosent av totalbefolkningen i

hovedstaden. Ingen av Oslos bydeler har noen synlig konsentrasjon av denne gruppen. I bydelene Ullern og Vestre Aker tilhører 7 prosent av befolkningen kategorien 012, mens Stovner har den laveste andelen 012-ere med 3 prosent av totalfolkemengde i bydelen.

Norskfødte barn av innvandrere

Denne gruppen, kategori 024, norskfødte med innvandrerforeldre, teller 117 000 personer og er en del av SSBs årlige statistikk om innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Gruppen består av svært mange unge, hele 72 prosent var yngre enn 16 år per 1. januar 2013. Tilsvarende andel var 17 prosent i kategorien 000, mens blant innvandrere var kun 9 prosent yngre enn 16 år.

Flest norskfødte med innvandrerforeldre har vi i grupper som har bodd lenge i Norge, og som når de får barn, som regel får det med en partner fra samme land. Dette gjelder de fleste fra Afrika, Asia etc. Mange danske og svenske innvandrere har også bodd her lenge, men om de slår seg sammen med en fra samme land, etablerer de seg oftest i hjemlandet. Får de barn med en som ikke er innvandrer, slår de seg oftere ned i Norge, men deres barn kommer i kategorien 012, ikke 024.

Den desidert største gruppen, med 15 000 personer, er norskfødte med innvandrerforeldre fra Pakistan. Det er ikke overraskende siden deres foreldre er blant de gruppene som har lengst botid i Norge. De første innvandrerne fra Pakistan kom på slutten av 1960-tallet. Den nest største gruppen utgjør norskfødte barn av innvandrere fra Somalia, med 9 000 personer. I denne gruppen er hele ni av ti under 16 år. De aller fleste foreldrene til disse personene har flyktningbakgrunn, og mange har relativt kort botid i Norge. Somaliske innvandrerkvinner har også en høyere fruktbarhet enn kvinner i kategori 000 og innvandrerkvinner sett under ett.

Barn av innvandrere fra Vietnam er tredje største gruppe innenfor kategori 024, og teller 8 000 personer. Deres foreldre har også lang botid i Norge. De første vietnamesiske innvandrerne kom som flyktninger i 1975, etter Vietnamkrigen. Norskfødte med innvandrerforeldre fra Vietnam er derfor yngre enn norskfødte med pakistanske foreldre.

De fleste bor i Oslo og Akershus

Bosettingsmønsteret til norskfødte med innvandrerforeldre er likt foreldrenes, med en stor konsentrasjon i Oslo og Akershus. Halvparten av alle norskfødte med innvandrerforeldre bodde per 1. januar 2013 i disse to fylkene, og hovedstaden alene hadde 38 prosent av alle i denne kategorien. Denne gruppen telte 44 000 personer i Oslo ved utgangen av 2012, og det utgjør 7 prosent av totalbefolkningen i hovedstaden. 17 prosent av disse var å finne i Alna, mens Ullern hadde kun 1 prosent.

Svært få bor i de nordligste fylkene. Kun 2 prosent av alle i kategorien 024 var per 1. januar 2013 bosatt i Nordland, Troms og Finnmark. I absolutte tall er det snakk om 3 000 personer.

Med beskjedne 300 personer var barn av somaliske innvandrere den største gruppen norskfødte med innvandrerforeldre i Nord-Norge.

En liten håndfull – som noen kaller tredjegerasjon

Denne gruppen, altså kategori 004, utgjorde i alt 465 personer per 1. januar 2013. De som tilhører denne gruppen, har i hovedsak besteforeldre som innvandret til Norge på 1970-tallet, foreldre som er født i løpet av 1970-tallet eller senere, og det er altså først de siste årene at foreldrene til denne gruppen har blitt gamle nok til å få barn. Det viser seg i aldersfordelingen, hvor kun 13 personer (3 prosent) er 15 år eller eldre. To tredjedeler av gruppen er under 4 år. Gruppen er altså så liten og så ung at de som tilhører den, ikke har kunnet ta mange egne valg enda. Bosettingsmønsteret i denne gruppen baserer seg i all hovedsak på foreldrenes avgjørelser.

Over halvparten av gruppen har pakistansk landbakgrunn. Av andre grupper kan vi nevne Tyrkia og Marokko. Også her ser man en tydelig sammenheng med landgruppene som innvandret på 70-tallet.

Det er altfor tidlig å si noe som helst om denne gruppen bortsett fra at de fleste er å finne på lekeplasser og barneskoler. Selv om 20 år blir det for tidlig å foreta noen detaljerte statistiske analyser, da er det maksimum 465 som kan være 20 år gamle eller eldre.

En og en halv generasjon fra utlandet

Disse personene er født i Norge av foreldre hvor den ene er født i Norge av to innvandrerforeldre, og den andre har innvandret selv. Vi kaller dem kategori 014, og den består av 5 400 personer. Personer som tilhører denne gruppen, er gjennomgående svært unge, nesten alle er under 20 år, og omtrent halvparten er under 4 år. Hele 74 prosent av dem bor i Oslo og Akershus.

Grunnen til at denne gruppen er interessant nok til å bli tatt med i beskrivelsen selv om den teller ganske få personer, er at den vokser raskt og etterlyses ofte i samfunnsdebatter. Mange mener at denne gruppen har mye til felles med 024 og 004 siden alle foreldre og besteforeldre har landbakgrunn fra samme land.

Som i gruppen 004 henger det sammen med at to av besteforeldrene innvandret på 1970-tallet og fikk barn på 1970-/1980-tallet, og det er først nå disse barna er gamle nok til at de kan få barn.

Over halvparten har en forelder og besteforeldre som er født i Pakistan, i alt 57 prosent. Den nest største gruppen er på 12 prosent, og stammer fra Tyrkia. Pakistanske innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Pakistan er de mest såkalte endogame i Norge ([Daugstad 2006](#); [Henriksen 2010](#)). Begge gruppene gifter seg i størst grad med personer med samme landbakgrunn som seg selv.

Det er også vanlig å gifte seg transnasjonalt, det vil si å stifte familie med en som innvandrer fra «gamlelandet». Blant norskfødte med innvandrerforeldre fra Tyrkia ser man det samme mønsteret som blant dem med pakistansk bakgrunn. Det er rimelig å anta at denne gruppen kommer til å vokse i fremtiden. Den har fordoblet seg siden 2007, men utgjør foreløpig kun 0,1 prosent av den norske befolkningen.

Et lite land med økende mangfold

Norges demografi er preget av at vi er et relativt lite land med en stor andel som ikke har tilknytning til innvandring. Men med økende innvandring blir mangfoldet stadig større.

Av alle bosatte har 3 prosent et innslag av utenlandsk bakgrunn kun gjennom sine besteforeldre, mens 7 prosent av folkemengden i landet har et innslag av utenlandsk bakgrunn først og fremst gjennom minst én av sine foreldre. Og i alt er det 13 prosent som selv er født i utlandet.

Ved å presentere tall for alle grupper og en nærmere beskrivelse av de gruppene som enten er størst, eller som det er mye interesse for, vil det synliggjøre både hvor heterogen befolkningen som helhet er, og at mange av gruppene ikke kan analyseres som en enhet.

For SSB vil det også i fortsettelsen være slik at gruppene innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er de mest sentrale i innvandrerstatistikken. Men etter hvert som de andre gruppene endrer seg både i størrelse og demografiske kjennetegn, kan de tenkes å bli gjenstand for nærmere statistiske beskrivelser. Slik kan vi finne ut om de viser forskjeller i levekår, eller om de stort sett glir inn i det samme atferdsmønsteret som resten av befolkningen.

Referanser

- Brunborg, H. (2013): Hvor mange innvandrere er det – og blir det – i Norge? *Samfunnsspeilet* 3, 2013, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/hvor-mange-innvandrere-er-det-og-blir-det-i-norge>)
- Daugstad, G. (2006): *Grenseløs kjærlighet? Familieinnvandring og ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge*, Rapporter 2006/39, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/grenselos-kjaerlighet-24122>)
- Henriksen, K. (2010): *Familieinnvandring og ekteskapsmønstre 1990-2008*, Rapporter 2010/10, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/familieinnvandring-og-ekteskapsmonster-1990-2008>)
- Lie, B. og L. Østby (2004): Har du en utenlandsfødt bestemor eller bestefar? *Samfunnsspeilet* 3, 2004, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/har-du-en-utenlandsfodt-bestemor-eller-bestefar>)
- Østby, L. (2006): Hvor stor innvandrerbefolkning har egentlig Norge? *Samfunnsspeilet* 4, 2006, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/hvor-stor-innvandrerbefolkning-har-egentlig-norge>)

Hvor i landet betyr EU-innvandringen mest?

Innvandringen har endret art og omfang de senere årene, særlig etter EU-utvidelsen i 2004. Disse endringene ser vi tydelig på hvilke innvandrergupper som er blitt størst i kommunene. I 1998 var det innvandrere fra våre nordiske naboland og flyktningland, nå er det innvandrere fra EUs nye medlemsland i Øst-Europa som er størst i flertallet av kommunene. Ikke minst er det mange fiskerikommuner som ikke ville kunnet opprettholdt folketall og næringsliv uten denne arbeidsinnvandringen fra EU.

Lars Østby

Definisjoner

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrereforeldre er personer som er født i Norge, har to foreldre som er innvandrere, og fire besteforeldre født i utlandet.

Til sammen utgjør disse to gruppene personer med innvandrerbakgrunn.

Øvrig befolkning er personer uten innvandrerbakgrunn, det vil si at de verken er innvandrere eller norskfødte barn av to innvandrere.

I Norge i dag bor det innvandrere og norskfødte fra i alt 220 ulike land og selvstyrte regioner, men deres fordeling over landet og mellom kommunene varierer mye, fra knapt 20 i Modalen til 181 000 i Oslo. Eller fra 1,1 prosent av folketallet i Rindal til 29,6 prosent i Oslo. [Østby mfl. \(2013\)](#) gir en ganske detaljert beskrivelse av innvandrernes fordeling mellom Norges 429 kommuner ved inngangen til 2012 (se tekstboks).

Hvordan fordeler arbeidsinnvandringen fra 1998 til 2012 seg mellom regioner og kommuner, og hvordan varierer EU-innvandrerens andel av alle innvandrere over landet? I hvilke landgrupper har endringene vært størst? Disse spørsmål, samt hva innvandringen har betydd for utviklingen av folketallet i kommunene fra 2008 til 2012, er temaet for denne artikkelen.

Mange kommuner har mange innvandrere

Innvandringen har skiftet karakter og nivå fra 2004, da EU (og dermed EØS) ble utvidet med åtte nye land i Øst-Europa og to i Middelhavet (se tekstboks). Innvandringen ble fordoblet på kort tid, og det var arbeidsinnvandringen fra de nye EU-medlemmene i Øst-Europa som økte mest (Andreassen og Dzamarija 2010). Mens tidligere arbeidsinnvandring i stor grad var konsentrert om hovedstadsregionen og noen få andre regioner ([Østby 2004 \(2004\)](#); [Aalandslid og Østby 2007](#)), flyttet disse nye arbeidsinnvandrerne til de kommunene i Norge hvor det var etterspørsel etter deres arbeidskraft.

Rapport om innvandrere i kommunene

Rapport 2013/37, Innvandrernes fordeling og sammensetning på kommunenivå (Østby mfl. 2013) ligger til grunn for denne artikkelen. Derfor er tallene her bare ført fram til 1. januar 2012. Tallgrunnlaget for alle kartene finnes som vedlegg til rapporten.

EU- og EØS-utvidelsen i 2004 og 2007

I mai 2004 ble EU utvidet med åtte land i tidligere Øst-Europa og to i Middelhavet: Estland, Latvia, Litauen, Polen, Slovenia, Slovakia, Tsjekkia og Ungarn, og Kypros og Malta. Tre år senere kom også Bulgaria og Romania med. Samtidig som landene ble EU-medlemmer, kom de også med i EØS (Det europeiske økonomiske samarbeidsområde). Det var noen begrensninger på innvandringen de første årene (overgangsordninger), men de har ikke sett ut til å ha hatt særlig stor tallmessig betydning. Borgere av alle disse landene har hatt ganske fri tilgang til det norske arbeidsmarkedet fra medlemskapets start.

Lars Østby er demograf og seniorforsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (lars.ostby@ssb.no)

Figur 1 viser hvor stor andel innvandrerne og deres norskfødte barn utgjorde av folketallet i hver kommune ved inngangen til 2012.

Det bor innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alle kommuner i Norge, og andelen varierer fra 1,1 prosent av folketallet i Rindal til nesten 30 prosent i Oslo. I figur 1 ser vi at det bare er i Oslo-området at mange kommuner har en innvandrerandel over gjennomsnittet for landet, 13,1 prosent. Ellers er det enkeltkommuner spredt rundt i landet, med både Bergen (så vidt) og Stavanger som er over gjennomsnittet.

Båtsfjord i Finnmark har i mange år ligget i toppskiktet hva angår flyktninger, arbeidsinnvandrere og familieinnvandrere. Færrest innvandrere er det i mange mindre utkantkommuner på indre Østlandet og fra Trøndelag og nordover. Vi finner derimot svært få kommuner av denne kategorien i den sørlige del av Østlandet og på Vestlandet.

Innvandrere fra EU-land jevnt fordelt over landet ...

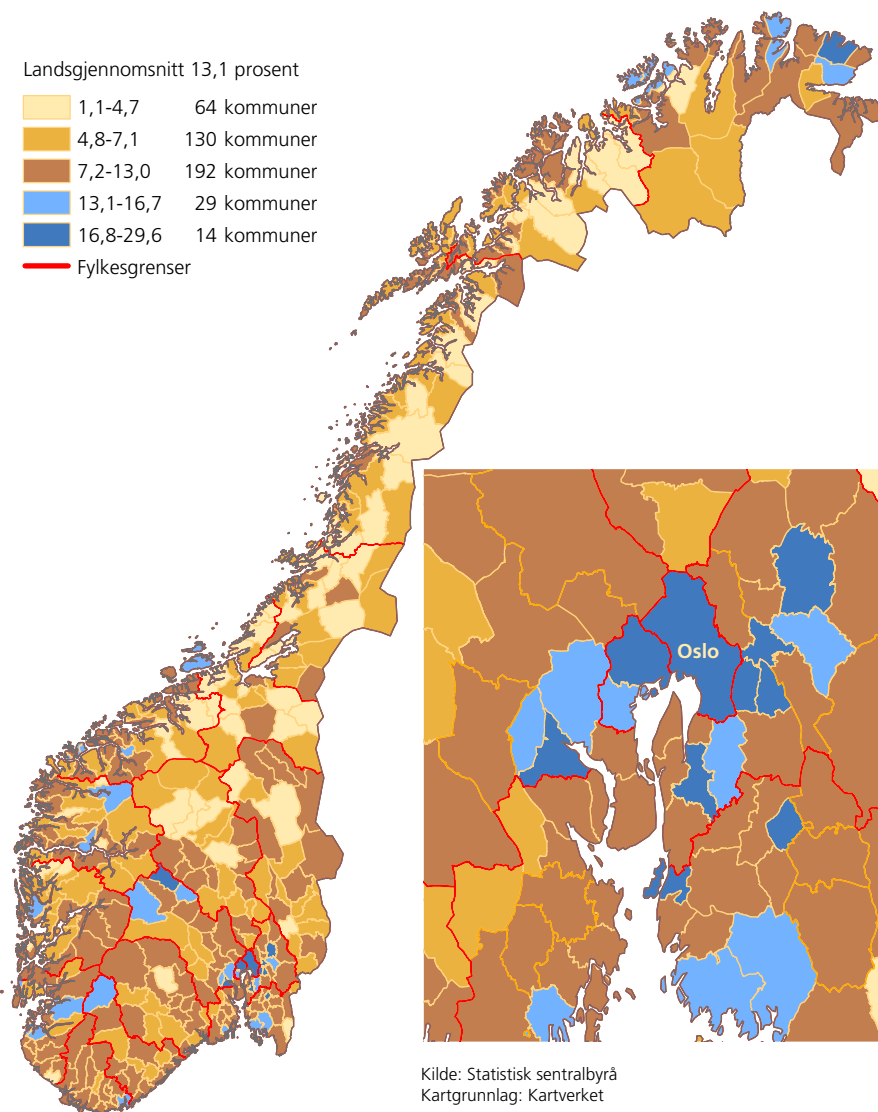
Innvandrerne fra EU-landene er jevnere fordelt over landet enn dem som kommer fra Afrika, Asia etc. (se tekstboks for landbakgrunn). Forskjellene mellom kommunene med flest og med færrest innvandrere er mindre, og mens det er 127 kommuner som har flere innvandrere enn landsgjennomsnittet fra EU etc., er det bare 23 kommuner som har større andel fra Afrika, Asia etc. enn gjennomsnittet. I tillegg til de fleste kommunene rundt Oslo er det relativt mange EU-innvandrere, særlig i småkommuner i Sør-Norge, både langs kysten og i innlandet.

... mens de fra Afrika og Asia etc. samles rundt Oslo

Også fra land i Afrika, Asia etc. er det nå innvandrere i alle kommuner i Norge, men her gjelder fortsatt at «mange har få, og få har mange», slik det var i 2006 ([Aalandslid og Østby 2007](#)). Selv om det i utgangspunktet (fram til 1975) var flest arbeidsinnvandrere også herfra, er det nå klart flest flyktninger og deres familiemedlemmer som kommer fra Afrika, Asia etc. Størst andel flyktninger i befolkningen har Vadsø, hvor én av tretten innbyggere er flyktning eller familiemedlem til flyktning.

Figur 1. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, i prosent av folketallet. 1. januar 2012

Landsgjennomsnitt 13,1 prosent	
1,1-4,7	64 kommuner
4,8-7,1	130 kommuner
7,2-13,0	192 kommuner
13,1-16,7	29 kommuner
16,8-29,6	14 kommuner
Fylkesgrenser	

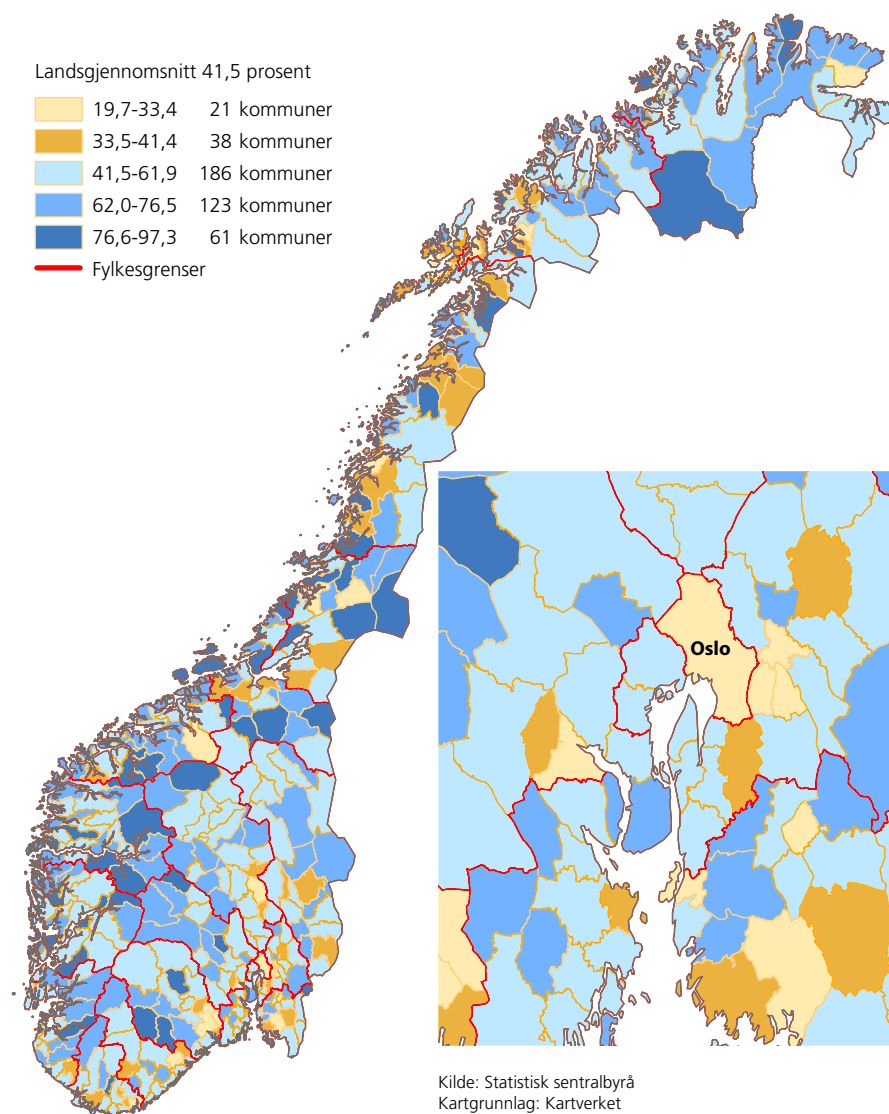
Landbakgrunn

I denne artikkelen deler vi innvandrerne i Norge inn i to hovedgrupper etter hvor de kommer fra.

EU etc. omfatter dem som kommer fra EU/EØS-land, USA, Canada, Australia og New Zealand.

Afrika, Asia etc. omfatter personer fra alle andre land i verden.

Figur 2. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra EU etc., i prosent av alle innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. 1. januar 2012

Figur 2 viser hvor stor andel innvandrerne fra EU etc. utgjør av alle innvandrere i hver kommune. Ved inngangen til 2012 hadde 41,5 prosent av landets innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre sin opprinnelse i EU etc. Siden andelen er relativt liten i Oslo og mange andre store kommuner (se figur 2), er det mange kommuner (370) over dette gjennomsnittet og få (59) under.

De aller største andelenene finner vi i små utkantkommuner. I noen av dem skyldes de høye andelenene at den samlede innvandringen er svært lav, som i Lierne eller Gaular, mens i andre er det relativt mange innvandrere ankommet fra de nye medlemslandene i EU. Aller minst andel har Vadsø med sin store flyktningbefolkning og et næringsliv uten spesielt stort udekket arbeidskraftsbehov. Også i Oslo, Drammen og flere av Østfold-byene utgjør innvandrerne fra EU etc. mindre enn en tredel av alle innvandrere.

Arbeidsinnvandrere i små kystkommuner

Det store flertallet av innvandrerne fra de nye EU-landene er kommet til landet som arbeidsinnvandrere, i sammenheng med EU-utvidelsen og den sterke etterspørselen det har vært etter arbeidskraft i det norske arbeidsmarkedet. 2,35 prosent av landets innbyggere er arbeidsinn-

vandrere. Figur 3 viser hvordan den andelen av befolkningen som har innvandringsgrunn «arbeid», varierer mellom kommunene. Det er tre kommuner som ved inngangen til 2012 ikke hadde noen arbeidsinnvandrere, Fedje og Modalen i Hordaland og Lavangen i Troms. Det er også små kommuner som har de største andelenene, på topp kommer Træna hvor mer enn 10 prosent av de bosatte er arbeidsinnvandrere. Mange av de andre med stor andel arbeidsinnvandrere i befolkningen er også små kystkommuner med fiske, fiskeoppdrett og foredling av fisk som viktige næringsveier, og hvor behovet for arbeidskraft er dekket av innvandrere fra Øst-Europa.

Arbeidsinnvandrerne utgjør relativt store andeler av befolkningen også i byene i Rogaland og deres omegnskommuner, i Oslo-området og langs hele Hallingdal og over til nabokommuner i Hordaland og Sogn og Fjordane. Det er mange kystkommuner på Vestlandet som har store andeler arbeidsinnvandrere, men få mellom Trondheimsfjorden og Nord-Troms. Relativt få arbeids-

innvandrere finner vi i de delene av Nord-Norge som er minst preget av fiske, og i mange kommuner i Hedmark og Oppland. Heller ikke i Agder og Telemark er det særlig store andeler arbeidsinnvandrere i befolkningen.

93 kommuner har ingen flyktninger

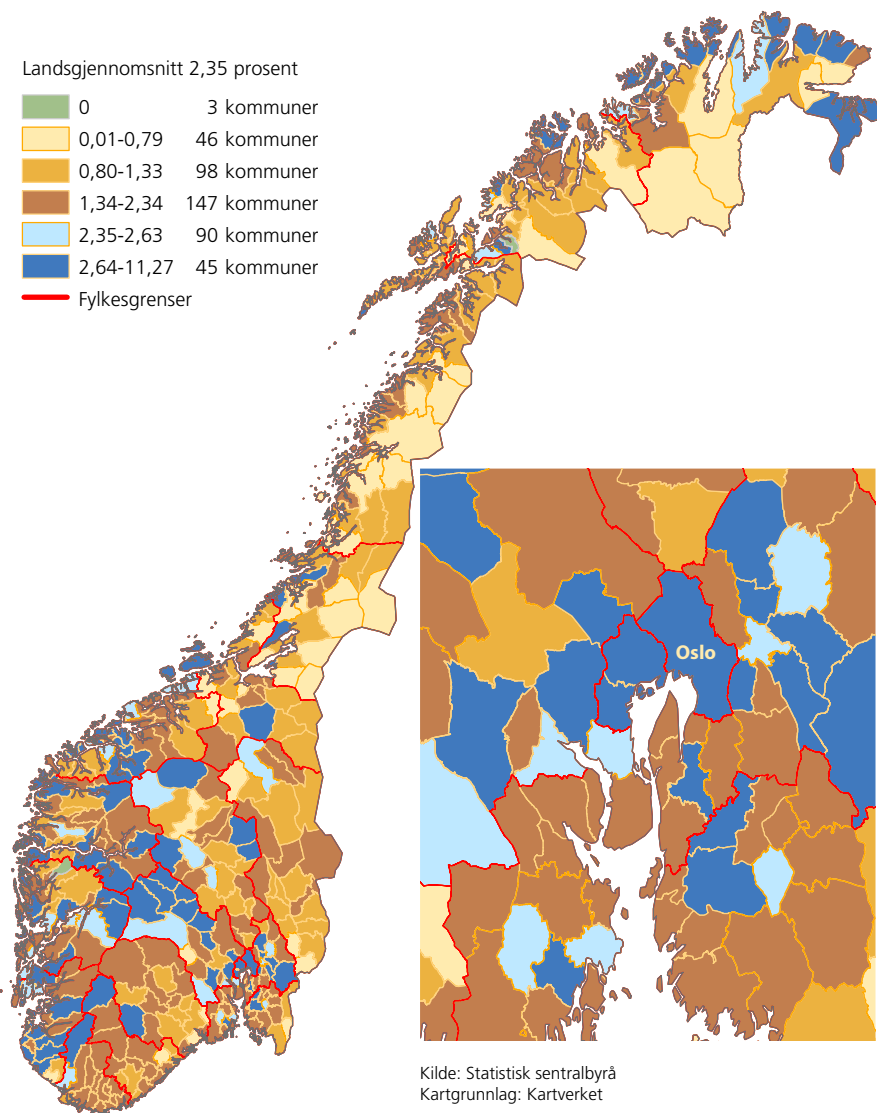
Det er litt færre flyktninger enn arbeidsinnvandrere, 1,8 mot 2,4 prosent. Men det er hele 93 kommuner som ikke har flyktninger, mot bare tre kommuner uten arbeidsinnvandrere. Oslo er eneste kommune blant dem som har største andel både av flyktninger og av arbeidsinnvandrere. Ellers i Oslo-området har Skedsmo og Drammen mange flyktninger, og det samme har byene sør i Østfold. Kommuner med få eller ingen flyktninger boende i 2012 finner vi fra Hordaland og nordover til Finnmark, og ellers bare noen få småkommuner.

«Familie» er den største innvandringsgrunnen, 3,2 prosent av landets befolkning har dette som sin oppholdsgrunn. Også for denne oppholdsgrunnen er Oslo på topp, sammen med flere nabokommuner. Stavanger-området har også mange familieinnvandrere, og ellers er det få spredte kommuner over hele landet med mange familieinnvandrere, svært få fra Trøndelag og nordover. Små utkantkommuner i Trøndelag og indre Østlandet har færrest familieinnvandrere.

Figur 3. Bosatte med innvandringsgrunn «arbeid», i prosent av folketallet. 1. januar 2012

Landsgjennomsnitt 2,35 prosent

0	3 kommuner
0,01-0,79	46 kommuner
0,80-1,33	98 kommuner
1,34-2,34	147 kommuner
2,35-2,63	90 kommuner
2,64-11,27	45 kommuner
Fylkesgrenser	

Kilde: Statistisk sentralbyrå
Kartgrunnlag: Kartverket

Polen størst i nesten halvparten av kommunene i 2012

Etter det som er sagt her, er det rimelig å vente at det er innvandrere fra ett av EU-landene som utgjør den største innvandrerguppen i mange kommuner. Samfunnsspeilet har allerede hatt en beskrivelse av dette ([Høydahl 2013](#)), og mønsteret er beskrevet i stor detalj også i [Østby mfl. \(2013\)](#). Denne artikkelen legger vekt på å vise hvordan mønsteret for største innvandrergruppe har forandret seg fra 1998 til 2012. På den måten får vi gitt et bilde av de konsekvensene det nye innvandringsmønsteret har fått for innvandrernes regionale mønster.

I 2012 var Polen største innvanderland i nesten halvparten av kommunene, 211 i alt (se tabell 1). I Buskerud og på Vestlandet finner vi den største andelen kommuner med Polen på topp, mens det er relativt få (bare seks til sammen) i Troms og Finnmark. De øvrige nye EU-land i Øst-Europa var på

Tabell 1. **Antall innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra de største innvandringslandene, 1998 og 2012, og antall kommuner og fylker hvor dette var største gruppe**

	1998			2012		
	Innvandrere og norskfødte	Kommuner på topp	Fylker på topp	Innvandrere og norskfødte	Kommuner på topp	Fylker på topp
Polen	5 986	2		72 103	211	16
Sverige	19 546	53	5	36 578	33	1
Pakistan	20 924	3	1	32 737	3	1
Somalia	5 767	6		29 395	17	
Irak	4 218	4		28 935	6	
Tyskland	7 870	3		25 683	40	
Litauen	200			23 941	43	
Vietnam	14 595	21	3	20 871	6	
Danmark	18 388	91	4	19 823	2	
Iran	8 877	5		17 913	1	
Russland	1 923	1		16 833	10	1
Tyrkia	9 252	1	1	16 742	1	
Filippinene	5 020	7	1	16 431	3	
Bosnia-Hercegovina	11 883	83		16 338	2	
Thailand	2 694	3		14 398	6	
Sri Lanka	8 551	33	2	14 293	1	
Storbritannia	10 568	6	1	13 959	1	
Kosovo	9 061	25		13 700	2	
Afghanistan	516			13 219	5	
India	5 523	1		10 830		
Eritrea	578			9 566	2	
Marokko	4 765			8 591		
Kina	3 304			8 458		
USA	7 777	8		8 013		
Chile	6 145	8		7 782	1	
Nederland	3 561	4		7 557	7	
Island	3 589	7		7 125	2	
Latvia	270			6 973	3	
Romania	819			6 869	2	
Finland	5 406	20	1	6 660	7	
Etiopia	2 166			6 405		
Frankrike	2 075			4 716		
Myanmar	58			3 527	7	
Bulgaria	643			3 337	1	
Slovakia	100			2 959	3	
Ungarn	1 644			2 948	1	
Kambodsja	260			519	1	

¹ Tallene for 1998 gjelder daværende Serbia og Montenegro.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

topp i 52 kommuner, Litauen alene i 43. Det var mange kommuner som hadde største gruppe fra andre europeiske land, 44 kommuner hadde et nordisk land på topp (33 av disse Sverige) og 48 andre vesteuropeiske land, i 40 av disse Tyskland. 72 kommuner hadde sin største innvandrergruppe fra et land utenfor EU etc., størst i flest kommuner er innvandrergruppen fra Somalia (17) og Russland (10). For en detaljert gjennomgang av dette mønsteret, med kart, se [Østby mfl. \(2013\)](#).

Flyktningene var i flertall i 160 kommuner i 1998

Mye har forandret seg siden 1998 (se tabell 1). Da var det 207 000 innvandrere i Norge, og 37 000 norskfødte med to innvandrerforeldre. I 2012 var tallene på vei mot tredobling, henholdsvis 550 000 og 108 000. I 1998 var det såpass mange kommuner med få innvandrere at det var meningsfylt å omtale største innvandrergruppe i bare 395 kommuner. Blant disse var Danmark på topp i fleste, 91 kommuner, fulgt av Bosnia-Hercegovina på topp i 83.

Tabell 1 viser betydelig antall (minst 20) kommuner hvor også Sverige, Sri Lanka, Serbia og Montenegro, Vietnam og Finland dominerte. Av disse er det bare Sverige som fortsatt er størst i mange kommuner. Polen var i 1998 største innvandrergruppe i to kommuner. Litauen derimot, som den gang bare hadde 200 innvandrere i alt i Norge, var selvfølgelig ikke på topp i noen av kommunene.

Utviklingen fra 1998 til 2012, slik den framstår i tabell 1 er et meget klart uttrykk for de endringene i innvandringsmønsteret og innvandrerne fordeling som er skjedd etter 1998. De fire flyktninglandene Bosnia-Hercegovina, Sri Lanka, Serbia og Montenegro og Vietnam var på topp i om

lag 160 kommuner i 1998, men i bare elleve i 2012.

I 2012 var Polen største innvandrerland i 16 fylker, unntak var Oslo (Pakistan) og de to nordligste fylkene, hvor Sverige og Russland var på topp. I 1998 var topposisjonen fordelt mellom langt flere land, ni i alt. Flyktninger fra land som Vietnam (Vest-Agder, Hordaland og Sør-Trøndelag), Sri Lanka (Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal) og Bosnia-Hercegovina (Oppland) var største

gruppe i seks fylker, mens Tyrkia var størst i Buskerud, og Pakistan var størst i Oslo.

Blant de øvrige fylkene dominerte innvandrere fra Danmark i fire fylker langt sør i Norge, Sverige dominerte i fem grensefylker, Finland i Finnmark, mens Rogaland hadde flest innvandrere fra Storbritannia. Fra 1998 til 2012 var det ikke blitt færre fra noen av disse landene i nesten noen kommuner, endringen er at det er kommet så veldig mange nye innvandrere fra andre land, særlig fra de nye medlemslandene i EU.

Innvandring og vekst i folketall

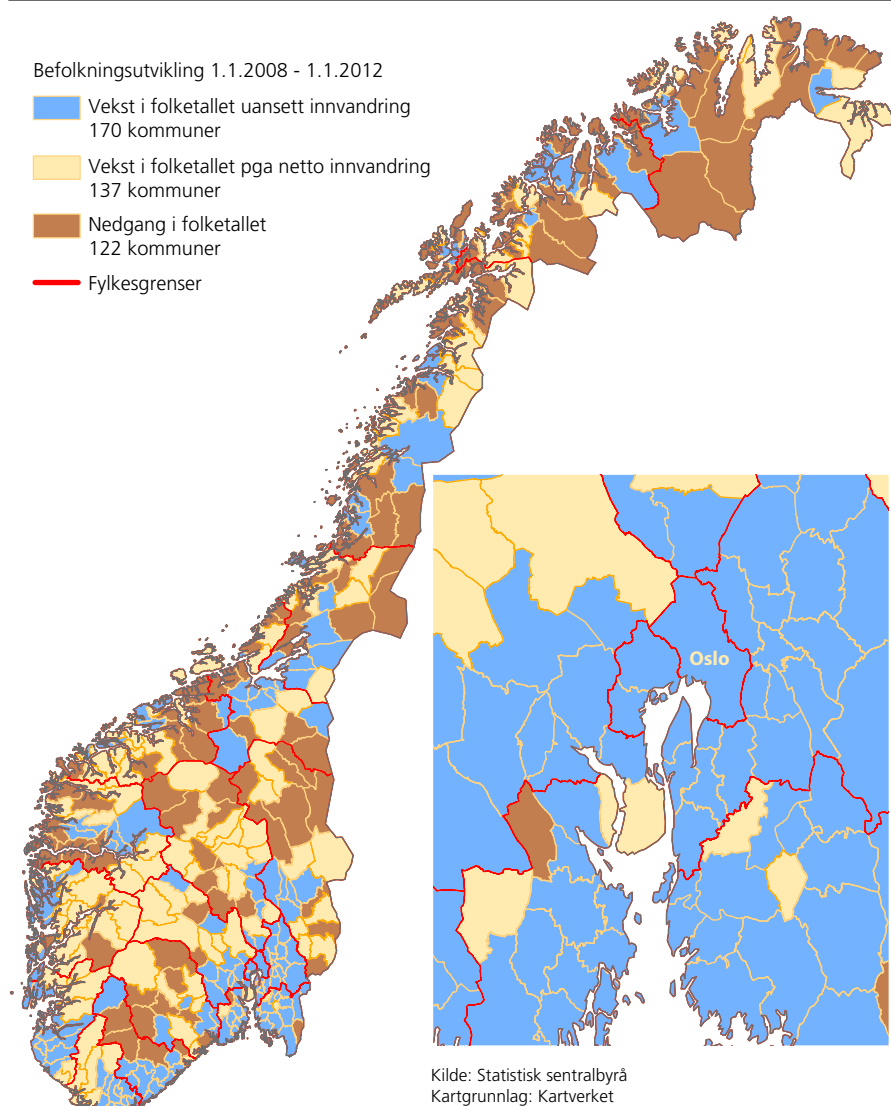
Folketallet i Norge har vokst hvert år siden det forrige århundreskiftet, fordi det hele tiden er født flere enn det er dødd, etter 1970 også fordi det flytter flere til enn fra landet. De siste årene har veksten i folketallet i Norge vært større enn den globale befolkningsveksten (1,3 prosent mot 1,1 prosent), se [Brunborg og Tønnessen \(2013\)](#).

I hele etterkrigstiden har det innenlandske flyttemønsteret og deretter endringer i fødslenes fordeling over landet ført til en klar sentralisering i bosettingen. De siste årenes store innvandring har imidlertid forandret dette, men utflyttingen fra Distrikts-Norge har fortsatt å være sterk. Årlig var det mellom 1970 og 2005 vel 200 kommuner med nedgang og 200 med vekst i folketallet. Etter 2006 har omkring 300 hatt vekst i folketallet takket være innvandringen ([Brunborg og Tønnessen 2013](#)).

Alle landets fylker hadde vekst i folketallet fra 2008 til 2012, men hele åtte av dem, nemlig Hedmark, Oppland, Telemark, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Nordland, Troms og Finnmark ville hatt nedgang om det ikke var for innvandringsoverskuddet (flere innvandringer enn utvandringer). Et enklere uttrykk for «Utkant-Norge» kan vi kanskje ikke finne.

I perioden 2008-2012 sank folketallet i 122 kommuner. Av de 307 kommunene som hadde vekst i folketallet, ville 137 kommuner hatt nedgang om det ikke var fordi det flyttet flere fra utlandet til kommunen enn som utvandret fra den. Figur 4 viser hvordan vekst- og nedgangskommunene fordeler seg over landet.

Figur 4. **Utvikling i folketallet i kommunene. 1. januar 2008-1. januar 2012**

Vekstkraft rundt de store byene også uten innvandring

Med få unntak ville kommunene i Oslo-regionen ha vokst også uten innvandring. Dette gjelder så langt nord som til kommunene rundt Mjøsa, og sørover omfatter det de fleste kommunene i Østfold, og på vestsiden av Oslofjorden så langt som til Nedre Grenland.

Et stort antall kommuner (omkring 20), både ved Kristiansand og byene i Rogaland, hadde hatt vekst også uten innvandringsoverskudd. Også mange kommuner rundt Bergen og i Nord-Hordaland hadde uansett hatt vekst. Det siste store sammenhengende vekstområdet finner vi sør og øst for Trondheimsfjorden, nord til Steinkjer, ellers er det spredte enkeltkommuner ved vekstkraftige tettsteder i Nord-Norge, og en håndfull kommuner på Vestlandet.

122 kommuner hadde nedgang i folketallet fordi innvandringen fra utlandet ikke var stor nok. Dette gjelder mange kommuner i fjell- og dalbygdene på Østlandet og i Aust-Agder. På Vestlandet finner vi flest langs Sognefjorden og på Nordmøre. Blant utkantkommunene i Nord-Trøndelag og sør i Nordland er det mange, særlig langs grensen til Sverige. Lengst nord i Nord-Norge er det mange, særlig i Nord-Troms og i Finnmark.

Mellom disse vekstområdene og nedgangsområdene ligger de 137 kommunene som hadde vekst i folketallet på grunn av at innvandringsoverskuddet er større enn den nedgangen i folketall som summen av innenlandsk nettoutflytting og forskjellen mellom antall fødte og døde (naturlig tilvekst) ville gitt. Sagt med andre ord, for disse kommunene redder innvandringen folketallet. Særlig mange av disse kommunene befinner seg langs et belte tvers over Sør-Norge fra Oppland til Hordaland og i det nordlige Rogaland, slik figur 4 viser. Også ellers på Vestlandet er det mange i denne gruppen, mens det er færre kommuner i denne gruppen i Trøndelag og i Nord-Norge.

De sammenhengende blå områdene på kartet kan oppfattes som en enkel avgrensing på kommunenivået av den delen av Norge som har demografisk vekstkraft, og hvor innvandringen forsterker denne veksten ytterligere. De områdene som er mørkt brune, kan tilsvarende oppfattes som demografisk vekstsvake områder, hvor innvandringen fra utlandet ikke er stor nok til å stoppe nedgangen i folketallet.

Innvandrere er mye jevnere fordelt

De store endringene i innvandringens omfang og sammensetning de senere årene har fått stor oppmerksomhet. De endringene som er skjedd i innvandrerne regionale fordeling, har ikke fått like mye omtale. Den nye innvandringen, arbeidsinnvandring fra de nye EU-medlemslandene i Øst-Europa, er mye jevnere fordelt over landet enn tidligere innvandring. Mens bare 23 kommuner har større andel innvandrere fra Afrika, Asia etc., har hele 127 kommuner over gjennomsnittets andel innvandrere fra EU etc.

I de fleste fylkene er det fortsatt flere innvandrere fra resten av verden enn det er fra EU etc., men på Vestlandet er EU-innvandrerne i flertall, større jo lenger nord vi kommer. Siden det er flere innvandrere fra Polen enn fra noe annet land, er det ikke overraskende at de er den største gruppen innvandrere i flest kommuner.

I 1998 var innvandrerantallet under 40 prosent av innvandrerantallet i 2012, og ingen gruppe dominerte slik noen EU-land gjør nå. Da var Danmark og Bosnia-Hercegovina størst, i henholdsvis 91 og 83 kommuner. I 2012 var de størst i to kommuner hver.

Referanser

- Aalandslid, V. og L. Østby (2007): Få har mange, mange har få, *Samfunnsspeilet* 4, 2007, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/faa-har-mange-mange-har-faa>)
- Andreassen, K.K. og M.T. Dzamarija (2010): «Befolkning», i *Innvandring og innvandrere 2010*, Statistiske analyser 119, Statistisk sentralbyrå, 15-46. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere-2010>)
- Brunborg, H. og M. Tønnessen (2013): Befolkningsutviklingen, *Økonomiske analyser* 2, 2013, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/oa/2-2013>)
- Henriksen, K, L. Østby og D. Ellingsen (red.) (2010): *Innvandring og innvandrere 2010*, Statistiske analyser 119, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandring-og-innvandrere-2010>)
- Høydahl, E. (2013): Innvandrere i bygd og by, *Samfunnsspeilet* 2, 2013, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/sfp/2-2013>)
- Østby, L. (2004): Innvandrere i Norge - Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del I Demografi og Del II Levekår, Notater 2004/65 og 66, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innvandrer-i-norge-hvem-er-de-og-hvordan-gaar-det-med-dem-del-1-demografi>) og (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innvandrer-i-norge-hvem-er-de-og-hvordan-gaar-det-med-dem-del-2-levekaar>)
- Østby, L., E. Høydahl og Ø. Rustad (2013): *Innvandrerne regionale fordeling og sammensetning på kommunenivå*, Rapporter 2013/37, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrerne-regionale-fordeling-og-sammensetning-paa-kommuneniva>)

Tidlig ekteskap – lik bakgrunn

Åtte av ti norskfødte med innvandrerforeldre som i perioden 1990-2012 giftet seg for første gang, valgte en partner som også hadde innvandrerbakgrunn. Blant dem som ikke hadde innvandrerbakgrunn, hadde ni av ti en ektefelle uten innvandrerbakgrunn. De som gifter seg med en person med samme innvandrerbakgrunn som de selv har, er tidligere ute enn dem som velger en partner med annen bakgrunn. Dette gjelder hele befolkningen, men er særlig tydelig for kvinner med innvandrerbakgrunn.

Ordspråket «krake søker make» er aktuelt også i våre dager. Flere nyere norske studier viser at vi gjerne finner oss en partner som er lik oss selv, for eksempel med noenlunde samme sosiale bakgrunn, utdanning eller yrke (Hansen 1995; Birkelund og Heldal 2003). Dette gjelder også innvandrere. Tidligere studier har vist at de aller fleste innvandrere som gifter seg, finner en ektefelle fra samme innvandrergruppe, eller de gifter seg med en person fra opprinnelseslandet (Daugstad 2008; Mohn 2010).

Vi vet langt mindre om valg av partner blant personer som er født i Norge av utenlandskfødte foreldre. En grunn er at det først nå er en relativt stor gruppe som er i en alder da det er vanlig å stifte familie. Ved inngangen til 2013 utgjorde denne befolkningsgruppen om lag 117 000 personer. Selv om dette fortsatt er en svært ung gruppe av den norske befolkningen, er nå rundt en av fem 18 år eller eldre (Statistisk sentralbyrå 2013).

Lik alder ved første samliv

En undersøkelse fra 2012 viste at i underkant av 6 000 norskfødte med innvandrerforeldre, eller rundt 30 prosent av dem over 18 år, hadde etablert seg i et første samliv (Wiik 2012). Av disse hadde 64 prosent giftet seg direkte, mens 36 prosent valgte samboerskap. En høyere andel av norskfødte med innvandrerforeldre med bakgrunn fra EU/EØS etc. var samboere første gang de levde i et samliv (79 prosent) enn dem med foreldre født i Asia, Afrika etc. (27 prosent). Blant dem uten innvandrerbakgrunn i samme alder hadde 16 prosent giftet seg første gang de levde i et samliv, mens 84 prosent var samboere (Wiik 2012).

Denne undersøkelsen tok også for seg forskjeller i alder ved første samlivsinngåelse. Resultatene viste at norskfødte med innvandrerforeldre jevnt over var noe yngre enn personer uten innvandrerbakgrunn da de giftet seg første gang. Ser man på alder ved første samlivsinngåelse (altså samboerskap og ekteskap sett under ett), er imidlertid forskjellene mellom norskfødte med innvandrerforeldre og dem uten innvandrerbakgrunn små, noe som skyldes at personer uten innvandrerbakgrunn i all hovedsak velger samboerskap som første samliv.

Har kvinner og menn som er født i Norge med innvandrerforeldre, og som gifter seg i en ung alder, oftere en partner som selv tilhører innvandrerbefolkningen (enten innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre) enn dem som utsetter første ekteskap? I denne artikkelen brukes registerdata over hele befolkningen født 1972-1994 til å se nærmere på partnervalg blant alle norskfødte med innvandrerforeldre som giftet seg i perioden 1990-2012. De

Kenneth Aarskaug Wiik

Definisjoner

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre. I denne artikkelen er innvandrere de som kom til landet før fylte 18 år.

Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge, har to foreldre som er innvandrere, og fire besteforeldre født i utlandet.

Til sammen utgjør disse to gruppene personer med innvandrerbakgrunn.

Kenneth Aarskaug Wiik er sosiolog og seniorforsker i Statistisk sentralbyrå, Gruppe for demografi og levekårsforskning. (kenneth.aarskaug.wiik@ssb.no)

Om data og framgangsmåte

I artikkelen brukes registerdata om hele befolkningen født 1972-1994, og den fokuserer på første ekteskap inngått i perioden 1990-2012 da personene var i alderen 18 til 40 år. Personer som innvandret i voksen alder, er tatt ut fordi vi ikke har fullstendige opplysninger om deres eventuelle første ekteskap inngått i utlandet. Personer som flyttet ut av landet eller døde før de var 18 år gamle, ble også tatt ut. Datasettet inneholder opplysninger om 1 341 158 personer og 312 098 (første) ekteskap.

For å analysere sammenhengen mellom tidspunkt for første ekteskapsinngåelse og valg av partner brukes forløpsanalyse. Her følges hver enkelt person fra det året hun eller han fylte 18 år til et eventuelt første ekteskap. I dette datasettet bidrar hver person med en observasjon for hvert år hun eller han er ugift. Personer som ennå ikke har giftet seg innen utgangen av 2012, det vil si tas ut av datasettet, slik at de ikke lenger inngår i risikopopulasjonen (nevneren). Det samme gjelder dem som dør eller flytter ut av landet før et eventuelt ekteskap eller utgangen av observasjonsperioden.

Den avhengige variabelen måler om en gifter seg med en person med innvandrerbakgrunn (altså norskfødt eller innvandrer) eller en person uten innvandrerbakgrunn i et gitt år. Referansekategorien er å forbli ugift. For å studere den unike sammenhengen mellom sentrale uavhengige variabler eller forklaringsvariabler (her innvandringstype) og den avhengige variabelen, kontrollert for andre uavhengige variabler, brukes en såkalt regresjonsanalyse.

Alle analysene er kontrollert for (foreldrenes) opprinnelsesregion samt årlig oppdatert informasjon om utdanning, studiestatus, bosted og eventuelle barn. Siden kvinner generelt er yngre enn menn når de gifter seg første gang, og forskjellige forhold påvirker kvinners og menns samlivsinngåelse, presenteres separate analyser for kvinner og menn. I artikkelen presenteres resultatene fra disse analysene som årlige sannsynligheter.

norskfødte med innvandrerforeldre sammenliknes med tidliginnvandrere (innvandret før 18 år) og personer uten innvandrerbakgrunn. Innvandrere som var 18 år eller eldre da de kom til Norge, er tatt ut fordi mange allerede var gift, og noen kom for å gifte seg.

Studier av hvem vi velger å gifte oss med, er viktig. I tillegg til å fortelle oss om hvor tett kontakt det er mellom dem med og dem uten innvandrerbakgrunn, kan ekteskap på tvers av innvandrerbakgrunn svekke grensene på sikt (Kalmijn 1998).

Tilbud, forventninger og økt selvstendighet

Når man gifter seg for første gang, og med hvem, påvirkes naturlig nok av en lang rekke forhold. Utseende, personlighet og intelligens er noen kjennetegn som de fleste vil være enige i er viktige for den enkeltes ønsker og suksess på «ekteskapsmarkedet». Forskning fra flere land, blant annet USA (Qian og Lichter 2007) og Nederland (Kalmijn 1998; VanTubergen og Maas 2007), har vist at tilgangen på aktuelle partnere kan være en annen viktig faktor som påvirker tilbøyeligheten til å gifte seg med en partner med samme landbakgrunn. Og ikke minst kan hva som er vanlig og forventet i ulike miljøer, ha mye å si.

Et annet forhold som spiller inn er sosioøkonomiske forskjeller mellom innvandrere og dem uten innvandrerbakgrunn; er forskjellene relativt små, øker sannsynligheten for krysskulturelle ekteskap. En ytterligere forklaring på hvorfor personer med lik land- og innvandrerbakgrunn gifter seg med hverandre, er bosetningsmønstre. Geografisk segregering minsker mulighetene for at personer med ulik bakgrunn i det hele tatt møter hverandre (Kalmijn 1998).

Vi vet lite om eventuelle sammenhenger mellom alder ved første ekteskap og partnervalg. En av få studier som har sett på denne sammenhengen, fant at personer som giftet seg senere i livet, oftere fant en partner med en annen etnisk bakgrunn enn dem som giftet seg tidlig. Dette gjaldt både i USA og Tyskland, og blant personer uten innvandrerbakgrunn og barn av innvandre-re født i disse landene (Soehl og Yahirun 2011).

Få muligheter til å møtes?

Forskjeller i alder ved første ekteskap kan i seg selv være en barriere mot at personer med ulik bakgrunn finner hverandre på ekteskapsmarkedet, og på samme måte som geografisk segregering kan man snakke om en «aldersegregering». Dersom det er slik at de aller fleste i en gruppe gifter seg tidlig, mens brorparten i en annen gruppe venter, vil personer i den siste gruppen ha få muligheter til å finne en ektefelle i den første gruppen. Siden kvinner og menn med innvandrerbakgrunn generelt er noe tidligere ute med å gifte seg enn dem uten innvandrerbakgrunn ([Wiik 2012](#)), kan det være vanskelig for personer uten innvandrerbakgrunn å finne en ektefelle med innvandrerbakgrunn fordi de fleste allerede har giftet seg når de selv når gifteklar alder.

Det kan også være slik at den enkeltes krav til hva som er en god partner, endrer seg etter hvert som man blir eldre. For eksempel kan man tenke seg at sosioøkonomiske kjennetegn ved potensielle partnere, som utdanning og inntekt, veier tyngre enn landbakgrunn når man har rukket å fullføre en utdanning og begynt å jobbe. Generelt vil det nok for de aller fleste være slik at jo eldre man er, jo mer selvstendig blir man. Valg, inkludert hvem man gifter seg med, tas derfor kanskje i større grad påvirket av nær familie og slektninger når man er eldre?

De aller fleste er fortsatt ikke gift ...

De aller fleste i utvalget vi ser på her, hadde ikke rukket å gifte seg. Dette gjelder særlig norskfødte med innvandrerbakgrunn, og gjenspeiler deres unge alder. Ni av ti menn og noe mer enn tre av fire kvinner (77 prosent) født i perioden 1972-1994 var uten erfaring fra et første ekteskap ved utgangen av 2012 (se figur 1). Flere kvinner enn menn i alle tre befolkningsgruppene vist i figur 1 hadde giftet seg for første gang, og det skyldes at kvinner er yngre enn menn ved inngåelse av første ekteskap.

... men blant de gifte har de fleste valgt en lik partner

Går vi over til å se på dem som hadde giftet seg, hadde de aller fleste norskfødte med innvandrerforeldre valgt en ektefelle med innvandrerbakgrunn (81 prosent), enten norskfødt med innvandrerforeldre eller tidliginnvandrere (innvandret før 18 år), slik figur 2 viser. De resterende 19 prosent hadde giftet seg med en kvinne eller mann som ikke hadde innvandrerbakgrunn.

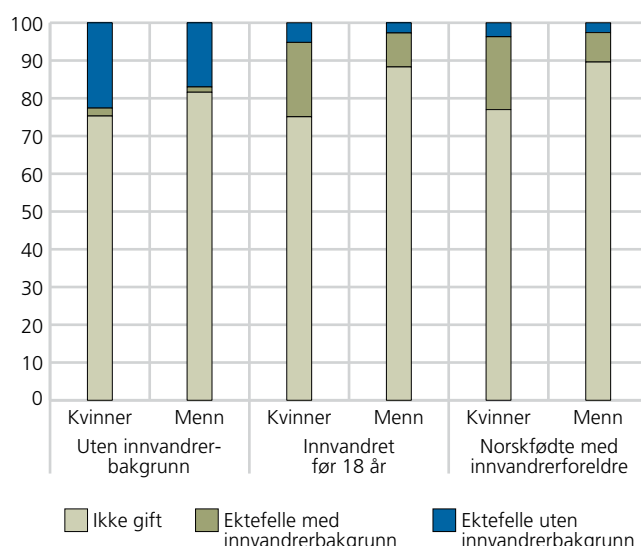
En noe høyere andel norskfødte menn med innvandrerforeldre (25 prosent) hadde en ektefelle uten innvandrerbakgrunn enn hva tilfellet var for kvinner i samme befolkningsgruppe (16 prosent). Blant tidliginnvandrerne var kjønnsforskjellene noe mindre. Her hadde 21 prosent av kvinnene og 23 prosent av mennene giftet seg med en uten innvandrerbakgrunn.

Blant dem uten innvandrerbakgrunn hadde kun åtte av 100 en ektefelle med innvandrerbakgrunn, mens de resterende 92 prosent hadde giftet seg med en mann eller kvinne født i Norge av minst en norskfødt forelder (se figur 2). Det er med andre ord langt vanligere blant dem med innvandrerbakgrunn enn blant dem uten å gifte seg på tvers av de befolkningsgruppene vi ser på. Vi legger imidlertid merke til at en noe høyere andel av kvinner (9 prosent) enn menn (7 prosent) i den sistnevnte gruppen hadde en ektefelle med innvandrerbakgrunn. Dette er motsatt av mønsteret blant personer med innvandrerbakgrunn, der altså noe flere menn enn kvinner hadde giftet seg på tvers av sin egen innvandrerbakgrunn.

Partnervalget varierer med bakgrunnsregion

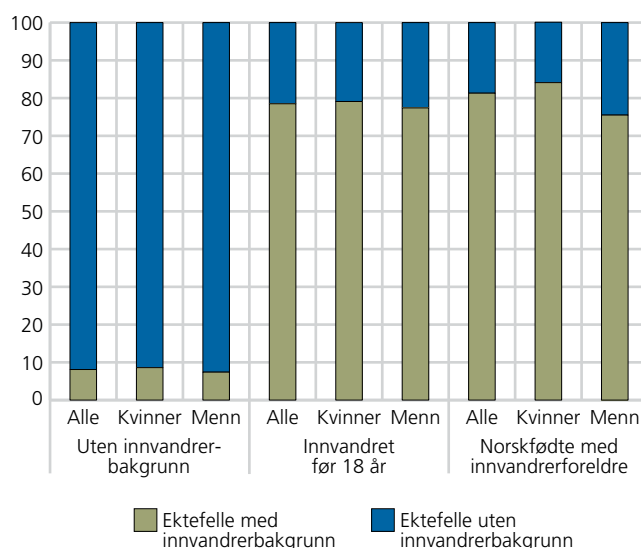
Det er betydelig variasjon etter bakgrunnsregion i andelen som har giftet seg med en partner uten innvandrerbakgrunn. Dette gjelder rundt åtte av ti norskfødte med foreldre født i Norden (86 prosent), Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania (83 prosent) samt EU-land i Øst-Europa (73 prosent), slik tabell 1 viser. Den tilsvarende andelen blant norskfødte kvinner og menn med innvandrerforeldre fra land i Asia var en av fem (9 prosent). Om lag en av fire av norskfødte kvinner og menn med foreldre fra Øst-Europa utenom EU hadde giftet seg med en person uten innvandrerbakgrunn, mot rundt en av seks (17 prosent) med bakgrunn fra Afrika og seks av ti med foreldre født i Sør- og Mellom-Amerika.

Figur 1. Andel ikke gifte og gifte, etter egen og ektefelles innvandrerbakgrunn. Kvinner og menn født 1972-1994. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Andel med og uten ektefelle med innvandrerbakgrunn. Gifte kvinner og menn født 1972-1994. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Ser vi på dem som innvandret til Norge i ung alder (før 18 år), var bildet i all hovedsak det samme: høyest andel som hadde giftet seg med en person uten innvandrerbakgrunn, finner vi blant dem som innvandret fra land i Norden, Vest-Europa, Nord-Amerika, Oseania, EU-land i Øst-Europa, samt Sør- og Mellom-Amerika. 15 prosent av tidliginnvandrere fra Øst-Europa utenom EU og 13 prosent av tidliginnvandrere fra land i Asia og Afrika valgte en partner uten innvandrerbakgrunn da de giftet seg første gang (se tabell 1).

Sammenheng mellom «når» og «med hvem» ...

Studiene som er gjort på området, peker i retning av at de som velger å utsette første ekteskap, også har større tilbøyelighet til å velge en partner med en annen bakgrunn. Som vist i figur 3 ser dette også ut til å gjelde her til lands.

Ses alle norskfødte med innvandrerforeldre under ett, var gjennomsnittsalderen ved første ekteskap der partneren også hadde innvandrerbakgrunn 24,2 år. For dem som hadde giftet seg med en partner uten innvandrerbakgrunn, var derimot gjennomsnittsalderen nesten 28 år. Videre ser vi av figur 3 at menn i gjennomsnitt var eldre enn kvinner første gang de giftet seg, uavhengig av partnerens bakgrunn.

Den laveste gjennomsnittsalderen ved første ekteskapsinngåelse blant de norskfødte med innvandrerforeldre finner vi for kvinner som hadde giftet seg med en innvandrer mann eller en mann født i Norge med innvandrerforeldre (23,4 år). Menn født i Norge med to innvandrerforeldre som hadde giftet seg med en kvinne uten innvandrerbakgrunn, var i gjennomsnitt 28,8 år gamle ved første ekteskapsinngåelse. Et liknende mønster finner vi for dem som innvandret før de fylte 18 år.

Kvinner og menn uten innvandrerbakgrunn var i gjennomsnitt eldst ved første giftermål. Men også blant disse var de som hadde giftet seg med en «lik partner», altså en uten innvandrerbakgrunn, i gjennomsnitt noe yngre enn dem som hadde giftet seg med en person med innvandrerbakgrunn, selv om forskjellene var små. Som vist i figur 3 gjelder dette særlig menn som giftet seg med en kvinne med innvandrerbakgrunn, og de var i gjennomsnitt 30,4 år da de giftet seg første gang.

Blant kvinner uten innvandrerbakgrunn var de som hadde valgt en ektemann med innvandrerbakgrunn, i snitt minimalt yngre (27,5 år) enn dem som giftet seg med en mann uten innvandrerbakgrunn (28 år). Siden det her kun er snakk om første ekteskap for personer i alderen 18 til 40 år, er gjennomsnittsalderen relativt lav.

... også når vi ser på andre kjennetegn

I figur 4 (kvinner) og figur 5 (menn) presenteres resultater fra multivariate forløpsmodeller der hver person følges fra han eller hun var 18 år gammel og fram til første ekteskapsinngåelse. I disse regresjonsmodellene er det kontrollert for en rekke andre forhold som kan tenkes å påvirke sammenhengen mellom innvandrerbakgrunn på den ene side og ekteskap og valg av partner på den annen, slik som bakgrunnsregion, utdanningsnivå og skolegang (se tekstboks om framgangsmåte). I begge figurene vises sannsynligheten for å gifte seg i et gitt år med henholdsvis

Tabell 1. **Andel med ektefelle uten innvandrerbakgrunn, etter bakgrunnsregion. Gifte kvinner og menn født 1972-1994. Prosent**

	Norskfødte med innvandrerforeldre	Innvandret før 18 år	Uten innvandrerbakgrunn
Norge/Norden	86	78	92
Vest-Europa ellers + Nord-Amerika, Oseania	82	72	.
Øst-Europa, EU	73	55	.
Øst-Europa, ikke EU	27	15	.
Asia	9	13	.
Afrika	17	13	.
Sør- og Mellom-Amerika	60	54	.
Antall gifte	4 390	12 382	295 326

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

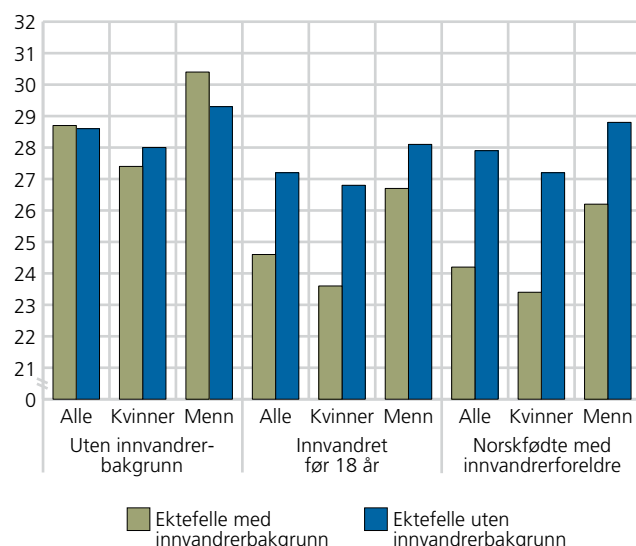
en partner med eller uten innvandrerbakgrunn, etter alder og innvandrerbakgrunn. Referanse-kategorien er å forbli ugift.

Norskfødte kvinner med innvandrerbakgrunn som giftet seg med en mann med innvandrerbakgrunn, hadde høyest sannsynlighet for å gifte seg (relativt til å forbli ugift) tidlig i livet, slik venstre del av figur 4 viser. Et liknende mønster finner vi også hos kvinner som innvandret før de fylte 18 år. Blant kvinner uten innvandrerbakgrunn var sannsynligheten for å gifte seg med en mann med innvandrerbakgrunn derimot størst blant dem som giftet seg for første gang noe senere i livsløpet.

Sammenhengen mellom innvandrerbakgrunn og sannsynligheten for å gifte seg i et gitt år er svakere for kvinner som giftet seg med en mann uten innvandrerbakgrunn (høyre del av figur 4). Men, både kvinner født i Norge med innvandrerforeldre og tidliginnvandrede kvinner som giftet seg med menn uten innvandrerbakgrunn, hadde høyest sannsynlighet for å gifte seg senere enn dem som valgte en «lik» mann (med innvandrerbakgrunn). Tilsvarende ser vi at kvinner uten innvandrerbakgrunn hadde høyest sannsynlighet for å gifte seg noe tidligere i livet når de valgte en lik partner (altså en mann uten innvandrerbakgrunn), enn dem som giftet seg med en mann med innvandrerbakgrunn.

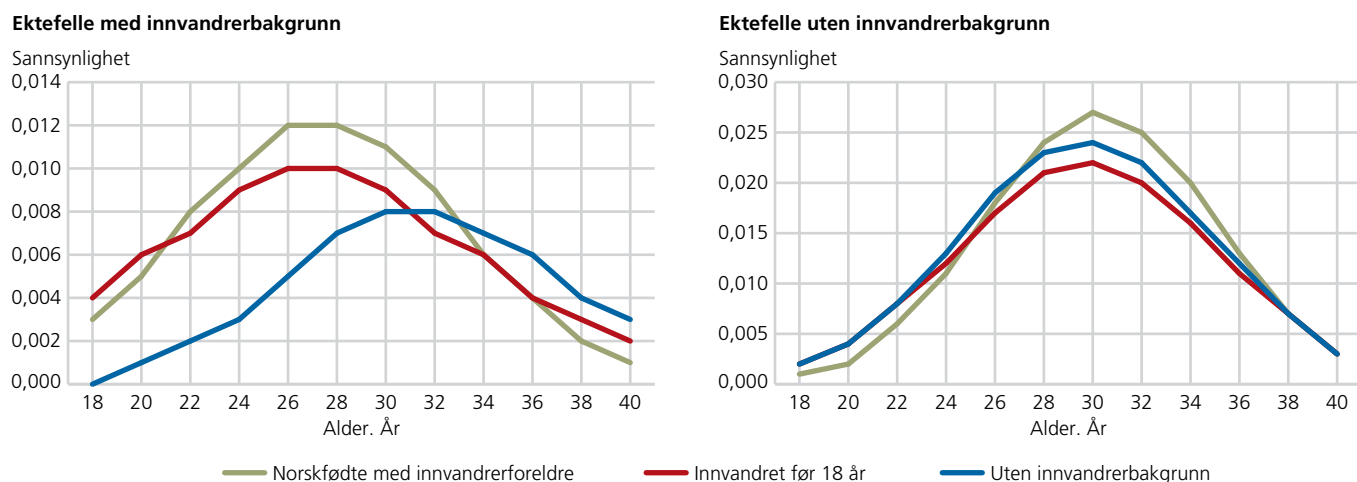
Et tilsvarende mønster finner vi blant menn (se figur 5), selv om forskjellene jevnt over er mindre enn blant kvinner. Menn født i Norge med innvandrerforeldre som valgte en partner med innvandrerbakgrunn, hadde høyest sannsynlighet for å gifte seg i en yngre alder enn hva tilfellet var for menn som valgte en partner uten innvandrerbakgrunn. Også blant menn uten innvandrerbak-

Figur 3. Gjennomsnittsalder ved første ekteskap, etter egen og ektefelles bakgrunn

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Sannsynlighet¹ for å gifte seg med person med og person uten innvandrerbakgrunn (referanse = forbli ugift) i et gitt år, etter egen bakgrunn og alder. Kvinner²

¹ På en skala 0-1.

² Kontrollert for utdanning, studiestatus, bakgrunnsregion, barn og bosted.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

grunn var sannsynligheten for å gifte seg høyest noe tidligere i livsløpet blant dem som valgte en partner med samme innvandrerbakgrunn som dem selv. Menn uten innvandrerbakgrunn som giftet seg «på tvers» av sin egen innvandrerbakgrunn, hadde størst sannsynlighet for å gifte seg da de var i midten av 30-årene.

Bakgrunn viktig for de fleste

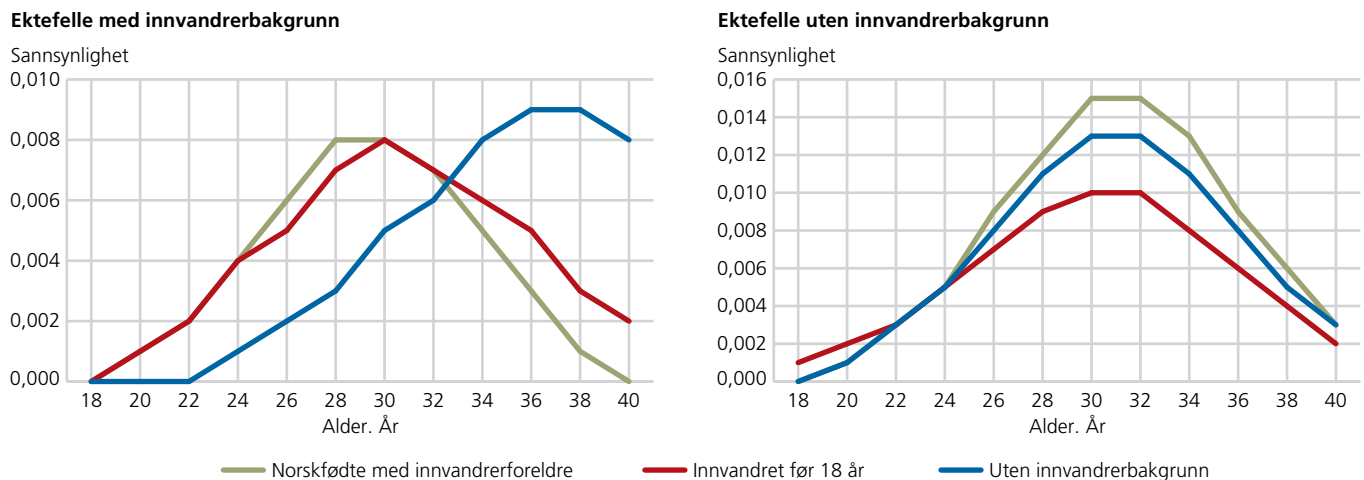
81 prosent av norskfødte med innvandrerbakgrunn som gifter seg, gjør det med en person som også har innvandrerbakgrunn (enten norskfødt med innvandrerforeldre eller innvandrer). Dette er noe høyere enn tilsvarende andel blant dem som selv innvandret til Norge før de fylte 18 år (79 prosent). Kun 8 prosent av kvinner og menn uten innvandrerbakgrunn hadde giftet seg med en person som hadde innvandrerbakgrunn, mens de resterende 92 prosent hadde en ektefelle uten innvandrerbakgrunn.

Funnene i denne artikkelen peker i retning av at det er en sammenheng mellom når man velger å gifte seg første gang og valg av ektefelle. Personer som velger en «lik» partner, er jevnt over noe tidligere ute enn dem som gifter seg på tvers av sin egen bakgrunn. Dette gjelder for hele befolkningen, men sammenhengen er tydeligst for kvinner med innvandrerbakgrunn. Blant dem uten innvandrerbakgrunn er det særlig menn med en kone med innvandrerbakgrunn som er sent ute med å gifte seg første gang.

Kun data om atferd

Hva som ligger bak disse funnene, er vanskelig å slå fast med dataene som er brukt her. Registerdata omfatter hele befolkningen og gjør det mulig å se på små befolkningsgrupper, som norskfødte med innvandrerforeldre over 18 år. Men dataene inneholder kun opplysninger om faktisk atferd og ikke holdninger, verdier, og andre forhold som kan tenkes å påvirke hvem vi velger å gifte oss med, som forventninger og press fra omgivelsene.

Figur 5. Sannsynlighet¹ for å gifte seg med person med og person uten innvandrerbakgrunn (referanse = forbli ugift) i et gitt år, etter egen bakgrunn og alder. Menn²

¹ På en skala 0-1.

² Kontrollert for utdanning, studiestatus, bakgrunnsregion, barn og bosted.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Det at de fleste som velger en partner med en annen innvandrerbakgrunn, også venter noe lenger med å gifte seg, kan likevel tyde på at rommet for «utradisjonelle» valg øker med alderen. Og gjennom utdanning og arbeid kan kravene til en ektefelle endres. Dessuten øker dette sjansene for å komme i kontakt med personer med en annen bakgrunn.

Siden kvinner og menn med innvandrerbakgrunn generelt er noe tidligere ute med å gifte seg enn personer uten innvandrerbakgrunn (Wiik 2012), kan det også være vanskelig for dem uten innvandrerbakgrunn å finne en ektefelle med innvandrerbakgrunn, fordi de fleste allerede har giftet seg når de selv når «giftekklar alder». At det er vanligere å gifte seg på tvers av egen bakgrunn blant norskfødte med innvandrerforeldre enn blant dem uten innvandrerbakgrunn, kan også skyldes at det er langt flere mulige partnere uten innvandrerbakgrunn å velge mellom i Norge.

En ung befolkningsgruppe

Befolkningsgruppen norskfødte med innvandrerforeldre er fortsatt svært ung. Det trengs mer kunnskap om samlivsmønsteret til norskfødte kvinner og menn med innvandrerforeldre etter hvert som flere kommer i familieetableringsalderen. Er de som hittil har rukket å gifte seg, en selektert gruppe som ikke nødvendigvis er representativ for gruppen som helhet? Vi vet dessuten lite om ekteskapsmønsteret til norskfødte kvinner og menn med innvandrerforeldre fra de landgruppene som per i dag fortsatt er for unge til å inngå samliv, som for eksempel Somalia, Polen og Irak.

Artikkelen har ikke omtalt samboerskap og undersøkt om de som er samboere første gang de lever i et samliv, er annerledes enn dem som gifter seg direkte. Personer uten innvandrerbakgrunn er oftest samboere en god stund før de eventuelt gifter seg, mens flertallet av de norskfødte med innvandrerforeldre går rett på giftermålet.

Selv om alderen ved første samlivsinngåelse dermed er noenlunde lik (Wiik 2012), er personer uten innvandrerbakgrunn altså ved første ekteskap eldre ved første ekteskap enn norskfødte kvinner og menn som har innvandrerforeldre. Om flere av dem som velger samboerskap, også velger en partner med en annen innvandrerbakgrunn, og om sammenhengen mellom alder ved første samboerskap og partnervalg er like klar som for første ekteskap, er fortsatt ubesvarte spørsmål.

Referanser

- Birkelund, G.E. and J. Heldal (2003): Who marries whom? Educational homogamy in Norway, *Demographic Research* 8, 1-30.
- Daugstad, G. (2008): *Ekteskap over landegrensene. Ekteskapsmønster og transnasjonale familieetableringer i perioden 1990-2007*, Rapport 2008/41, Statistisk sentralbyrå. (<https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/ekteskap-over-landegrensene>)
- Hansen, M.N. (1995): *Class and inequality in Norway. The impact of social class origin on education, occupational success, marriage and divorce in the post-war generation*, Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Kalmijn, M. (1998): Inter-marriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends, *Annual Review of Sociology* 24: 395-421.
- Mohn, F. A. (2010): *Inter-marriage and spouse import in the immigrant population of Norway. The influence of national-origin group, educational level, generation, education and age at marriage*, Masteroppgave i sosiologi, Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.
- Qian, Z. og Lichter, D.T. (2007): Social Boundaries and Marital Assimilation: Interpreting Trends in Racial and Ethnic Inter-marriage. *American Sociological Review*, 72, 68-94.
- Soehl, T. og Yahirun, J. (2011): Timing of union formation and partner choice in immigrant societies: The United States and Germany. *Advances in Life Course Studies*, 16, 205-216.
- Statistisk sentralbyrå (2013): Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2013. (<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innv-bef/aar/2013-04-25>)
- Van Tubergen, Frank and Ineke Maas. 2007. "Ethnic Inter-marriage among Immigrants in the Netherlands: An Analysis of Population Data." *Social Science Research*, 36: 1065-1086
- Wiik, K.Aa. (2012): *Samlivsinngåelse blant norskfødte kvinner og menn med innvandrerforeldre*, Rapport 24/2012. Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/samlivsinngaaelse-blant-norskfodte-kvinner-og-menn-med-innvandrerforeldre>)

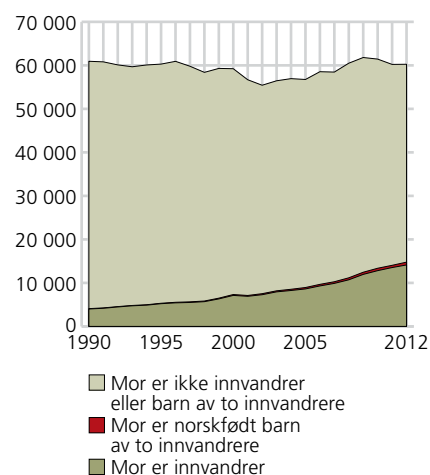
Flere barn, men færre per kvinne

Stadig flere av barna som fødes i Norge, hvert fjerde barn i 2012, har en mor som er innvandrer. Likevel har fruktbarheten blant de fleste grupper av innvandrerkvinner i Norge gått ned over tid. Nedgangen har vært kraftigst blant kvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika. Døtre av innvandrere ser ut til å ha betydelig lavere fruktbarhet enn sine mødre.

Marianne Tønnessen

Innvandrerkvinnene føder en stadig større andel av babyene her i landet. I fjor hadde 23 prosent av de nyfødte – altså nesten én av fire – en mor som var innvandrer. For 15 år siden gjaldt dette færre enn hvert tiende barn. En stor del av den generelle økningen i antall nyfødte i Norge det siste tiåret kan forklares med at innvandrerkvinner har blitt vanligere gjester på norske fødestuer, slik figur 1 viser.

Figur 1. Fødte i Norge, etter morens innvandrerbakgrunn. 1990-2012. Antall

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Flere innvandrerkvinner i Norge ...

Det at stadig flere av de fødte i Norge har innvandrermodre, skyldes likevel ikke at hver innvandrer kvinne får flere barn i dag enn tidligere. Årsaken er at Norge har fått stadig flere innvandrerkvinner i fruktbar alder (15-49 år). De har økt fra under 50 000 i 1990 til over 200 000 i 2013 – en firedobling på drøyt tjue år (se figur 2).

Alle de store landgruppene i denne studien (se egen boks om landgrupper) har hatt en økning i antall innvandrerkvinner i fruktbar alder, og veksten har vært aller størst blant kvinner fra de nye EU-landene. Siden 2004, da EU ble utvidet østover, har tallet på kvinner i alderen 15-49 år fra EU øst som er bosatt i Norge, blitt seksdoblet.

Mange innvandrere får barn og bor lenge i landet, og etter hvert blir også barna voksne og kan få egne barn. Antallet kvinner i fruktbar alder som er norskfødte barn av to innvandrere, har økt kraftig siden 1990. Denne gruppen domineres av unge kvinner som har foreldre fra det vestlige Asia (se figur 3). Det henger sammen med at mange av de pakistanske innvandrerne i Norge har bodd her i lang tid, slik at barna deres har rukket å bli relativt voksne.

Smakebiter fra rapport

Denne artikkelen bygger på deler av innholdet i den kommende rapporten *Fruktbarhet og annen demografi hos innvandrere og deres barn født i Norge*, som utarbeides av SSB og er finansiert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Landgrupper

I denne studien er verden utenfor Norge delt inn i åtte landgrupper: EU vest, EU øst, Europa ellers, Nord-Amerika og Oseania, Latin-Amerika, Afrika, Asia øst og Asia vest.

Til «Asia vest» regnes her alle land vest for grensen mellom India og Myanmar, altså grovt sett Sør-Asia, Sentral-Asia og Midtøsten (inkludert Tyrkia).

Til «Asia øst» regnes alle land øst for grensen mellom India og Myanmar, altså grovt sett Øst-Asia (inkludert Kina) og Sørøst-Asia. «EU vest» inkluderer også de nordiske landene.

«EU øst» omfatter Estland, Latvia, Litauen, Polen, Tsjekkia, Slovakia, Ungarn, Slovenia, Romania og Bulgaria. Hele Russland regnes som en del av «Europa ellers».

Marianne Tønnessen er demograf og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, Gruppe for demografi og levekår. (marianne.tonnessen@ssb.no)

Selv om veksten i denne gruppen har vært klar og tydelig – siden 1990 er det blitt over tolv ganger så mange døtre av to innvandrere i fruktbar alder – er dette fortsatt en relativt liten gruppe. I 2013 er de 16 500, det tilsvarer 8 prosent av kvinnene som selv er innvandrere.

... men færre barn per kvinne

Det er altså *antall* innvandrerkvinner i fruktbar alder som forklarer hvorfor innvandrerkvinner i Norge føder såpass mange barn. Fruktbarheten blant innvandrerkvinner, altså gjennomsnittlige barnetall per kvinne (se forklaring i egen boks), har ikke økt. Tvert imot, fruktbarheten blant innvandrerkvinner generelt har gått ned siden 1990.

Samlet fruktbarhetstall (SFT) har endret seg de siste tiårene, både for innvandrerkvinner, norskfødte døtre av to innvandrere og øvrige kvinner i Norge, slik figur 4 viser. Den gjennomsnittlige fruktbarheten for alle innvandrerkvinner holdt seg stort sett på over 2,5 før årtusenskiftet, men deretter har den sunket. I 2012 fikk innvandrerkvinnene i snitt 2,1 barn per kvinne.

At linjen for «alle kvinner» ligger litt høyere enn linjen for «øvrige kvinner (ikke-innvandrere)», skyldes at innvandrerkvinnene trekker den generelle fruktbarheten i Norge litt opp. Men innvandrerens bidrag til den generelle fruktbarheten er relativt lite – de to linjene løper omtrent parallelt, og avstanden er på maksimalt 0,07 barn per kvinne. Innvandrerkvinnene har altså trukket SFT i Norge noe opp, men ikke mer enn 0,07 i noe år.

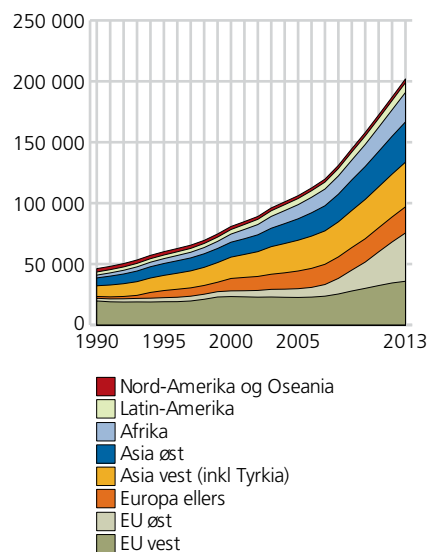
For innvandrer døtrene (gul linje i figur 4) svinger SFT mye fra år til år. Det skyldes at det fortsatt er relativt få kvinner i denne gruppen, noe som gjør at tilfeldige variasjoner kan få store utslag. Derfor må vi være forsiktige med å trekke raske konklusjoner ut fra disse tallene. Men det kan se ut til at fruktbarheten hos innvandrer døtrene er betydelig lavere enn hos deres mødre, og muligens også litt lavere enn hos øvrige kvinner i Norge.

Hva skyldes nedgangen?

Hvorfor har fruktbarheten blant innvandrerkvinner gått ned? Det kan ha flere årsaker. En forklaring kan være at sammensetningen av innvandrere har endret seg.

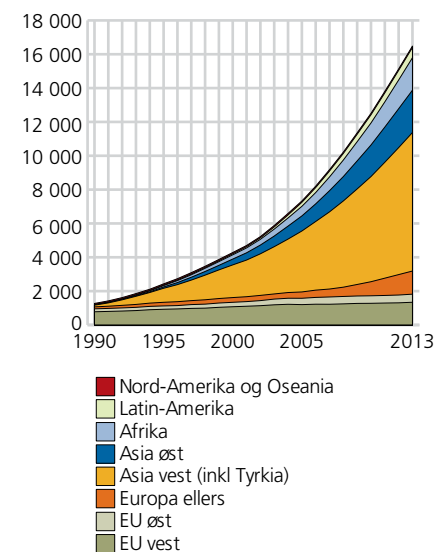
Som figur 1 viste, har det vært en tydelig økning i antall kvinner i fruktbar alder fra Øst-Europa det siste tiåret. Mange østeuropeiske land har hatt lav fruktbarhet lenge. I figur 5 ser vi at det er stor forskjell på fruktbarheten etter hvilken del av verden kvinnene kommer fra. Figur 5 (venstre del) viser utviklingen blant innvandrerkvinner i de landgruppene som hadde betydelig høyere fruktbarhet enn andre kvinner i Norge i begynnelsen av 1990-årene. Det gjelder kvinner fra Afrika, Asia, Latin-Amerika og Europa utenom EU. Blant

Figur 2. **Bosatte innvandrerkvinner i alderen 15-49 år, etter landbakgrunn. 1990-2013. Antall**

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. **Norskfødte kvinner i alderen 15-49 år, med to innvandrerforeldre, etter landbakgrunn. 1990-2013. Antall**

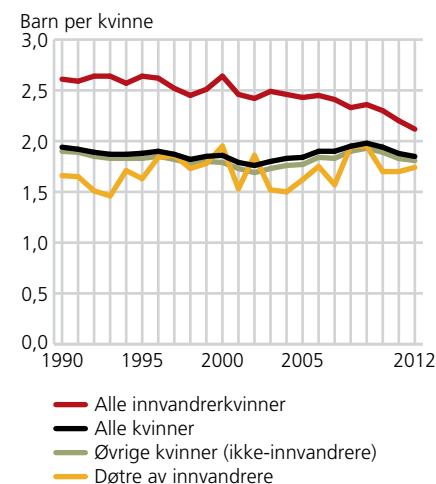
Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Definisjoner

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.

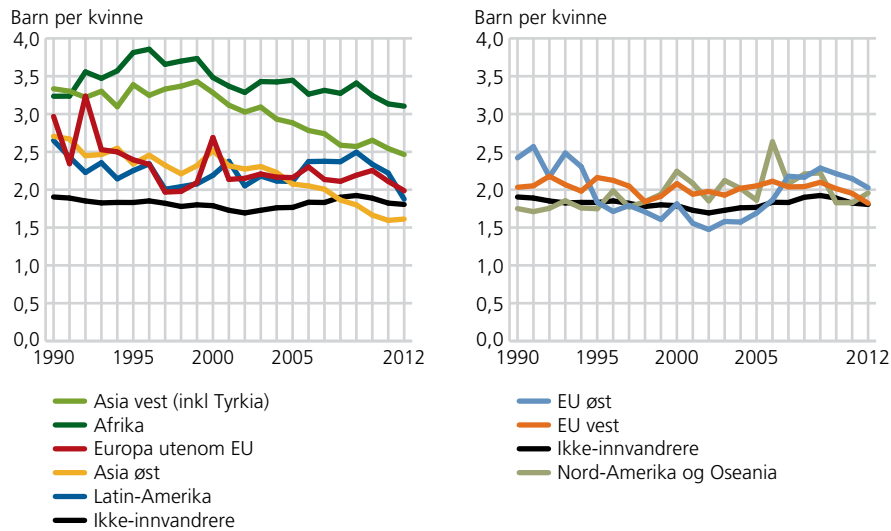
Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge, har to foreldre som er innvandrere, og fire besteforeldre født i utlandet.

Figur 4. **Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner, norskfødte døtre av to innvandrere, øvrige kvinner, og alle kvinner. 1990-2012**

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner, etter landbakgrunn. 1990-2012

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

alle disse gruppene har det vært en klar nedgang i fruktbarheten de siste tjue årene. Særlig har det vært stor nedgang blant kvinner fra Asia, både østlig og vestlig del.

Blant kvinner fra EU, Nord-Amerika og Oseania skiller ikke fruktbarheten seg så mye fra fruktbarheten hos ikke-innvandrere (se figur 5 høyre del). Vi finner heller ikke den samme tendensen til fallende fruktbarhet blant disse kvinnene som blant innvandrerkvinner fra andre regioner. Kvinner fra de østlige EU-landene har faktisk økt sin fruktbarhet etter år 2000, og særlig etter EU-utvidelsen i 2004. Det kan henge sammen med at en god del av kvinnene som har kommet fra de nye EU-landene til Norge det siste tiåret, har flyttet

etter (eller sammen med) en arbeidsinnvandrer og stiftet familie i Norge.

Det er altså ikke slik at en større andel innvandrere fra østlige EU-land med er hovedforklaringen på den generelle nedgangen i fruktbarhet blant innvandrerkvinner. En viktig forklaring finnes blant kvinnene som har hatt den kraftigste nedgangen i fruktbarhet: kvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika.

Lengre botid – færre barn

Hvorfor har fruktbarheten gått ned blant innvandrerkvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika? En måte å undersøke dette på er å sammenligne kvinner som er kommet fra samme område, men som har ulik botid i Norge.

Da finner vi to hovedtrender, slik figur 6 viser: *For det første* er fruktbarheten høyere jo kortere tid kvinnene har bodd i Norge. Dette gjelder uansett om kvinnene kommer fra Asia, Afrika eller Latin-Amerika. De med kortest botid (0-2 år) har i flere tilfeller mer enn dobbelt så høy fruktbarhet som dem med lengst botid (mer enn 10 år). Dette kan delvis henge sammen med at mange kvinner kommer til Norge nettopp for å stifte familie og få barn. Det kan også være et tegn på at mange endrer holdninger til hvor mange barn de har lyst til å få etter hvert som de blir kjent med og preget av det norske samfunnet. Dessuten kan det tenkes at flyktninger har hatt en periode før de kom til Norge da fødsler har blitt utsatt.

Mål på fruktbarhet

I demografisk språkbruk refererer ordet *fruktbarhet* til hvor mange barn kvinner faktisk får, ikke hvor mange de er i stand til å få (*fekunditet*).

Det mest brukte målet på fruktbarheten i en befolkning er «samlet fruktbarhetstall» (SFT). SFT viser gjennomsnittlig antall levendefødte barn kvinner vil få i løpet av livet, dersom fruktbarhetsmønsteret i perioden gjelder i hele kvinnenes fødedyktige periode (15-49 år) og dødsfall ikke forekommer før alder 50.

I denne analysen er SFT beregnet med utgangspunkt i aldersspesifikke fruktbarhetsrater for femårige aldersgrupper, og det er fruktbarheten blant *kvinner* som analyseres – uavhengig av om fedrene er innvandrere eller ikke.

For det andre ser vi at selv blant dem med kortest botid er fruktbarheten nå betydelig lavere enn den var for noen tiår år siden. Også dette gjelder kvinnene fra både Asia, Afrika og Latin-Amerika. De nyankomne i dag får altså klart færre barn enn de nyankomne fikk før. Siden de jo er nyankomne, kan denne utviklingen neppe forklares med integrering i det norske samfunnet. Asia øst har nå omtrent ingen forskjell etter botid.

Lavere også i opprinnelses-landene

Noe av forklaringen på endringen blant kvinnene med kort botid kan finnes ved å se på fruktbarheten i områdene innvandrerkvinnene reiser fra. Statistikk fra FN viser at barnetallene har blitt betraktelig lavere i store deler av verden de siste tiårene (se figur 7). Fra perioden 1990-1995 til perioden 2005-2010 sank fruktbarheten med over 0,8 barn per kvinne i Afrika og 0,7 barn per kvinne i Asia og Latin-Amerika. I noen viktige opprinnelsesland (for Norge) sank SFT enda kraftigere i denne perioden; i Pakistan gikk den fra 5,7 til 3,7 – en nedgang på hele to barn per kvinne. Innvandrerkvinnene som dro til Norge i 2012, reiste altså fra land som var preget av en lavere fruktbarhet enn tidligere.

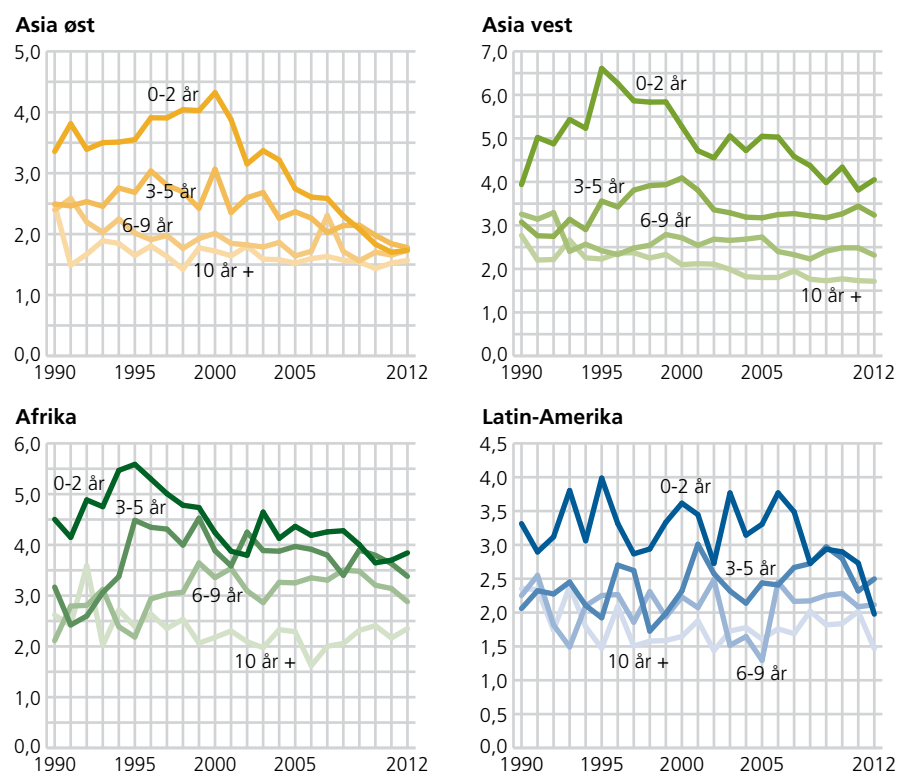
Flere grunner til lavere fruktbarhet

Fruktbarheten blant innvandrerkvinner har altså gått ned med omtrent et halvt barn per kvinne siden 1990, og det er flere grunner til det. Andelen innvandrerkvinner fra østlige EU-land har økt, og disse har tradisjonelt hatt en lavere fruktbarhet enn innvandrerkvinner fra land utenfor EU. Men de siste årene har fruktbarheten blant østeuropeiske innvandrerkvinner vært høy, så hovedårsaken til den generelle nedgangen finnes ikke her.

En viktigere årsak finnes hos innvandrerkvinnene fra Asia, Afrika og Latin-Amerika. De har fått lavere fruktbarhet de siste tiårene, noe som delvis kan forklares med at fruktbarheten synker jo lenger disse kvinnene har bodd i Norge. Men siden innvandringen har vært høy de siste årene, er det fortsatt en stor andel innvandrere med kort botid her i landet. Og blant disse finner vi en sentral forklaring på hvorfor innvandrerfruktbarheten i Norge har gått ned:

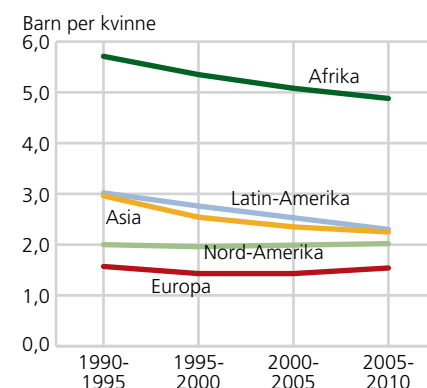
Dagens nyankomne innvandrerkvinner fra Asia, Afrika og Latin-Amerika har langt lavere fruktbarhet enn de nyankomne innvandrerkvinnene fra disse områdene hadde for 10-20 år siden. Dette kan igjen henge sammen med at landene de har reist fra, er endret. I de fleste land i verden får kvinnene nå færre barn enn de gjorde for noen tiår siden.

Figur 6. Samlet fruktbarhetstall (barn per kvinne) for innvandrerkvinner, etter land-bakgrunn og botid i Norge. 1990-2012

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. Samlet fruktbarhetstall i ulike verdensdeler. 1990-2010

Kilde: FN, World Population Prospects: The 2012 Revision.

Kjenner kjærligheten ingen grenser?

Å være gift er langt mer vanlig blant innvandrere og deres norskfødte barn enn blant den øvrige befolkningen i tilsvarende alder. Men både innvandrere og deres norskfødte barn gifter seg nå sjeldnere i ung alder enn de gjorde tidligere. Innvandrerpar der begge har samme landbakgrunn, skiller seg også noe sjeldnere enn gjennomsnittet for hele befolkningen, selv om forskjellene er små.

Toril Sandnes

Definisjoner

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge, har to foreldre som er innvandrere, og fire besteforeldre født i utlandet.

Til sammen utgjør disse to gruppene personer med innvandrerbakgrunn.

Øvrig befolkning er personer uten innvandrerbakgrunn, det vil si at de verken er innvandrere eller norskfødte barn av to innvandrere.

Artikkelen bygger på deler av innholdet i den kommende SSB-rapporten *Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2012*, som finansieres av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Toril Sandnes er sosiolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (toril.sandnes@ssb.no)

Det å finne en livsledsager og gifte seg er en stor begivenhet. Ved hjelp av SSBs statistikk kan vi verken si noe om innslag av kjærlighet som grunn for å gi et ja, eller om foreldrene involverer seg i barnas valg av partner, men det vi kan si noe om, er hvor lenge ekteskapet varer, alder på parene som gifter seg, og noe om kjønnsforskjeller.

Når vi her ser nærmere på innvandreres og deres norskfødtes barns ekteskapsinngåelser og skilsmisser, skal vi også si noe om parenes landbakgrunn, og om ektefellene er bosatt i samme land. Det å stifte familie er for de fleste et gode i seg selv, og samlivsforholdene er en viktig del av en gruppes levekår. Giftermålsmønsteret blant innvandrere og deres norskfødte barn kan blant annet si noe om hvor tette kontakter som utvikles mellom innvandrerne og dem som ikke er det.

Innvandrerne barn er blitt gifteklare ...

Vi vet fra før en del om innvandrerne giftemønster, men frem til nå har vi visst langt mindre om valg av partner blant innvandrerne norskfødte barn og om skilsmisser, da få har vært gamle nok. Ved inngangen til 2013 talte de 117 000 personer, hvor en av fem var 18 år eller eldre ([SSB 2013a](#)). Vi kan derfor gi noen tall på om innvandrerne norskfødte barn ser ut til å følge sine foreldre eller unge i den øvrige befolkningen, når det kommer til spørsmålet om å stifte familie.

De første store grupper av innvandrere fra land utenom Europa kom til Norge fra slutten av 1960-tallet, og mange av dem var unge menn fra Pakistan og Tyrkia ([Henriksen 2010a](#)). Som vi vet, ble mange av dem boende i Norge, og etter hvert fikk de familien hit. Etter at konene kom, kom også familieførøkelsen. Stadig flere av barna innvandrerne fikk i Norge, begynner nå å bli voksne og gifteklare, og vi skal gi noen tall for personer med bakgrunn fra disse landgruppene her.

... men de gifter seg senere

Det er langt mer vanlig å være gift blant innvandrere og deres norskfødte barn enn i den øvrige befolkningen (se tekstboks med definisjoner). Innvandrere og deres barn med bakgrunn fra Asia og Afrika starter som oftest et parforhold ved at de gifter seg ([Wiik 2012](#) og [Lie 2004](#)).

Over tid har vi sett at det blant unge norskfødte med innvandrerforeldre blir mindre vanlig å være gift, når vi ser på andelen gifte i alderen 21-23 år (se figur 1). Utviklingen de siste 15 årene viser at andelen gifte blant norskfødte med innvandrerforeldre har gått ned med 13 prosentpoeng, fra 18 til 5 prosent. Mange av innvandrerne norskfødte barn er, som nevnt, fortsatt unge. Derfor har vi valgt en såpass begrenset aldersgruppe som 21-23 år når vi ser på andel

gifte. Dette gjør vi for at tallene ikke skal bli for mye påvirket av variasjoner i aldersfordelingen grupper i mellom. Om vi så på en videre aldersgruppe, ville sammenligningen bli langt mer sårbar, avhengig av om flertallet i gruppen var i det yngste eller det eldste alderssjiktet. Men også blant dem som er enda yngre, og til en viss grad også i eldre aldersgrupper, er det blitt mindre vanlig å være gift.

I aldersgruppen 21-23 år var i underkant av 8 prosent av norskfødte med pakistanske foreldre gift ved inngangen til 2013, mot 28 prosent i 1998. Tilsvarende tall for norskfødte med tyrkiske foreldre var 17 og 35 prosent (se figur 1). Samtidig som vi ser en nedgang i andelen som gifter seg i ung alder, ser vi økt deltakelse innenfor utdanningssystemet (Henriksen 2010a og 2012). Det er veletablert kunnskap at personer som tar høyere utdanning, venter med giftermål og familiedannelse. Ifølge Lappegård (2006) henger det å ta høyere utdanning sammen med å utsette giftermål og barnefødsler, også for innvandrere og norskfødte med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia.

Hvem velger innvandrerne til ektefelle?

Statistikken viser at mange innvandrere fra asiatiske og afrikanske land finner ektefelle fra det landet de selv har innvandret fra (Henriksen 2010b). Ser vi på alle giftemål blant kvinner 18 år og eldre i perioden 2008-2012, giftet mellom 28 og 40 prosent av innvandrerkvinnene fra Sri Lanka, Afghanistan, Etiopia, Irak, Eritrea, Tyrkia, Pakistan og India seg med en med samme landbakgrunn og som var bosatt i Norge. Det samme gjaldt for kvinnene fra Polen og Bosnia-Hercegovina.

Over halvparten av innvandrerkvinnene fra Polen, Vietnam, Litauen, Eritrea, Romania og Latvia giftet seg med en som ikke var bosatt i Norge. Dette gjaldt for 45 og 38 prosent av innvandrerkvinnene fra Pakistan og Tyrkia.

Mange kvinner som har innvandret fra de nordiske landene, gifter seg med menn uten innvandrerbakgrunn, det gjelder også kvinner fra USA og Nederland (mellom 39-44 prosent). Men dette gjelder, ikke overraskende, i svært liten grad innvandrerkvinner fra typiske flyktningland, som Somalia, Eritrea, Afghanistan, og i liten grad kvinner fra Pakistan (rundt 2 prosent).

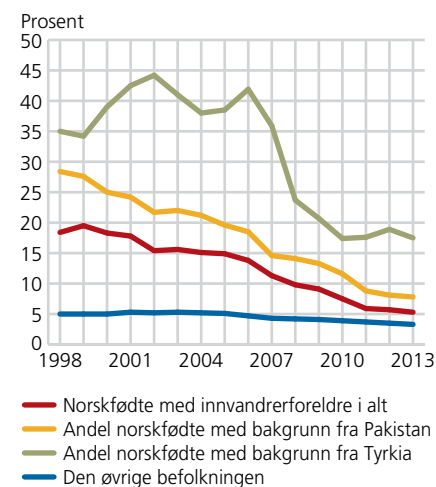
Blant gifteklare innvandrer menn, 18 år og eldre, fant 28-40 prosent med bakgrunn fra Somalia, Vietnam, Pakistan, Kina, Etiopia, Romania, Russland, Sri Lanka, Bosnia-Hercegovina og Polen en ektefelle med samme landbakgrunn, og som var bosatt i Norge. Dette gjaldt 25 prosent blant mennene fra Tyrkia. Over halvparten av mennene som kom fra Polen, Litauen, Island, Italia, fant ektefelle som ikke var bosatt i Norge. Dette gjaldt henholdsvis 43 og 37 prosent blant innvandrer mennene fra Pakistan og Tyrkia.

I likhet med innvandrerkvinner er det mange menn fra de nordiske landene som finner seg ektefeller uten innvandrerbakgrunn, dette gjelder også menn fra USA og Storbritannia (37-42 prosent). Dette gjelder i få tilfeller innvandrer menn fra Somalia, Afghanistan, Pakistan, Eritrea og Litauen (0-2 prosent).

Hvem gifter barna deres seg med?

Selv om antallet i gifteferdig alder blant norskfødte med innvandrerforeldre har økt, har ikke antallet ekteskap som inngås blant disse, økt tilsvarende. Blant norskfødte med innvandrerforeldre i alderen 18 år og eldre, fant i un-

Figur 1. **Andel gifte blant norskfødte med innvandrerforeldre. I alt, med bakgrunn fra Tyrkia og Pakistan, og i den øvrige befolkningen. 21-23 år. 1998-2013¹. Prosent**

¹ Registrert per 1. januar.

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

derkant av 50 prosent av dem med pakistanske foreldre seg en ektefelle som ikke bodde i Norge, i perioden 2008-2012. Dette gjaldt 71 prosent i 2002-2007. 37 prosent av de norskfødte med tyrkiske foreldre fant seg en ektefelle som ikke bodde i Norge i perioden 2008-2012. Andelen har gått ned fra 66 prosent i 2002-2007.

Norskfødte med indiske eller vietnamesiske foreldre skiller seg ut ved at de oftere gifter seg med noen i den øvrige befolkningen, enn hva som er tilfelle blant dem med bakgrunn fra andre asiatiske land. Det er samtidig svært få norskfødte med vietnamesiske foreldre som har giftet seg. Det er også mer vanlig blant disse å leve i samboerskap, sammenlignet med andre grupper av norskfødte med innvandrerforeldre ([Henriksen 2010b](#)).

Ikke alle ekteskap varer livet ut

For mange par varer ekteskapet livet ut, men ikke for alle. Tall for hele befolkningen i 2012 viser at 41 prosent av alle inngåtte ekteskap vil ende i skilsmisse, om mønsteret holder seg ([SSB 2013b](#)). For 2004 var den tilsvarende prosenten 50, den høyeste skilsmisseraten målt noensinne.

Når vi ser på hvem som skiller seg blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, og sammenligner med den øvrige befolkningen, er det viktig å huske at skilsmisene ikke avspeiler alle reelle samlivsbrudd. I dag er samboerskap svært utbredt, særlig blant de yngre, men ikke særlig utbredt som samlivsform blant innvandrerne og deres norskfødte barn med bakgrunn fra afrikanske og asiatiske land ([Wiik 2012](#), [Daugstad 2008](#) og [2006](#)).

Samboerskap er derimot langt mer vanlig blant personer uten innvandrerbakgrunn og blant europeiske innvandrere. Mange av disse danner par med personer i den øvrige befolkningen. Samboerskap vil også være mindre vanlig blant dem hvor ekteskap er grunnlaget for opphold for den ene parten, det vil si som gifter seg mens den ene parten bor i utlandet ([Wiik 2012](#)).

Flest skilsmisser etter syv år

Langt flere par skiller lag etter 3-6 år og 7-10 år enn de tre første årene av ekteskapet, henholdsvis rundt 3 prosent (for gruppene 3-10 år) mot rundt 1 prosent for hele befolkningen i perioden 2008-2012. Også blant par som hadde vært gift i mer enn ti år var andelen på rundt 1 prosent.

Blant innvandrere er det i de fleste grupper færre skilsmisser der begge har bakgrunn fra samme verdensregion enn det er for hele befolkningen sett under ett, med unntak av par fra Afrika. Forskjellene er likevel små, og for noen grupper er også tallene små. Flest skilsmisser finner vi i ekteskap der begge har bakgrunn fra et land i Afrika. Der ekteskapet hadde vart i 7-10 år, skilte 5,4 prosent seg i perioden 2008-2012 (se figur 2).

Det er forskjeller etter hvilket land i Afrika ektefellene kommer fra. Andelen skilsmisser i alt er for eksempel noe høyere for innvandrere fra Somalia (3,4 prosent), mens den er noe lavere blant dem med bakgrunn fra Eritrea (2,7 prosent). I ekteskap som har vart 7-10 år og der begge har bakgrunn fra Somalia, er skilsmisseandelen på hele 9,2 prosent. Tilsvarende for par fra Eritrea er skilsmisseandelen 4,7 prosent. Tallene for enkeltland i Afrika må tolkes med varsomhet da det er snakk om små tall.

Når en med og en uten innvandrerbakgrunn skiller seg

Andelen skilsmisser er gjennomgående noe høyere i ekteskap der en av partene har innvandrerbakgrunn (se tekstboks med definisjoner) og den andre ikke, og særlig i ekteskap der det er mannen som har innvandret.

Ser vi på ekteskap med en varighet på 3-6 og 7-10 år, hvor mannen er innvandrer, er andelen skilsmisser i perioden 2008-2012 rundt 5 prosent. Hvis det er kvinnen som har innvandret, er det 3,5 prosent som tar ut skilsmisse blant dem som har vært gift like lenge. Færre skiller seg når begge har innvandrerbakgrunn (2,6 prosent). For par i den øvrige befolkningen er skilsmissehyppigheten 2,3 prosent (se figur 3).

I de ekteskap der mannen har innvandret fra Afrika og giftet seg med en kvinne uten innvandrerbakgrunn ender flest med skilsmisse. I ekteskap som har vart i 7-10 år, var det 13 prosent av ekteskapene mellom menn med afrikansk bakgrunn og kvinner uten innvandrerbakgrunn som gikk i oppløsning. Andelen skilsmisser er også høy i ekteskap der ektemannen har bakgrunn fra ikke-EU-land i Øst-Europa (16 prosent), og Asia med Tyrkia (10 prosent).

Proforma ekteskap?

Det legges fra tid til annen fram mistanke om at ekteskap blir inngått med den hovedhensikt å skaffe oppholdstillatelse i Norge for personer som ellers ikke ville fått mulighet til å flytte hit, omtalt som proforma ekteskap (Eggebø 2013). Dette har vært hevdet blant annet om menn fra Nord-Afrika og Tyrkia.

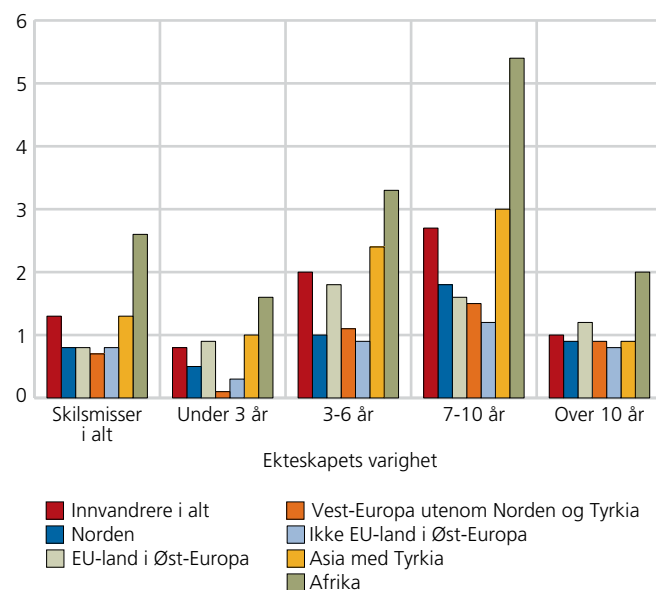
Andel skilsmisser i alt mellom en kvinne uten innvandrerbakgrunn og for eksempel en mann fra Tyrkia og Marokko er høyere (rundt 9 prosent) enn for mange andre typer ekteskap, men det langt vanligste er fortsatt å være gift, både etter tre år (som er antall år en innvandrer må være bosatt for å få bopsettingsstillatelse fra Utlendingsdirektoratet på «selvstendig grunnlag») og etter syv år (antall år man må ha vært bosatt for å få norsk statsborgerskap).

Rundt 6 prosent av ekteskap mellom menn uten innvandrerbakgrunn og afrikanske kvinner og som har vart i 7-10 år, var oppløst i 2008-2012.

Få gifte og skilte blant norskfødte med innvandrerforeldre

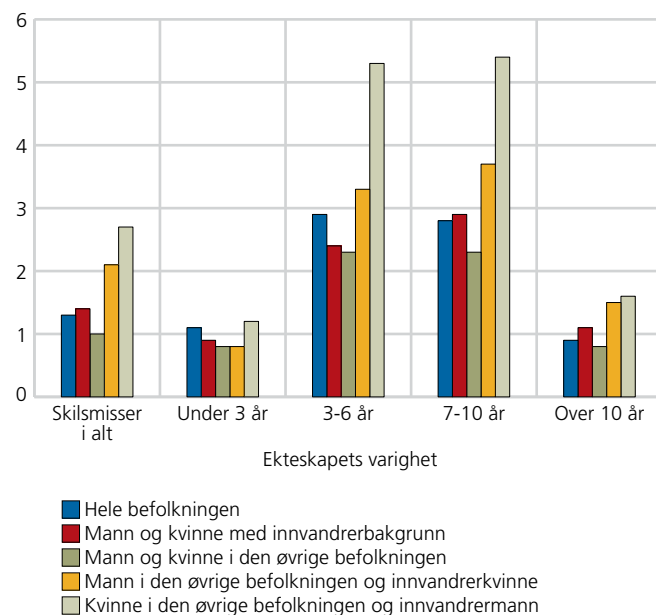
Skilsmissemønsteret blant norskfødte med to innvandrerforeldre er hittil ikke studert i noen særlig grad, av den enkle grunn at få har vært gift lenge nok til at deres skilsmisser kan analyseres meningsfylt. Nå kan vi imidlertid begynne med noen forsiktige beskrivelser av deres skilsmisser, men selvfølgelig bare for ekteskap som har vart kort tid.

Figur 2. Skilsmisser blant innvandrere der begge har samme landbakgrunn, etter ekteskapets varighet og verdensregioner. 2008-2012. Prosent¹

¹ Skilsmisser er regnet ut fra alle ekteskap i perioden 2008-2012. Registrert per 1. januar. Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Skilsmisser, der begge, ingen eller en av ektefellene er innvandrer. Etter ekteskapets varighet. 2008-2012. Prosent¹

¹ Skilsmisser er regnet ut fra alle ekteskap i perioden 2008-2012. Registrert per 1. januar. Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Eggebo, Helga (2013): The Regulation of Marriage Migration to Norway. Pph.d.-grad, Universitetet i Bergen.

Henriksen, Kristin (2010b): *Familieinnvandring og ekteskapsmonster 1990-2008*, Rapporter 2010/10, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/familieinnvandring-og-ekteskapsmonster-1990-2008>)

Henriksen, Kristin (2012): Innvandring og ekteskap. Mindre vanlig med ekteskapsinnvandring til barn av innvandrere, Artikkel publisert 13. april 2012, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/mindre-vanlig-med-ekteskapsinnvandring-til-barn-av-innvandrere>)

Daugstad, Gunnlaug (2008): *Ekteskap over landegrensene. Ekteskapsmonster og transnasjonale familietableringer i perioden 1990-2007*, Rapporter 2008/41, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/ekteskap-over-landegrensene>)

Daugstad, Gunnlaug (2006): *Grenseløs kjærlighet? Familieinnvandring og ekteskapsmonstre i det flerkulturelle Norge*, Rapporter 2006/39, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/grenselos-kaerlighet-24122>)

Kalmijn, Matthijs (1998): Inter-marriage and homogamy: Causes, Patterns, Trends, Annual Review of Sociology, 24, 395-421.

Lappegård, Trude (2006): Family formation and education among Pakistani, Turkish and Vietnamese women in Norway, GENUS, LXII (1).

Lie, Benedicte (2004): *Ekteskapsmonstre i det flerkulturelle Norge*, Rapporter 2004/1, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/ekteskapsmonstre-i-det-flerkulturelle-norge>)

SSB (2013a): Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2013: 12 prosent av befolkningen er innvandrere. Publisert 25. april 2013, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbe/aar/2013-04-25>)

SSB (2013b): Ekteskap og skilsmisser, 2012: Igjen fleire som gifta seg. Publisert: 21. august 2013, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/ekteskap>)

Wiik, Kenneth Aarskaug (2012): *Samlevingsinngåelse blant norskfødte kvinner og menn med innvandrerforeldre*, Rapporter 2012/24, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/samlivsinngaelse-blant-norskfodte-kvinner-og-menn-med-innvandrerforeldre>)

I perioden 2008-2012 var det rundt 1 000 ekteskap mellom to norskfødte med innvandrerforeldre med samme landbakgrunn. Langt de fleste av disse, i alt 669, hadde foreldre fra Pakistan, mens 176 hadde foreldre fra Tyrkia. Videre hadde det store flertallet vært gift i mindre enn syv år, rundt 80 prosent. Av disse var 2 prosent skilt, 2,2 prosent av dem som hadde pakistanske foreldre, og 2,8 prosent av dem med tyrkiske foreldre.

Videre var det rundt 9 500 ekteskap mellom en norskfødt med innvandrerforeldre og en innvandrer med samme landbakgrunn. Kun 177 (1,9 prosent) har skilt seg i perioden 2008-2012, andelen var rundt 2 prosent etter 0-6 år og etter 7 år eller mer. Det er også her snakk om små tall, og av enkeltland er det kun Pakistan og Tyrkia vi kan si noe om. 1,7 prosent av ekteskapene mellom en norskfødt med innvandrerforeldre og en innvandrer med bakgrunn fra Pakistan eller Tyrkia har endt i skilsmisse, i perioden 2008-2012.

Like barn leker best?

Å være gift er langt mer vanlig blant innvandrere og deres norskfødte barn, enn blant den øvrige befolkningen i tilsvarende alder. Ser vi på utviklingen over tid, er det likevel blitt langt mindre vanlig å være gift når man er ung norskfødt fra en innvandrerfamilie nå enn tidligere.

Mange finner ektefelle fra landet de selv kommer fra, og en del finner ektefeller som ikke er bosatt i Norge. Det samme mønsteret ser vi i stor grad hos deres barn.

Ikke alle ekteskap holder livet ut, men det er få skilsmisser de første tre årene av ekteskapet. Det er færre skilsmisser blant innvandrere med samme landbakgrunn sammenlignet med tall for hele befolkningen, med unntak av par hvor begge har innvandret fra Afrika.

Andelen skilsmisser er gjennomgående høyere i ekteskap der den ene parten er innvandrer og den andre ikke, særlig i ekteskap der mannen har innvandret.

Det er lite vi kan si om skilsmisser blant norskfødte med innvandrerforeldre da mange fortsatt er unge og få har vært gift lenge. Det store flertallet har kun vært gift i mindre enn syv år i perioden vi ser på her (2008-2012), rundt 80 prosent. Av disse var 2 prosent skilt. Ser vi i samme periode på andelen skilsmisser i ekteskap mellom en norskfødt med innvandrerforeldre og en innvandrer, var andelen 1,9 prosent for ekteskap med varighet under syv år.

Innvandrerens møte med fastlegen

Norge har blitt et multikulturelt samfunn, med nesten 600 000 innvandrere fra hele verden. Innvandrere bruker fastlegen i gjennomsnitt noe mindre enn hele befolkningen gjør, men det er store forskjeller etter landbakgrunn. Innvandrere fra land i EU eller EØS går til fastlegen sjeldnere, mens de som kommer fra andre verdensdeler, gjør det oftere enn befolkningen totalt. Alderssammensetning og botid i Norge forklarer mye av variasjonen i legebruk mellom innvandrere fra de enkelte land.

Fastlegen utgjør førstelinjetjenesten i helsevesenet og er porten inn til en mer spesialisert helsetjeneste. Fastlegen møter således mennesker med ulike symptomer og sykdommer i en tidlig fase, og skal være første stopp når vi har et helseproblem. Pasientene får ved behov resepter, sykemeldinger eller henvisning for videre utredning hos spesialist. Ordningen ble innført for å sikre alle som ønsker det, en fast allmennlege å forholde seg til (se tekstboks om fastlegeordningen).

I denne artikkelen belyser vi ulike innvandrergruppers bruk av fastlegene, det vil si deres konsultasjoner gjennom året 2012. Vi ser i hovedsak på dem som selv har innvandret til Norge (se tekstboks for definisjoner). For bedre å forstå bruken av fastlegen ser vi først på noen av de områdene som kan være problematiske når man er ny i Norge. Dette kan være forståelsen av hvordan helsevesenet fungerer, språkproblemer, samt kulturforskjeller som kan ha innvirkning på hvordan man tenker om og håndterer egen helse. Innvandrernes bruk av fastlegen vil således kunne si noe om deres helsetilstand, men også i hvilken grad de er integrert i det norske samfunnet og klarer å ta i bruk denne tjenesten.

Ulike oppfatninger om innvandreres helsetilstand

Internasjonalt er det skrevet mye om innvandreres helse, og det finnes flere ulike teorier om deres helsetilstand etter migrasjonen. En teori går ut på at innvandrere har dårligere helse enn den øvrige befolkningen. Dette kan skyldes ulike forhold, som sykdommer de har tatt med seg fra opprinnelseslandet, at enkelte har flyktet fra forfølgelse eller tortur i hjemlandet, eller at de har vokst opp under dårlige kår. Relevansen av dette vil variere mellom ulike innvandringsgrupper og er for eksempel fraværende for innvandrere til Norge fra EU og EØS. En alternativ forklaring av høyere forekomst av sykdom tar utgangspunkt i at innvandrere samlet har en noe dårligere sosial posisjon og levekår i sitt nye hjemland (Schläger mfl. 2005).

Fastlegeordningen

Ordningen ble innført 1. juni 2001 og gir alle innbyggere rett til å stå på liste hos en fast allmennlege. I 2011 sto kun 0,4 prosent av befolkningen utenfor ordningen. Alle med adresse i Norge har rett til fastlege, også asylsøkere og deres familiemedlemmer. Asylsøkere er likevel ikke med i statistikkgrunnlaget til denne artikkelen med mindre de har fått innvilget opphold i Norge. Videre ser vi bare på konsultasjoner, en konsultasjon skjer ved direkte kontakt mellom pasient og lege i form av undersøkelse og behandling på legekontoret, uavhengig av om dette er egen fastlege. Konsultasjonene omfatter tre takstkoder for refusjon, og ikke andre former for kontakt med fastlegene.

Elin Lunde og
Inger Texmon

Elin Skretting Lunde (t.v.) er seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for helsestatistikk. (elin.skretting.lunde@ssb.no)

Inger Elisabeth Texmon er seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for helsestatistikk. (inger.elisabeth.texmon@ssb.no)

Definisjoner og fakta

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge, har to foreldre som er innvandrere, og fire besteforeldre født i utlandet.

Øvrig befolkning er personer uten innvandrerbakgrunn, det vil si at de verken er innvandrere eller norskfødte barn av to innvandrere.

Innvandrerne i Norge kommer fra alle deler av verden og utgjør totalt 593 000 personer, eller 12 prosent av befolkningen. 52 prosent av dem har bakgrunn fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Oseania (unntatt Australia og New Zealand) og Europa utenom EU/EØS. To av ti innvandrere har bodd i Norge mer enn 20 år, mens fire av ti har bodd her i fire år eller mindre.

En rekke studier, hovedsakelig utført i USA og Canada, går i motsatt retning og omtaler «*the healthy immigrants effect*» (blant annet McDonald mfl. 2004 og Kennedy mfl. 2006). Denne effekten baserer seg på en oppfatning om at innvandrere oftere er friskere enn befolkningen i landet de flytter til, og at dette er spesielt merkbart de første årene etter innvandringen. Det finnes ulike forklaringer på fenomenet, og en viktig forklaring ser ut til å være seleksjon, ved at det ofte er de friskeste og mest ressurssterke i et samfunn som velger eller får lov til å reise ut og bosette seg i et nytt land. Videre hevdes det at mange innvandrere har levd et forholdsvis sunt liv før de valgte å emigrere. Denne effekten vil spesielt gjelde for arbeidsinnvandrere.

Etter mange år i vertslandet vil innvandrerene kunne «miste» sine helsefordeler, og bli mer lik befolkningen generelt. Dette kan skyldes ulike forhold, og en forklaring går ut på at innvandrerene tar etter dårlige vaner i vertslandet. En annen forklaring er at belastningen ved å forlate hjemlandet, slekt og familie, matvaner og kultur, medfører stress som på sikt kan bidra til en svekket helse (Ursin og Eriksen 2004). Det finnes altså ikke noe enkelt svar på om innvandrernes helse er bedre eller dårligere enn andres, til det er gruppen altfor mangfoldig og sammensatt.

Hva med innvandrerne i Norge?

En levekårsundersøkelse gjennomført i 2005-2006 blant innvandrere fra ti utvalgte land (se tekstboks) viste at det var færre blant voksne innvandrere som opplevde egen helse som god (67 prosent) enn i samme aldersgruppe i befolkningen samlet (87 prosent). Blant de ti gruppene, etter opprinnelse, hadde innvandrere fra Irak og Tyrkia dårligere helse enn de øvrige gruppene, mens innvandrere fra Sri Lanka og Somalia kom best ut ([Blom 2011](#)). I undersøkelsen ble det også rapportert at samtlige grupper i gjennomsnitt hadde vært oftere hos legen enn befolkningen generelt, men i denne undersøkelsen var det altså bare innvandrere fra land utenfor EU/EØS som var representert.

En rapport fra Den norske legeforening forklarer helseforskjellene med at «ikke-vestlige» innvandrere har dårligere levekår enn den øvrige befolkningen i Norge. Videre stiger sykdomskurven blant innvandrerne brattere med alder enn i resten av befolkningen. Det går også dårligere med dem når de først har fått en sykdom, og mange som har behov for legehjelp, oppsøker ikke lege (Nissen-Meyer mfl. 2008).

Innvandrere i Norge er en stor og heterogen gruppe, og det er stor variasjon i deres bruk av fastlegene. Som vi skal se senere, kan både landbakgrunn og oppholdsgrunnlag i Norge bidra til å forklare forskjeller i bruk av fastlegetjenesten blant innvandrerne.

Språk og kulturelle forskjeller byr på utfordringer

Hvis man ikke snakker godt norsk, kan det være vanskelig å kommunisere med fastlegen, og i en spørreundersøkelse i regi av Integrerings og mangfoldsdirektoratet (IMDi) rapporterte mange fastleger at de hadde pasienter med dårlige norskkunnskaper. Mer enn 60 prosent av legene mente at dette kunne øke risikoen for feildiagnostisering og feilbehandling (IMDi 2007). Videre varierer kvaliteten på tolker, og oppunder 40 prosent av fastlegene oppga å ha brukt voksne familiemedlemmer som tolk ganske ofte, noe som er problematisk ved utveksling av

sensitiv informasjon. Også den tidligere nevnte rapporten fra Den norske legeförening påpeker at det er for liten bruk av kvalifiserte tolker i helsevesenet.

Når innvandrere har problemer med å kommunisere med fastlegene, kan dette både bidra til lavt og høyt forbruk av deres tjenester. Om det oppstår en terskel eller motstand mot å ta kontakt med lege, vil det medføre lavt forbruk. På den annen side kan forsinkelser og feildiagnostisering som skyldes mangelfull kommunikasjon, forlenge en utredning av sykdom, noe som også IMDi-rapporten påpeker (2007). Også ulik kulturforståelse og forventning til hva en lege kan hjelpe med, kan påvirke bruken av fastlegene i tillegg til helsetilstanden i befolkningsgruppene.

Hva vet vi om innvandreres bruk av fastlegene?

Fra fastlegestatistikken er det kjent at innvandrere i gjennomsnitt søker fastlege i noe mindre grad enn hva som er gjennomsnittet for hele befolkningen (SSB 2013). Mens alle bosatte i Norge i gjennomsnitt hadde 2,7 konsultasjoner i 2012, var tallet for alle innvandrere 2,4 og for norskfødte barn av to innvandrerforeldre 2,0 (se figur 1). For menn var antallet konsultasjoner i gjennomsnitt noe lavere, 2,2 for alle menn samlet og 1,8 for innvandrere. Innvandrerkvinnene hadde derimot ikke nevneverdig lavere gjennomsnittlig antall legebesøk enn alle kvinner samlet. Blant norskfødte barn av to innvandrerforeldre lå antall fastlegebesøk lavt for begge kjønn, men som vi skal se, er dette fordi de i gjennomsnitt er unge.

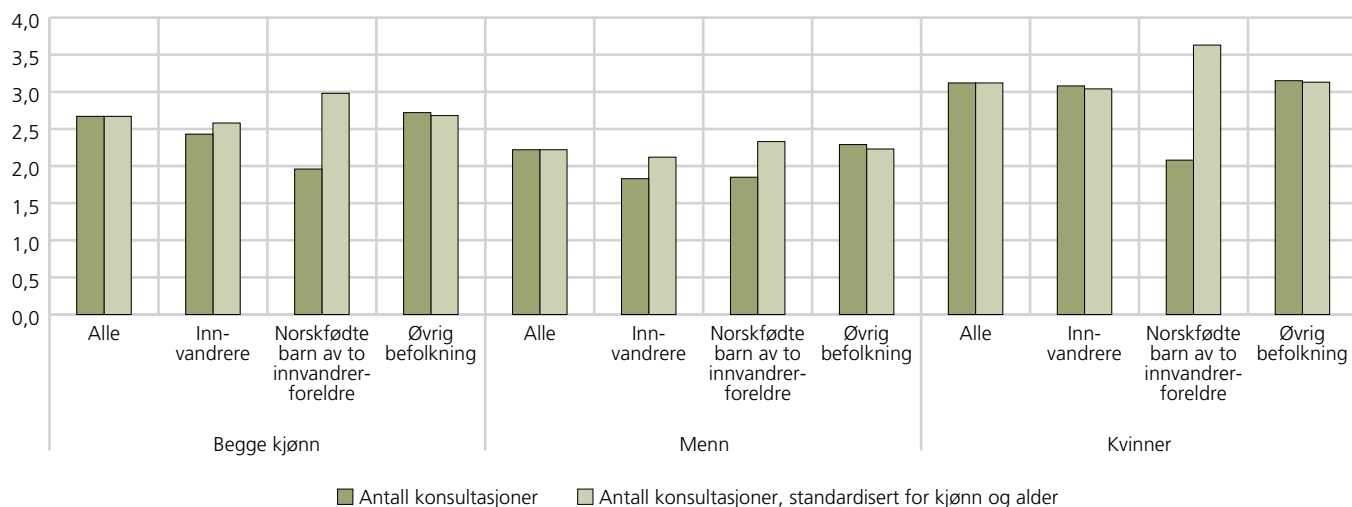
Målt i antall legebesøk ligger altså innvandrere gjennomsnittlig noe lavere enn befolkningen som helhet, men sier dette noe om deres helse?

Innvandrere i Norge har i gjennomsnitt en lavere alder enn befolkningen for øvrig. Når det tas hensyn til alderssammensetningen ved standardisering for alder og kjønn (figur 1), ligger innvandrernes bruk av fastlegene langt nærmere, men stadig noe under nivået for befolkningen som helhet. For norskfødte barn av innvandrerforeldre gir imidlertid standardiseringen stort utslag,

Levekår blant innvandrere 2005-2006

Undersøkelsen, også kalt LKI, består av et representativt utvalg av innvandrere og etterkommere i alderen 16-70 år, med minst to års botid i Norge og med bakgrunn fra følgende land: Bosnia-Hercegovina, Serbia-Montenegro, Tyrkia, Iran, Irak, Pakistan, Vietnam, Sri Lanka, Somalia og Chile. Mer informasjon: Blom og Henriksen (red.), Rapporter 2008/5, eller [Blom, Rapporter 2008/35](#) og 2010/47.

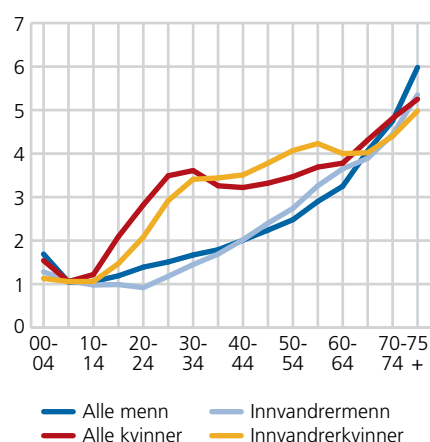
Figur 1. Gjennomsnittlig antall årlige konsultasjoner hos fastlege per person, etter kjønn og innvandringsbakgrunn, med og uten standardisering¹. 2012

¹ Forklaring av standardisering, se tekstboksen «Statistikkgrunnlag og begreper i analysen».

Kilde: Fastlegetjenesten, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Gjennomsnittlig antall årlige konsultasjoner hos fastlege, etter kjønn og alder. Innvandrere og hele befolkningen. 2012

Kilde: Fastlegetjenesten, Statistisk sentralbyrå.

fra å være gruppen med lavest gjennomsnittstall for legekonsultasjoner til å være gruppen med høyest bruk av fastlegens tjenester. Når kontroll for alderssammensetning har såpass stor betydning for denne gruppen, er det fordi både helseplager og helsetjenestebruk øker sterkt med alder. Og når det kan se ut som om innvandrere er friskere enn resten av befolkningen, ved sin noe sjeldnere bruk av fastlege, forklares mye ved at de i gjennomsnitt er yngre.

Mye bruk av fastlege blant middelaldrende innvandrere ...

Fastlegebruken øker gjennom hele livsløpet, når vi ser bort fra de aller yngste og de aller eldste. Den stiger fra omtrent en konsultasjon per år for barn i alderen 5-14 år til et gjennomsnitt mellom fem og seks årlige konsultasjoner for den delen av befolkningen som er 75 år eller mer (se figur 2). Kvinner bruker lege hyppigere enn menn, og deres bruk av fastlegens tjenester er særlig høy i fruktbar alder, men den er også noe høyere enn blant menn i alle aldre fra 15 år og opp til 70-årene. Disse kjente trekkene ser vi også hos dem som har innvandret til Norge (figur 2).

Når vi sammenlikner innvandreres bruk av fastlegen med mønsteret som vi finner for befolkningen totalt, er det et noe lavere gjennomsnittlig antall konsultasjoner blant de yngste og de eldste. Derimot er det noe mer bruk av fastlege blant innvandrer menn mellom 40 og 70 år og blant innvandrer kvinner mellom 35 og 65 år enn det er i de jevngamle gruppene i befolkningen totalt. Blant de voksne kvinnene ligger legebruken såpass mye høyere enn i den øvrige befolkningen at den gjennomsnittlige fastlegebruken for innvandrerkvinnene er omtrent som blant kvinner ellers, også uten kontroll for alderssammensetning (se forrige avsnitt).

Det er altså innvandrer mennene som bidrar til at innvandreres fastlegebruk i gjennomsnitt er noe lavere enn i befolkningen samlet, men heller ikke for menn gjelder det i alle aldre. Dermed er det også større forskjell i bruk av fastlege mellom innvandrer kvinner og innvandrer menn enn det er mellom kvinner og menn i befolkningen samlet.

... og særlig blant dem fra land utenfor Europa

Bruksmønsteret varierer mye etter landbakgrunn ([SSB 2013](#)). Det kan altså se ut til at det å være innvandrer ikke har mest betydning, men hvilken

Statistikkgrunnlag og begreper i analysen

Dataene baserer seg på refusjonskrav som fastlegene sender til Helseøkonomiforvaltningen (HELFO), hvor det registreres i det såkalte KUHR-registeret (kontroll og utbetaling av helserefusjoner), etablert i 2004. Til disse dataene kobler SSB kjennetegn ved pasientene hentet fra statistiske befolkningsregistre. For flere detaljer om datagrunnlaget, se <http://www.ssb.no/helse/statistikker/fastlegetj>

I artikkelen brukes kjennetegnene innvandringskategori, landbakgrunn og første gangs registrering i Norge. Det sistnevnte brukes til å beregne en innvandrers botid i Norge: *Brutto botid (i hele år) = 2012 – år for ankomst* (i artikkelen ser vi bare på fastlegebruk i året 2012).

Middelfolkemengde: I opptellingen av antall konsultasjoner omfatter alle personer med som har vært bosatt i Norge en eller annen gang i 2012. I beregningen av gjennomsnittlig antall konsultasjoner (for en gitt gruppe etter alder og kjønn) divideres antallet på *middelfolkemengden* for gruppen, det vil si det gjennomsnittlige antall personer i gruppen som var bosatt i landet gjennom året 2012.

Standardisering etter alder (og kjønn): For å sammenlikne fastlegebruk mellom to grupper som har ulik sammensetning etter alder (og kjønn), for eksempel alle innvandrere (som her) og hele befolkningen, multipliseres ratene for innvandreres legebruk med vekt etter alder (og kjønn). Da får man et samlet tall for innvandreres legebruk, som om innvandreres sammensetning etter alder (og kjønn) var som i totalbefolkningen. Se også Blom og Henriksen (red.), Rapporter 2008/5, s. 22.

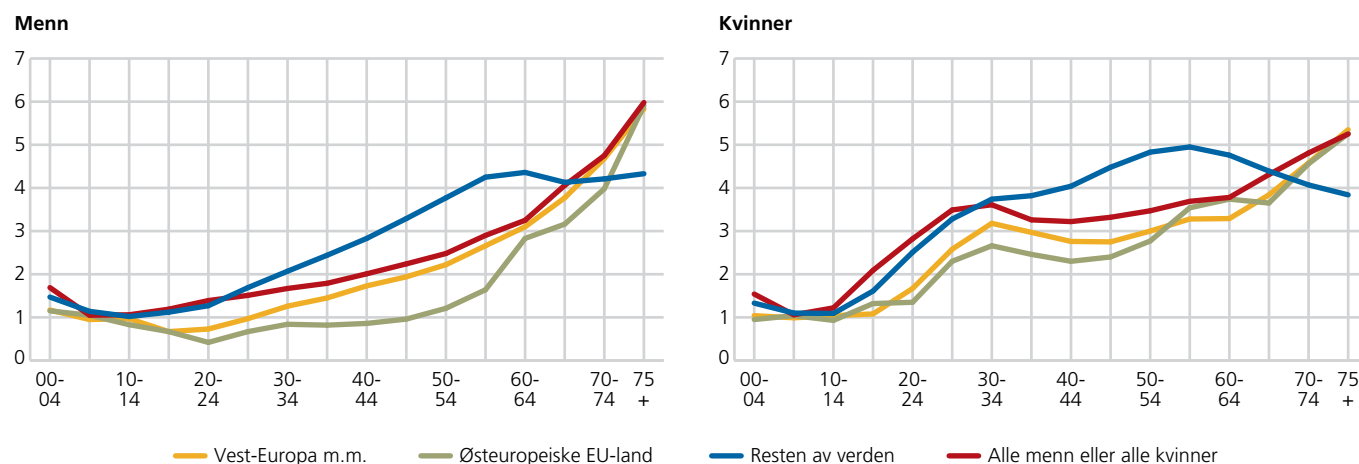
bakgrunn en innvandrere har i en litt videre forstand. Når innvandrere deles inn etter om de har sin bakgrunn fra Vest-Europa (inkludert Nord-Amerika, Australia og New Zealand), fra de østeuropeiske EU-landene, eller om de har sin bakgrunn fra verden utenfor EU/EØS, ser vi et stort skille mellom de to førstnevnte og den sistnevnte gruppen (se figur 3). I de fleste aldre bruker innvandrere fra de to gruppene som kommer fra EU/EØS-området, fastlegen i betydelig mindre grad enn innvandrere fra andre verdensdeler.

Mange innvandrere fra Europa utenfor EU/EØS (for eksempel fra Russland eller Balkan) eller fra Afrika, Asia og Latin-Amerika, har hatt flukt som grunnlag for sitt opphold i Norge. Dette kan bety at de i større grad enn andre grupper har opplevd traumer før ankomsten, noe som kan ha fått betydning for deres helse. Denne gruppen har også et stort innslag av innvandrere fra tropiske land, som også gir større risiko for at de bærer på sykdom ved ankomsten til Norge, eller som kan innebære sykdomsforekomst etter besøk i hjemlandet.

Innvandrere fra EU/EØS har i noe større grad enn innvandrere fra fjernere land hatt arbeid som grunnlag for sitt opphold i Norge. Det innebærer at de som gruppe er positivt selektert hva angår helsen, da de i utgangspunktet har vært konkurransedyktige i det norske arbeidsmarkedet. I tråd med dette ser vi at det er spesielt lave gjennomsnittstall for legekonsultasjoner blant innvandrere fra de østeuropeiske EU-landene, og særlig blant menn. Dette henger trolig sammen med at det særlig er blant menn fra disse landene det er høy andel arbeidsinnvandrere, og dette kan tolkes som en form for «*healthy immigrants effect*».

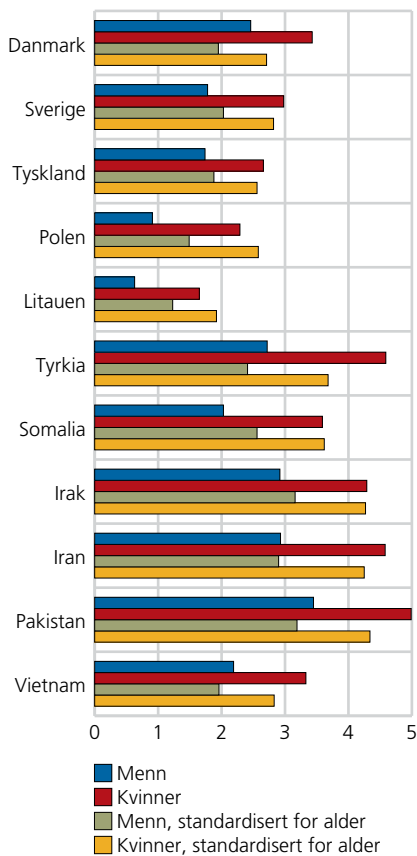
Blant eldre innvandrere er det imidlertid et helt annet mønster når vi sammenlikner de tre gruppene etter landbakgrunn. Her er det gruppen som kommer fra land utenfor EU/EØS som har lavest legesøkning. Vi ser en utflating av menns fastlegebruk for aldre over 55 år og et fall i kvinners legebruk i samme alder. Dette kan tyde på at mange innvandrere i denne aldersgruppen, som ofte er ute av arbeidslivet, tilbringer en del av tiden utenfor Norge, og dermed får legehjelp der. En dansk litteraturstudie nevner muligheten for en «*unhealthy remigrant-effect*», det vil si at de syke og dødende vender «hjem». Men det er ikke enighet blant europeiske forskere på dette området (Schläger mfl. 2005).

Figur 3. Innvandrernes gjennomsnittlig antall årlige konsultasjoner hos fastlege, etter kjønn, alder og landbakgrunn. 2012

Kilde: Fastlegetjenesten, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Antall årlige konsultasjoner hos fastlege blant innvandrere fra noen utvalgte land. Gjennomsnittstall med og uten standardisering¹ for kjønn og alder. 2012

¹ Se forklaring av standardisering i tekstboksen «Statistikkgrunnlag og begreper i analysen».

Kilde: Fastlegjetjenesten, Statistisk sentralbyrå.

Store forskjeller etter landbakgrunn ...

Studier av egenrapportert helse blant innvandrere fra ti ulike land utenfor EU/EØS har vist stor variasjon etter landbakgrunn, også i innvandrernes bruk av allmennlege (Blom 2008). Her har vi i tillegg tatt med land fra EU/EØS, og vi ser at det gjennomgående er mindre bruk av fastlege blant disse innvandrerne enn blant dem med bakgrunn utenfor EU/EØS (figur 4 og tabell 1). Etter standardisering for alder ligger antall konsultasjoner for innvandrere fra land innenfor EU/EØS lavere enn landsgjennomsnittet på 2,7 årlig, for begge kjønn samlet, mens innvandrere fra de øvrige landene i gjennomsnitt har mer enn 3 årlige besøk, med Vietnam som et unntak (figur 4).

Blant de tre vesteuropeiske landene har danskene høye tall for bruk av fastlege, men er på nivå med svensker og tyskere når det tas hensyn til alderssammensetning. Når det gjelder innvandrere fra de to østeuropeiske EU-medlemmene Polen og Litauen, er bruken av fastlege lav, selv med kontroll for alder. Dette kan både forklares ved at det er en særlig høy andel arbeidsinnvandrere, og at de to gruppene har kort gjennomsnittlig botid i Norge (se avsnittet om botid). Også blant innvandrere fra de landene utenfor EU/EØS som har forholdsvis høye tall for legekonsultasjoner, er det noen nivåforskjeller etter kontrollen for alderssammensetning. Vi ser av figur 4 at pakistanere, iranere og irakere har høyere gjennomsnittstall enn tyrkere og somaliere.

... men også etter kjønn

Blant alle innvandrergruppene er det betydelig forskjell mellom kvinners og menns bruk av fastlege, slik det er i befolkningen samlet. Vi har imidlertid sett at blant innvandrerne er forskjellen mellom kjønnene større. Dette gjelder både når vi betrakter alle innvandrere samlet (figur 1), og når vi ser på gjennomsnittlig antall konsultasjoner for kvinner og menn fra de enkelte land (tabell 1). Vi trekker her fram noen momenter som kan bidra til å forklare dette, uten at de kan betraktes som utfyllende.

Innvandrerkvinner og innvandermenn kan for eksempel ha ulike mønstre for oppholdsgrunnlag, selv om de kommer fra samme land. Dette gjelder for polakker, der de polske kvinner i Norge i gjennomsnitt har ankommet over et noe lengre tidsrom enn polske menn, som i større grad har flyttet til

Tabell 1. Gjennomsnittlig antall legebesøk, gjennomsnittsalder og gjennomsnittlig botid blant innvandrere fra utvalgte land, etter kjønn. 2012

	Danmark	Sverige	Tyskland	Polen	Litauen	Tyrkia	Somalia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam
Gjennomsnittlig antall legebesøk											
Begge kjønn	2,93	2,38	2,17	1,38	1,04	3,53	2,76	3,52	3,68	4,19	2,80
Menn	2,46	1,78	1,74	0,91	0,63	2,72	2,03	2,92	2,93	3,45	2,19
Kvinner	3,43	2,98	2,66	2,29	1,65	4,59	3,59	4,29	4,58	4,99	3,33
Gjennomsnittsalder											
Begge kjønn	50,9	38,5	40,5	34,3	30,1	39,3	29,6	33,0	38,7	41,2	43,1
Menn	48,7	38,0	40,0	35,5	31,2	39,8	30,0	34,1	39,7	42,1	44,2
Kvinner	53,3	39,1	41,0	31,9	28,5	38,6	29,0	31,8	37,5	40,3	42,1
Gjennomsnittlig botid (antall år)											
Begge kjønn	23,9	11,5	11,2	4,4	2,3	17,0	7,8	9,8	13,7	19,8	20,4
Menn	20,0	9,6	9,5	3,8	2,1	17,0	8,1	10,4	14,5	20,9	23,0
Kvinner	28,0	13,5	13,1	5,8	2,6	16,9	7,5	9,0	12,6	18,7	18,2

Kilder: Fastlegestatistikk og befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Norge etter EU-utvidelsen. Kvinnene som ankom før 2005, hadde i stor grad ekteskap med norske menn som sitt grunnlag for opphold i Norge. Disse kan tenkes å ha et annet mønster for bruk av helsetjenester enn både kvinner og menn som har ankommet etter EU-utvidelsen og i forbindelse med arbeid.

For innvandrerkvinner fra land utenfor EU/EØS kan det også ha en viss betydning at de har større behov enn andre kvinner for å følge opp sin reproduktive helse, siden de i gjennomsnitt føder flere barn enn kvinner med norsk bakgrunn og innvandrerkvinnene fra de to øvrige landgruppene ([Texmon og Brunborg 2013](#)).

Lengre botid – flere legebesøk

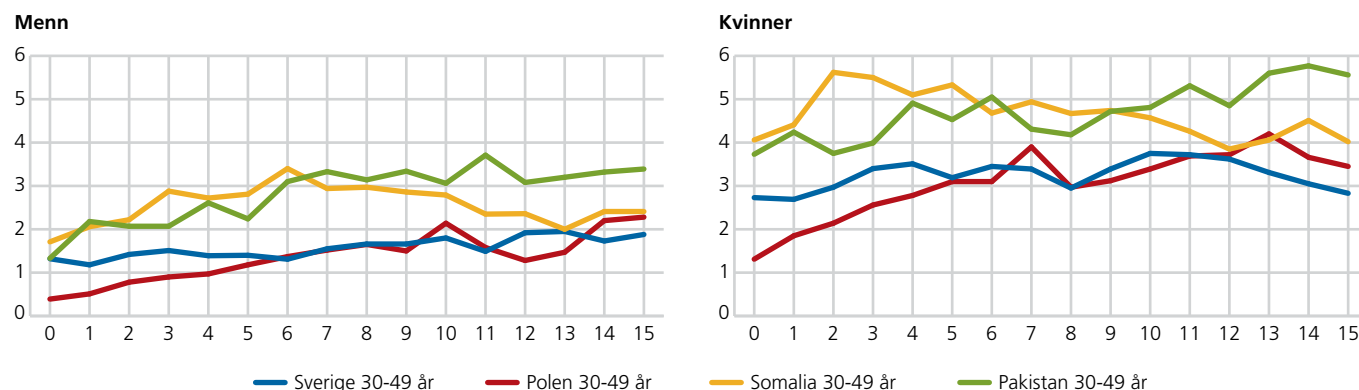
For å belyse betydningen botid nærmere har vi sett på antall legebesøk etter botid i blant et snevrere definert aldersintervall, 30-49 år. Både menn og kvinner ser ut til å gå til legen oftere med økende botid, og særlig de første årene (se figur 5). Av de fire gruppene etter landbakgrunn som sammenliknes her, har polske og pakistanske innvandrere en tydeligere økning i antall legebesøk med botid de første 8-10 årene. For høyere botid er mønsteret vanskeligere å tolke, da det kan være preget av at små tall utgjør grunnlaget.

Blant nyankomne polske innvandrere er andelen arbeidsinnvandrere stor. Det var ikke tilfelle for polakkene som innvandret til Norge før EU-utvidelsen. For de pakistanske innvandrerne er det derimot ikke noen tilsvarende forskjeller mellom de ulike «kullene» av innvandrere som har ankommet det siste tiåret. Derfor gir figur 5 sannsynligvis et riktigere bilde av hvordan fastlegebruk utvikler seg med økt botid for dem. Også blant svensker øker gjennomsnittlig antall legebesøk med botid, men langsommere. For somaliere er det imidlertid vanskeligere å tolke forløpet i figur 5. Alt i alt illustrerer figuren, gjennom noen eksempler, at bruk av fastlegetjenester øker med botid, men ikke like mye for alle innvandrergrupper.

Vanligere med mange legekontakter

I fastlegestatistikken fra SSB er det også lagt vekt på å sammenlikne hvor store andeler av ulike befolkningsgrupper som har oppsøkt fastlege, i tillegg til å se på antall konsultasjoner ([SSB 2013](#)). I 2012 hadde for eksempel 69

Figur 5. Gjennomsnittlig antall årlige konsultasjoner¹ hos fastlege for innvandrere i alderen 30-49 år, etter botid. Menn og kvinner fra Sverige, Polen, Somalia og Pakistan. 2012

¹ Beregningene bak figuren er det tatt hensyn til at innvandrere i gjennomsnitt bare er eksponert for legekontakt et halvt år av ankomståret, fordi de har ankommet gjennom hele året. Kilde: Fastlegetjenesten, Statistisk sentralbyrå.

prosent av befolkningen hatt minst en konsultasjon hos fastlege, mot bare 61 prosent blant innvandrerne.

Når menn betraktes for seg, var det 63 prosent av alle de bosatte som hadde vært hos fastlege, mot 52 prosent av de mannlige innvandrerne. De tilsvarende tallene for kvinner var henholdsvis 76 og 71 prosent. Det kan derfor se ut til å være større forskjell mellom innvandrere og den samlede befolkningen i andelene som har hatt kontakt med fastlege, enn det er i gjennomsnittlig antall legebesøk, der for eksempel innvandrerkvinner hadde samme nivå som kvinner samlet.

Dette blir enda mer tydelig når vi ser på hvor stor andel av de enkelte gruppene som har hatt fem eller flere legebesøk. Andelen var omtrent like stor blant innvandrere sett samlet som for hele befolkningen, og blant innvandrerkvinnene hadde en større andel fem legebesøk eller mer enn blant alle landets kvinner. Dette gjelder også uten kontroll for alder. Blant menn har innvandrerne derimot en noe lavere andel «storbrukere» av legetjenestene enn i hele befolkningen. Konklusjonen blir likevel at den lille forskjellen som vi så i gjennomsnittstallet for legebesøk hos innvandrere og hos befolkningen totalt, kommer av at flere innvandrere lar være å bruke fastlegen, mens de som først bruker fastlegene, bruker dem mer.

Alder og botid forklarer mye av forskjellene i legebruk

Innvandrere har altså i gjennomsnitt noe færre konsultasjoner med fastlegen enn befolkningen sett under ett, mest fordi de utgjør en ung gruppe av befolkningen, og fordi bruk av lege øker med alderen. Først og fremst er det store forskjeller mellom ulike innvandrergrupper.

Den mest omfattende bruken av fastlegen finner vi blant innvandrere fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og Europa utenfor EU/EØS. Innvandrere som har flyttet fra land i blant annet Afrika og Asia, vil oftere enn andre ha opplevd traumer som kan medføre økt behov for legehjelp. Dette er også i tråd med funnene fra levekårsundersøkelsen i 2005-2006, der innvandrere fra denne gruppen av land rapporterte at de hadde noe dårligere helse enn det vi finner i hele befolkningen. Når det gjelder forskjeller i fastlegebruk mellom enkeltland, forklares mye av variasjonen med at de har ulik alderssammensetning og botid i Norge.

Varierende grad av bruk av fastlege eller andre helsetjenester forklares ikke bare av forskjeller i helse. Som vi har pekt på i de innledende avsnittene, kan både kunnskapene om helsetjenestene, kulturelle og språklige barrierer, samt mer praktiske hindringer bidra til forskjeller i fastlegebruk. Imidlertid har vi ved å sammenlikne med levekårsundersøkelsen blant innvandrere, sett at for noen av opprinnelseslandene harmonerer bruken av fastlege med deres egenrapporterte helse.

Referanser

Blom, Svein (2011): Dårligere helse blant innvandrere, *Samfunnsspeilet* 2, 2011, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/2011-2>)

Blom, Svein (2008): *Innvandrerens helse 2005/2006*, Rapporter 2008/35, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innvandrerens-helse-2005-2006>)

IMDi-rapport (2007). Fastleger og tolketjenester, 6-2007, Integrerings og mangfoldsdirektoratet.

Kennedy, S, J.T. McDonald og N. Biddle (2006): «The Healthy Immigrant Effect and Immigrant Selection: Evidence from Four Countries», *Social and Economic Dimensions of an Aging Population Research Papers* 164, McMaster University.

McDonald J.T. og S. Kennedy (2004): Insights into the «healthy immigrants effect»: health status and health service use of immigrants to Canada, *Soc Sci Med* 2004; 59; 1613-27.

Nissen-Meyer M, A.L. Shuja, og T. Sletnes (2008): Likeverdige helsetjenester? Om helsetjenester til ikke-vestlige innvandrere, *Den norske legeforening*.

Schläger, D., N. Rasmussen og M. Kjølner (2005): Sundhedsforhold blant etniske minoriteter en litteraturgjennomgang. Arbejdsnotat, Statens Institut for Folkesundhed.

SSB (2013): Fastlegetjenesten, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/helse/statistikker/fastlegetj>)

Texmon, Inger og Helge Brunborg (2013): *Vekst og sammensetning av befolkningen ved ulike forutsetninger om innvandring*, Rapporter 23/2013, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/vekst-og-sammensetning-av-befolkningen-ved-ulike-forutsetninger-om-innvandring>)

Ursin, H, H.R. Eriksen (2004): *The cognitive activation theory of stress*, *Psychoneuroendocrinology* 2004; 29:567-592.

Språket – første skritt mot integrering

Over 37 000 personer deltok i gratis norskopplæring for nyankomne innvandrere i regi av kommunene i 2011, viser statistikk om deltakerne i ordningen som ble publisert for første gang i juni i år. Halvparten av dem hadde utdanning på grunnskolenivå eller lavere fra før. Mange består muntlig norskprøve, men det er høy strykprosent på de skriftlige prøvene. Kvinner består oftere enn menn, de med høyere utdanning fra hjemlandet oftere enn dem med lav utdanning, og innvandrere med morsmål som tilhører samme språkfamilie som norsk, oftere enn dem med en annen språklig bakgrunn.

Det er en klar sammenheng mellom innvandreres norskkunnskaper og deres muligheter til å delta i det norske samfunnet, påpeker Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets (BLD) stortingsmelding om en helhetlig integreringspolitikk (BLD 2012a). Gode norskkunnskaper er viktig for tilgang til arbeidslivet, en av samfunnets viktigste integreringsarenaer. Stadig flere arbeidsgivere krever at innvandrere som søker jobb, dokumenterer sine norskkunnskaper. I tillegg er norskferdigheter grunnleggende for at innvandrere skal kunne hjelpe sine barn med skolegang, delta i fritidsaktiviteter og forstå og delta i det norske samfunnet.

Ordningen med norskopplæring for voksne innvandrere ble lovregulert gjennom introduksjonsloven i 2003. Målgruppen er personer som har fått oppholdstillatelse i Norge etter 1. september 2005, og som omfattes av ordningen (BLD 2012b). Kommunene har en lovfestet plikt til å tilby gratis individuelt tilpasset norskopplæring til alle som har rett til den (se tekstboks). Norskopplæringen og introduksjonsordningen, som er spesielt rettet mot flyktninger og dermed omfatter færre personer, er de to viktigste kvalifiseringstiltakene for nyankomne innvandrere.

Over 37 000 deltakere i norskopplæring

SSB publiserte i juni 2013 for første gang statistikk om deltakere i norskopplæring for voksne innvandrere. I 2011 deltok over 37 000 personer. Det betyr at opplæringen har et betydelig omfang. Det var flere som deltok i norskopplæring for innvandrere i 2011 enn antall lærlinger i Norge samme år. Og det var fem ganger flere deltakere i norskopplæring enn elever på folkehøgskoler ([SSB 2013a](#)).

Opplæring i norsk og samfunnskunnskap

Opplæringen reguleres av introduksjonsloven. Fra 2012 ble ordningen utvidet fra 250 til 550 timer norskopplæring, 50 timer samfunnskunnskap ble beholdt. Personer med rett og plikt eller kun rett til opplæring, kan få opplæringen gratis i tre år fra første gangs oppholdstillatelse. Kommunenes plikt til å tilby inntil 2 400 timer ekstra opplæring til personer med rett til og behov for det, gjelder i fem år. Fra høsten 2013 er det obligatorisk å gå opp til avsluttende prøve i norsk og samfunnskunnskap for alle som har rett og plikt til opplæring. Læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere, som bygger på det europeiske rammeverket for språk, er en forskrift til introduksjonsloven.

Kurt Jonny Einarsen

Kurt Jonny Einarsen

er statsviter og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for utdanningsstatistikk. (kurt.einarsen@ssb.no)

Hvem får norskopplæring?

Alderen og oppholdsgrunnlaget til hver enkelt innvandrers avgjør om de har rett og/eller plikt til norskopplæring.

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Rett og plikt til opplæring har personer som er mellom 16 og 55 år, og som har fått asyl, opphold på grunnlag av sterke menneskelige hensyn, familiegjenforente med disse, og personer som har fått oppholdstillatelse på grunnlag av reglene om kollektiv beskyttelse. Familiegjenforente med norske og nordiske borgere og familiegjenforente med personer som har permanent oppholdstillatelse, er også omfattet.

Rett (gratis), men ikke plikt til opplæring har innvandrere i gruppen ovenfor som er mellom 56 og 67 år.

Plikt (gjennomføre opplæringen), men ikke rett til gratis opplæring har arbeidsinnvandrere fra land utenfor EFTA/EØS i alderen 16-55 år.

Utenfor opplæringen. Arbeidsinnvandrere fra land innenfor EFTA/EØS og personer med midlertidig oppholdstillatelse har verken plikt eller rett.

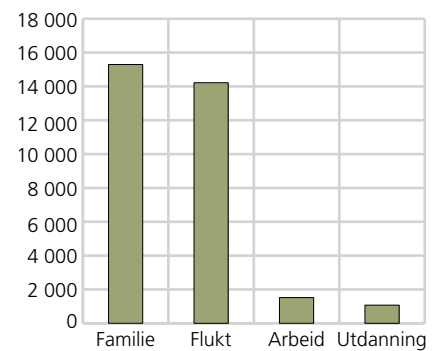
Norskopplæring for asylsøkere i ordinære mottak omfatter asylsøkere som ikke har fått vedtak på sin søknad. Denne opplæringen reguleres ikke av introduksjonsloven, men kommunene får statlig tilskudd for opplæringen. Asylsøkerne kan få inntil 250 timer norskopplæring.

Registrering av innvandringsgrunn

SSB benytter innvandringsgrunn ved første registrerte innvandring som grunnlag for statistikken. Mye tyder på at en del av dem som har fått registrert arbeid eller utdanning som innvandringsgrunn, har fått norskopplæring fordi de senere kan ha kommet tilbake til Norge som familiegjenforente eller asylsøkere, og dermed er blitt omfattet av den offentlige ordningen.

Siden norskopplæringen omfatter voksne nyankomne innvandrere, har utviklingen i antall deltakere naturlig nok nær sammenheng med innvandringen til Norge, spesielt flyktning- og familieinnvandring fra Afrika og Asia. I 2010 og 2011 kom det i alt henholdsvis 16 000 og 17 000 innvandrere fra Afrika og Asia (bruttoinnvandring, der utvandring ikke regnes med) ([SSB 2013b](#), befolkningsstatistikk, innvandring og utvandring 2012). De fleste av disse kommer som flyktninger eller familieinnvandrere og vil komme inn under den offentlige norskopplæringen.

Figur 1. Deltakere i norskopplæringen, etter innvandringsgrunn, 2011. Antall¹

¹ Totalt 37 000 deltagere.

Kilde: Norskopplæring for voksne innvandrere, Statistisk sentralbyrå.

Mer enn ni av ti har flukt eller familie som innvandringsgrunn

I 2011 hadde nesten alle, 92 prosent av deltakerne, flukt eller familie som innvandringsgrunn. Dette sammenfaller med målgruppen for ordningen. Kun 5 prosent hadde arbeidsinnvandring som innvandringsgrunn, mens 3 prosent hadde utdanning som innvandringsgrunn, slik figur 1 om antall deltagere avspeiler. Kvinner og menn har litt ulik innvandringsbakgrunn. Nesten to av tre menn kom til Norge på grunn av flukt, mens omtrent like mange kvinner hadde familie som innvandringsgrunn (se tekstsoks for definisjoner).

95 prosent av deltakerne fra Thailand var kvinner

Fordelingen etter landbakgrunn viser at innvandrere fra land i Asia og Afrika utgjør et klart flertall av deltakerne. Det var klart flest deltakere fra Eritrea og Somalia i 2011, om lag 4 000 fra hvert av de to landene. Over halvparten hadde bakgrunn fra en av de seks landene Eritrea, Somalia, Afghanistan, Thailand, Irak og Filippinene.

For øvrig ser vi markante kjønnsforskjeller. 95 prosent av deltakerne fra Thailand var kvinner, og 89 prosent av dem fra Filippinene var kvinner. Blant deltakerne fra Afghanistan var 68 prosent menn, mens det samme gjaldt 54 prosent fra Eritrea og 49 prosent av dem fra Somalia. Det er dermed en tendens til at deltakere med bakgrunn fra typiske «familieetableringsland» som Thailand og Filippinene er kvinner, mens deltakere fra typiske «flyktningland» som Eritrea, Somalia og Afghanistan har en jevnere kjønnsfordeling.

SSB har foreløpig ikke tall for antall personer i alt som har rett og/eller plikt til norskopplæring og som er i den opprinnelige målgruppen for ordningen som omtales av BLD som personkretsen for rett og plikt. Derfor kan vi per i dag dessverre ikke lage tall for dekningsgrad, det vil si hvor stor andel av for eksempel kvinnene som er i målgruppen som faktisk deltar i ordningen.

Halvparten har utdanning på grunnskolenivå eller lavere

SSB har også koblet statistikken over deltakere i norskopplæringen med data om innvandreres fullførte utdanning i utlandet fra SSBs egen undersøkelse om dette ([SSB 2013c](#)). Dermed kan vi se hvilket utdanningsnivå deltakerne har fra sitt opprinnelsesland. Om lag 43 prosent av dem som hadde besvart

undersøkelsen, hadde utdanning på grunnskolenivå, mens 7 prosent hadde ingen utdanning. Om lag halvparten hadde dermed begrenset utdanning fra hjemlandet.

Om lag en tredjedel av deltakerne hadde fullført høyere utdanning i sitt opprinnelsesland, og drøyt 10 prosent hadde fullført lang høyere utdanning (fire år eller mer).

For øvrig har en nokså stor del av innvandrerne ikke svart på undersøkelsen om hvorvidt de hadde utdanning fra hjemlandet. Det gjaldt 13 500, som tilsvarer 36 prosent av deltakerne (se figur 2). Det er grunn til å tro at det ikke er tilfeldig hvem som ikke har svart. Mange av dem har trolig et lavt utdanningsnivå fra sitt opprinnelsesland.

Asylsøkere i mottak får også norskopplæring

Statistikken for deltakere i norskopplæring omfatter om lag 4 100 personer som ikke er registrert bosatt i en kommune/et fylke. Disse har i all hovedsak asylmottak som bostedsadresse. Dette illustrerer at en del deltakere får opplæring mens de bor i asylmottak, før de offisielt bosettes i en kommune.

Skriftlige norsksprøver – utvikling

Statistikk fra Integrerings og mangfoldsdirektoratet (IMDi), basert på direktoratets Nasjonale introduksjonsregister (NIR), er utarbeidet av Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk (VOX) og viser at det har vært en markant økning i antall avlagte skriftlige norsksprøver innenfor ordningen fra 2006-2011. Antall avlagte prøver i skriftlig norsk 2 (se figur 3) er firedoblet, fra 2 500 i 2006 til 10 600 i 2011. Antall avlagte prøver i skriftlig norsk 3 har økt mer moderat, med 60 prosent fra 3 600 i 2006 til 5 700 i 2011.

Det siste året fra 2011 til 2012 ser vi imidlertid et klart trendbrudd ved at antall som gikk opp til prøver, flater ut og går noe ned for skriftlig norsksprøve 2, mens antall som går opp til norsksprøve 3, øker svakt. Ifølge VOX skyldes den ulike utviklingen for norsk 2 og 3 det siste året at flere kommuner har innført krav om bestått norsksprøve 3 ved ansettelse (VOX 2013).

Hvor mange består norsksprøve?

Det er store forskjeller mellom de skriftlige og de muntlige prøvene, viser oversikten over prøveresultater fra VOX. Hele 89 prosent av dem som tok muntlig norsksprøve 2, fikk bestått (se figur 4). Også for muntlig norsksprøve 3 var det en høy andel med bestått, 74 prosent. Andelen bestått muntlig norsksprøve 3 har imidlertid gått ned de siste årene, fra 89 prosent i 2007, til 81 prosent i 2009, og 74 prosent i 2012 (VOX 2013).

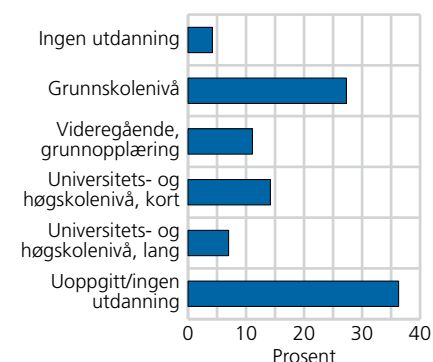
Om norsksprøvene

Deltakere i norskopplæringen kan gå opp til muntlig og skriftlig norsksprøve for å dokumentere sine norskspråkfærdigheter.

De avsluttende norsksprøvene kalles norsksprøve 2 og 3 (3 er på et høyere nivå). Bestått norsksprøve 2 innebærer at en har norskkunnskaper på grunnleggende nivå, mens bestått norsksprøve 3 betyr at en behersker norsk på selvstendig nivå.

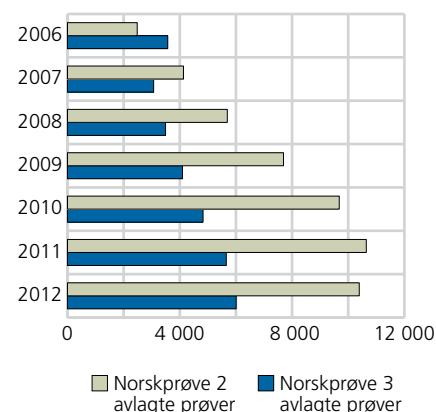
Oversikten over prøveresultater fra Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk (VOX) viser tall som gjelder «bestått» per prøve og ikke per kandidat. Det har tidligere vært frivillig å gå opp til norsksprøve, men fra og med 2013 blir det obligatorisk for alle med rett og plikt å avslutte opplæringen med prøve i norsk og i samfunnskunnskap.

Figur 2. Deltakere i norskopplæringen, etter fullført utdanning i hjemlandet. 2011. Prosent

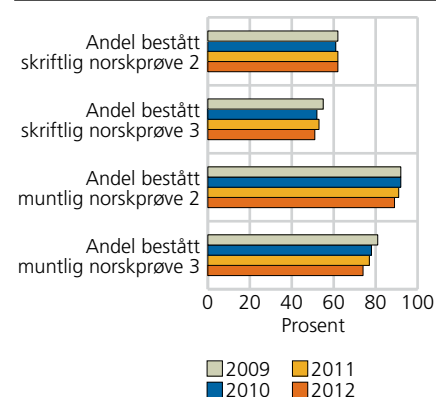
Kilde: Norskopplæring for voksne innvandrere, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Utvikling i avlagte skriftlige norsksprøver 2006-2012. Antall

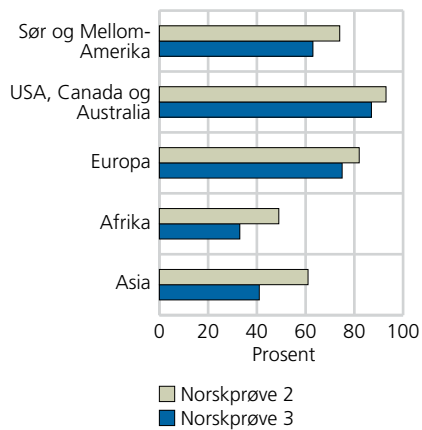
Kilde: VOX/Norsk språktest.

Figur 4. Andel bestått per prøve per år etter type prøve i 2009, 2010, 2011 og 2012. Prosent

Kilde: VOX/Norsk språktest.

Figur 5. **Andel bestått skriftlig norskprøve, etter kandidatens landbakgrunn/ verdensdel. 2012. Prosent**

Kilde: VOX/Norsk språktest.

Andel bestått norskprøve er imidlertid langt lavere for de skriftlige enn de muntlige prøvene. Blant de avlagte skriftlige prøvene i norsk 2 var 38 prosent ikke bestått i 2012. Og blant de skriftlige prøvene i norsk 3 var nesten halvparten ikke bestått (49 prosent).

Prøveresultatene viser en nokså høy strykprosent, mange deltakere går opp til flere norskprøver før de får bestått, og bare en liten andel avlegger skriftlig norskprøve 3. Dette tyder på at det for nyankomne innvandrere er en lang og krevende prosess å lære seg å beherske norsk på selvstendig nivå.

Hva kan forklare prøveresultatene?

Statistikken fra VOX/Norsk språktest om prøveresultater inneholder også bakgrunnsinformasjon om kandidatens kjønn, landbakgrunn, utdanningsnivå og antall opplæringstimer med videre. Dette gjør det mulig å gi en indikasjon på hva som ser ut til å ha betydning for kandidatens prøveresultater.

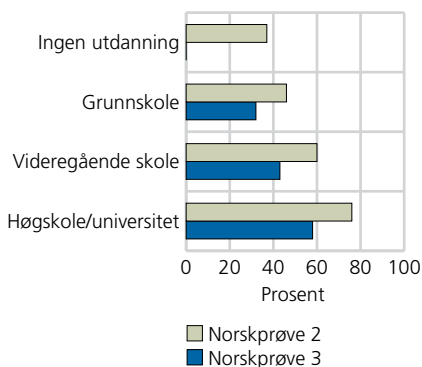
Kandidatens kjønn ser ut til å ha betydning for prøveresultatene ved at kvinner i større grad enn menn består norskprøve. Andelen som bestod skriftlig norskprøve 3, var for eksempel 6 prosentpoeng høyere blant kvinner enn menn i 2012, med henholdsvis 54 og 48 prosent bestått.

I tillegg var det langt flere kvinner enn menn som gikk opp til skriftlig norskprøve. I 2012 gikk 3 300 kvinner opp til skriftlig norskprøve 3, mens bare 1 500 menn gikk opp til denne vanskeligste prøven. Dermed ser det ut til at kvinner både i større grad går opp til eksamen og oppnår bedre resultater.

Det er store variasjoner i andel kandidater som består norskprøver etter landbakgrunn. Innvandrere fra USA, Canada og Australia har de beste prøveresultatene, med 93 og 87 prosent bestått skriftlig norskprøve 2 og norskprøve 3 (se figur 5). Deretter følger europeiske land, med 82 prosent bestått skriftlig norskprøve 2 og 75 prosent bestått skriftlig norskprøve 3. Kandidater med bakgrunn fra Asia og Afrika hadde en klart lavere andel som fikk bestått prøve. Blant dem fra Asia bestod 61 prosent skriftlig norskprøve 2 og 41 prosent norskprøve 3. Tilsvarende tall for dem med afrikansk bakgrunn var 49 og 33 prosent.

Flere av dem med bakgrunn fra Asia og Afrika har et lavere utdanningsnivå fra sitt opprinnelsesland. Ifølge VOX er det derfor ulikt utdanningsnivå som i størst grad ser ut til å forklare de store forskjellene i prøveresultater mellom landgruppene (VOX 2013).

Figur 6. **Andel bestått skriftlig norskprøve 2 og 3, etter kandidatens utdanningsbakgrunn. 2012. Prosent**

Kilde: VOX/Norsk språktest.

Utdanningsnivå har stor betydning

Det er en klar sammenheng mellom kandidatens utdanningsnivå fra opprinnelseslandet og i hvilken grad de består skriftlig norskprøve 2, slik figur 6 viser. Jo høyere utdanningsnivå kandidatene har fra hjemlandet, jo flere kandidater får bestått prøve. Det samme mønsteret gjelder for skriftlig norskprøve 3, og mønsteret er stabilt også for tidligere årsganger. Blant kandidater som ikke har noen utdanning fra hjemlandet, fikk kun 37 prosent bestått skriftlig norskprøve 2, mens blant dem som hadde utdanning på høgskole-/universitetsnivå, fikk 76 prosent bestått prøve.

Morsmål påvirker resultatene

Rapporter fra Universitetet i Bergen/Folkeuniversitetet Norsk språktest viser at også morsmål har betydning for resultatene til norskprøve (Universitetet i

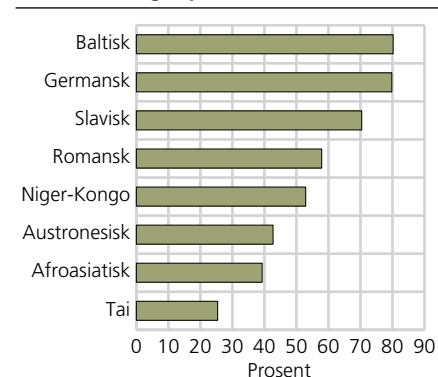
Bergen/ Norsk språktest – Folkeuniversitetet 2010). Kandidater som går opp til norskprøve, og som har et morsmål som tilhører samme språkfamilie som norsk, det vil si indoeuropeiske språk, består i langt større grad norskprøve enn dem som har morsmål fra andre språkfamilier. Blant kandidater som gikk opp til skriftlig norskprøve 3 i 2010, og som hadde morsmål som tilhørte den indoeuropeiske språkfamilien, bestod 69 prosent prøven (se figur 7).

Blant kandidater med morsmål fra andre språkfamilier, som indoasiatiske språk, asiatiske språk og afrikanske språk, var det bare 41-42 prosent som bestod skriftlig norskprøve 3. Blant enkeltspråkgrupper var det en høy andel som bestod norskprøve blant dem som hadde germanske (tysk og engelsk) og baltiske morsmål, med 80 prosent bestått. Mens blant en del asiatiske morsmål, som for eksempel thai, var det bare 25 prosent som bestod skriftlig norskprøve 3.

Disse forskjellene etter morsmål skyldes trolig at det er vanskeligere å lære norsk for dem som har et morsmål som står fjernere fra norsk grammatikk, på samme måte som det er mer krevende for en med norsk som morsmål å lære thai og kinesisk enn engelsk og tysk. Sammenhengen mellom morsmål og prøveresultater har trolig også sammenheng med at det er samvariasjon mellom morsmål og oppholdsgrunnlag og utdanning. Personer som har et morsmål som står fjernt fra norsk, har ofte et oppholdsgrunnlag og utdanningsnivå som gjør det mer krevende for dem å lære norsk.

Figur 7. **Andel bestått skriftlig norskprøve 3 i 2010, etter kandidatenes morsmål (språkfamilie/språkgruppe). Morsmål med over 100 avlagte prøver. Prosent**

Kilde: Universitetet i Bergen/Norsk språktest, Rapport om norskprøve 3 for voksne innvandrere.

Referanser

BLD (2012a): Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012). En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og felleskap. Meld. St.8 (2012-2013).

BLD (2012b): Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, rundskriv Q-20/2012 (2012), lov om introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere (introduksjonsloven).

SSB (2013a) Statistisk sentralbyrå (2013). Norskopplæring for voksne innvandrere, 2011 (<http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/nopplinnv>)

SSB (2013b): Statistisk sentralbyrå (2013). Befolkningsstatistikk, innvandring og utvandring, 2012. (<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvutv>)

SSB (2013c): Statistisk sentralbyrå (2013). Befolkningens utdanningsnivå, etter spørreundersøkelsen om utdanning fullført i utlandet, Rapporter 2013/24, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/befolkningens-utdanningsniva-etter-sporreundersokelsen-om-utdanning-fullfort-i-utlandet>)

Universitetet i Bergen og Norsk språktest – Folkeuniversitetet (2010): Rapport – Norskprøve 3 for voksne innvandrere (nivå B1) 2010.

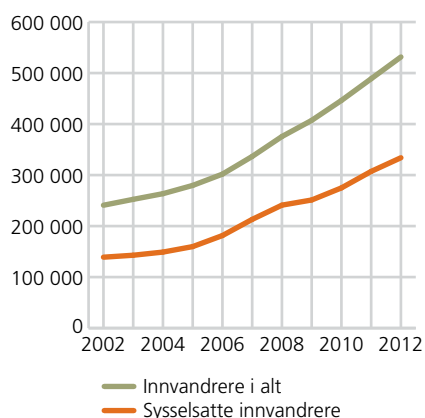
VOX (2013): Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk (VOX), VOX-speilet 2013.

Innvandringen økte sysselsettingen

Antall sysselsatte innvandrere har økt betydelig i årene 2002-2012, blant annet som følge av den store arbeidsinnvandringen etter 2004. Denne økningen utgjør en vesentlig del av den totale sysselsettingsveksten i Norge i denne tiårsperioden, nærmere bestemt 60 prosent. Sysselsatte fra EU-landene i øst har økt desidert mest, men de fleste grupper har hatt en sterk vekst i antall sysselsatte. Likevel er det fortsatt store innvandrergrepper der knapt halvparten er i arbeid.

Bjørn Olsen

Figur 1. Innvandrere 15¹-74 år, totalt og de som er sysselsatt. 4. kvartal 2002-2012

¹ 16-74 år 2002-2004

Kilde: Registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Den sterke veksten i innvandringen til Norge de siste ti årene er blitt mye omtalt i publikasjoner fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og i media, og er et hyppig debattert tema i norsk offentlighet. SSBs befolkningsstatistikk viser at antall innvandrere gikk opp fra 269 000 ved utgangen av 2002 til over 593 000 ved utgangen av 2012, noe som utgjør en økning på 120 prosent ([SSB 2013a](#)). Økningen har vært sterkest i siste halvdel av tiårsperioden med en tilvekst på 212 700 innvandrere. Som en følge av denne befolkningsutviklingen sto innvandrere for 12 prosent av folkemengden i Norge ved utgangen av 2012.

Innvandringsveksten har naturlig nok også satt sitt preg på norsk arbeidsliv. Denne artikkelen belyser den betydningen innvandringen mellom 2002 og 2012 har hatt for sysselsettingen i Norge. I tillegg ser vi på hvordan gruppen av sysselsatte innvandrere har endret seg i løpet av denne tiårsperioden, og hvordan dette påvirker sysselsettingsnivået blant innvandrere totalt.

Det må understrekes at det er gruppen av registrerte bosatte (i folkeregistret) som regnes som innvandrere. Personer bosatt i utlandet som er i Norge på kortere opphold i forbindelse med arbeid, omfattes altså ikke av denne artikkelen. Denne gruppen har også vokst betydelig de siste ti årene og utgjorde rundt 83 000 sysselsatte personer ved utgangen av 2012. Den er likevel en god del mindre enn gruppen av sysselsatte innvandrere som var mer enn fire ganger så stor, det vil si om lag 334 000 personer ([SSB 2013b](#)).

Vi skal også gå nærmere inn på sysselsettingsnivået i de enkelte innvandrergroppene over tid. Det har til dels vært en sterk vekst i antall innvandrere i de fleste grupper og dermed også i *antall* sysselsatte, men ulikhetene mellom disse groppene når det gjelder *prosentandelen* som er i arbeid, har ikke endret seg nevneverdig i løpet av disse ti årene. Enkelte grupper har fortsatt en lav andel sysselsatte, på rundt 50 prosent eller lavere. Med andre ord finnes det potensielle arbeidskraftsreserver i disse groppene.

Antall sysselsatte innvandrere økte med 140 prosent

Antall sysselsatte innvandrere har steget mer eller mindre i takt med den veksten vi kan se i denne befolkningsgruppen. Figur 1 viser utviklingen blant innvandrere i alderen 15-74 år, som er den vanlige aldersavgrensningen i SSBs arbeidsmarkedsstatistikk. Antallet innvandrere i arbeid økte fra 139 365 i 4. kvartal 2002 til 333 979 i 4. kvartal 2012. Dette tilsvarer en vekst på ca. 140 prosent og er således noe sterkere enn veksten i innvandrergroppen totalt på 120 prosent.

Bjørn Olsen er sosiolog og rådgiver ved Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk. (bjorn.olsen@ssb.no)

Kurvene for henholdsvis sysselsatte innvandrere og innvandrere totalt er imidlertid ikke helt proporsjonale gjennom hele perioden. Blant annet ser vi at sysselsettingsveksten flater noe ut i forhold til veksten i innvandrerguppen totalt mellom 2008 og 2010, noe som henger sammen med lavkonjunktoren i denne perioden som ga en viss stagnasjon i sysselsettingen. Innvandringsveksten var imidlertid ikke like mye påvirket av dette konjunktururomslaget.

Innvandringen har opprettholdt sysselsettingsveksten

Denne veksten blant innvandrere har naturlig nok også bidratt til å øke innvanderandelen i norsk arbeidsliv betraktelig i denne tiårsperioden. Ved utgangen av 2002 var 6,1 prosent av de sysselsatte her i landet innvandrere. Ti år senere ligger denne andelen på nesten 13 prosent, det vil si en fordobling. Det går fram av figur 2 at denne andelen særlig øker fra 2006 og utover, det vil si en viss tid etter EU-utvidelsen i 2004 som åpnet for økt arbeidsinnvandring til Norge (noe som blir belyst senere i artikkelen).

Men det er ikke bare veksten i innvandrerguppen i seg selv som bidrar til økt innvanderandel blant sysselsatte i Norge. Vi kan samtidig spore en stagnasjon og tidvis en viss tilbakegang i antall sysselsatte i resten av befolkningen, noe som også medvirker til økt innvanderandel.

Tilveksten av innvandrere i norsk arbeidsliv har med andre ord kompensert for denne stagnasjonen i majoritetsbefolkningens sysselsetting og derigjennom opprettholdt sysselsettingsveksten. Denne tendensen har særlig gjort seg gjeldende etter 2007. I perioden 2007-2012 har det vært en nedgang i antall sysselsatte i majoritetsbefolkningen på om lag 16 000, mens innvandrere hadde en økning på nesten 121 000 sysselsatte, hvilket gir en nettoøkning på ca 105 000 totalt. Betrakter vi hele tiårsperioden 2002-2012 under ett, sto innvandrere for over 60 prosent av den totale sysselsettingsveksten (se tabell 1).

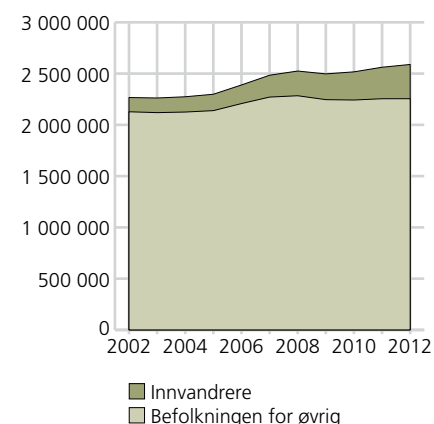
Hvilke grupper bidro mest til veksten?

Ser vi på de underliggende innvandrerguppene i tabell 1, går det fram at innvandrere fra EU-landene i Øst-Europa (som fortsatt er den offisielle betegnelsen på denne regionen i SSBs statistikk) bidro mest til sysselsettingsveksten i Norge i denne perioden, med 25,6 prosent. Det nest største bidraget sto innvandrerne fra Asia for, med 13 prosent. De øvrige gruppene hadde andeler av sysselsettingsveksten på mellom 6,2 prosent (Vest-Europa) og 0,8 prosent (Nord-Amerika og Oseania). Disse tilskuddene til sysselsettingsveksten i Norge gjenspeiler på mange måter den innvandringen vi har hatt mellom 2002 og 2012.

Flere eldre i majoritetsbefolkningen

Stagnasjonen i majoritetsbefolkningens sysselsetting må ses på bakgrunn av den økte andelen i de eldre aldersgruppene i denne perioden. Fra 2002 til 2012 gikk andelen 55-74 år opp fra om lag 26 til 30 prosent av majoritetsbefolkningen. Til sammenlikning gikk denne andelen ned fra 15 til 12,6 prosent blant innvandrere (se tabell 2). Denne «foryngelsen» er nært forbundet med

Figur 2. Sysselsatte blant innvandrere og i befolkningen for øvrig. 15¹-74 år. 4. kvartal 2002-2012. Antall

¹ 16-74 år 2002-2004

Kilde: Registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Endringer i antall sysselsatte 15¹-74 år, etter innvandrerbakgrunn og verdensregion. 4. kvartal. 2002-2012

		Gruppenes prosentandel av veksten
Total vekst i antall sysselsatte	322 000	100,0
Av dette		
Befolkningen ekskl. innvandrere	127 028	39,4
Innvandrere	194 972	60,6
Av dette		
Norden	13 840	4,3
Vest-Europa ellers	19 821	6,2
EU-land i Øst-Europa	82 304	25,6
Øst-Europa ellers	15 217	4,7
Nord-Amerika/Oseania	2 518	0,8
Asia	42 007	13,0
Afrika	14 125	4,4
Sør-/ Mellom-Amerika	5 140	1,6

¹ 16-74 år 2002-2004.

Kilde: Registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Personer 15¹-74 år etter innvandrerbakgrunn og alder. Prosent

	2002		2012	
	Befolkningen for øvrig	Innvandrere	Befolkningen for øvrig	Innvandrere
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0
15(16)-19 år	6,8	5,4	9,3	4,9
20-24 år	8,4	9,3	9,1	8,3
25-39 år	30,1	41,4	23,9	45,0
40-54 år	28,8	28,8	28,0	29,1
55-66 år	17,7	11,2	20,3	9,7
66-74 år	8,2	3,9	9,4	2,9

¹ 16-74 år i 2002.

Kilde: Registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Definisjoner

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Det er registrert *bosatte* innvandrere vi belyser her, dvs. at de har et forventet opphold på mer enn 6 måneder og er registrert bosatt ifølge Det sentrale folkeregisteret. Utenlandske statsborgere på korttidsopphold i Norge inngår ikke i gruppen som belyses. Det gjør heller ikke norskfødte med innvandrerforeldre.

Sysselsatte er personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuken, samt personer som har et slikt arbeid, men som var midlertidig fraværende pga. sykdom, ferie, lønnet permisjon e.l. Personer som er inne til førstegangs militær- eller sivilteneste regnes også som sysselsatte.

den store innvandringen som har funnet sted i løpet av denne tiårsperioden. Aldersgruppene mellom 20 og 45 år er sterkest representert blant dem som innvandrer til Norge ([SSB 2013c](#)). På den måten har innvandrergruppen fått et stort tilslag av personer i de mest yrkesaktive aldersgruppene i løpet av denne perioden.

Dette mønsteret ser vi også nedfelle seg i aldersfordelingen blant innvandrere og i resten av befolkningen. For eksempel utgjør aldersgruppen fra 25 til 39 år om lag 24 prosent i majoritetsbefolkningen, mot hele 45 prosent blant innvandrere i 2012, med andre ord en andel som er nesten dobbelt så høy.

På den annen side er som nevnt andelen eldre betraktelig høyere i majoritetsbefolkningen. Aldersgruppen 55-66 år er dobbelt så stor som blant innvandrere, det vil si 20,3 mot 9,7 prosent, og blant de eldste i vår populasjon, fra 66 til 74 år, er andelen tre ganger så høy, 9,4 mot 2,9 prosent. Aldringen av majoritetsbefolkningen i Norge i denne tiårsperioden skyldes at en stadig større andel av de store etterkrigskullene passerte 54 år.

Desiderert størst vekst blant innvandrere fra EU-land i øst

Når vi betrakter utviklingen fra 2002 til 2012 innenfor de ulike gruppene av sysselsatte innvandrere (se tabell 3), er det betydelig vekst i alle, slik man kan forvente på bakgrunn av innvandringsmønsteret i denne perioden. ([SSB 2013a](#)) Men noen grupper har hatt sterkere vekst enn andre. Dette gjelder særlig innvandrere fra EU-landene i det østlige Europa (de fleste landene ble medlemmer fra og med mai 2004). Antallet i denne gruppen er i 2012 mer enn tolv ganger så stort som i 2002, da denne gruppen var relativt liten. Det er snakk om en økning fra om lag 7 200 til hele 89 490 sysselsatte.

Andre grupper som var en del større enn den sistnevnte i 2002, har hatt en atskillig mer moderat vekst, men for flere av dem er det likevel snakk om en fordobling. Dette gjelder blant annet den nesten like store gruppen fra Asia samt dem fra Vest-Europa, Øst-Europa utenom EU og Afrika.

Tabell 3. Sysselsatte 15¹-74 år, etter innvandringsbakgrunn og verdensregion. 4. kvartal 2002-2012. Antall og prosentvis endring

	2002	2007	2012	Endring 2002-2012	
				Antall	Prosent
I alt	2 267 000	2 484 002	2 589 000	322 000	14,2
Befolkningen ekskl. innvandrere	2 127 993	2 270 858	2 255 021	127 028	6,0
Innvandrere	139 007	213 144	333 979	194 972	140,3
Norden	32 836	35 333	46 676	13 840	42,1
Vest-Europa ellers	19 467	27 173	39 288	19 821	101,8
EU land i Øst-Europa	7 186	30 549	89 490	82 304	1 145,3
Øst-Europa ellers	15 065	23 695	30 282	15 217	101,0
Nord-Amerika/Oseania	3 983	5 020	6 501	2 518	63,2
Asia	43 916	65 135	85 923	42 007	95,7
Afrika	10 580	17 733	24 705	14 125	133,5
Sør-/Mellom-Amerika	5 974	8 506	11 114	5 140	86,0

¹16-74 år i 2002.

Kilde: Registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Antallet sysselsatte innvandrere har med andre ord steget betraktelig, men endringene har altså ikke vært like store i alle grupper. Dette innebærer at sammensetningen av sysselsatte innvandrere i Norge etter verdensregion har endret seg i løpet av denne tiårsperioden (se figur 3). Det er selvsagt gruppen fra EU-land i Øst-Europa som i størst grad skaper forskyvninger i dette bildet. Denne gruppen har gått fra å være ganske marginal blant sysselsatte innvandrere i Norge i 2002, på litt over 5 prosent (gruppert slik før de fikk formell EU status), til å utgjøre den største gruppen på nærmere 26,8 prosent ved utgangen av 2012.

Den asiatiske gruppen som var størst i 2002 (31,6 prosent), er i 2012 den nest største (25,7 prosent). Det er også verdt å merke seg at den nordiske gruppens andel har minket noe, fra 23,6 prosent i 2002, den nest største gruppen da, til 14 prosent ved utgangen av 2012.

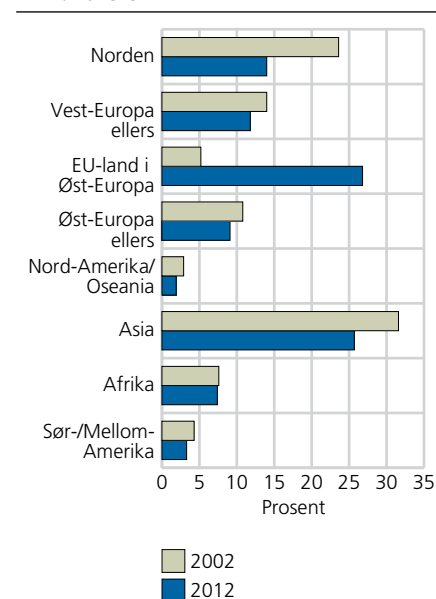
Arbeidsinnvandrere er den største gruppen i 2012

Som en følge av det endrede innvandringsmønsteret i perioden 2002-2012 har det også funnet sted merkbare omskiftninger med hensyn til innvandringsgrunn blant de sysselsatte innvandrerne (se figur 4). Ved utgangen av 2002 var innvandring grunnet familie/gjenforening/-etablering samt flukt mest dominerende, med henholdsvis 41 og 34 prosent, til sammen 75 prosent (av sysselsatte ikke-nordiske innvandrere med registrert innvandringsgrunn). Arbeidsinnvandrere utgjorde ikke mer enn 15 prosent.

Ti år senere er dette bildet vesentlig endret. Som en følge av den store tilstrømningen fra EU-landene i øst er arbeidsinnvandrerne nå den største gruppen på nesten 45 prosent. Den er nesten jevnstor med gruppene som har familieinnvandring og flukt som innvandringsgrunn som til sammen utgjør 48 prosent i 2012.

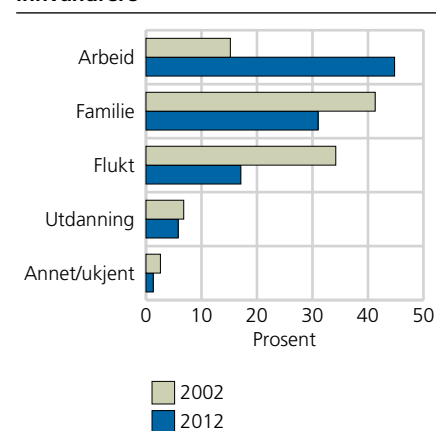
Figur 3. Sysselsatte innvandrere 15¹-74 år, etter verdensregion. 4. kvartal 2002 og 2012. I prosent av alle sysselsatte innvandrere

¹ 16-74 år i 2002

Kilde: SSB. Registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk.

Figur 4. Sysselsatte ikke-nordiske innvandrere¹ 15²-74 år, etter innvandringsgrunn. 4. kvartal 2002 og 2012. I prosent av alle sysselsatte ikke-nordiske innvandrere

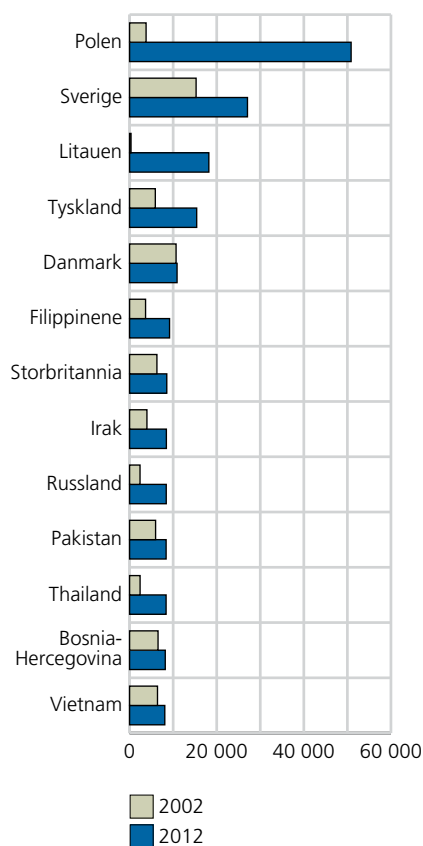

¹ Innvandret etter 1989.

² 16-74 år i 2002

Kilde: SSB. Registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk.

Figur 5. **Sysselsatte innvandrere 15¹-74 år, etter fødeland². 4. kvartal 2002 og 2012. Antall**

¹ 16-74 år i 2002.

² Med mer enn 8 000 sysselsatte.

Kilde: SSB. Registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk.

Det må understrekes at opplysningene om innvandringsgrunn og de gruppebetegnelse som brukes her, baserer seg på Utlendingsdirektoratets (UDI) register over oppholdstillatelser. Betegnelsen «arbeidsinnvandrere» brukes for øvrig mer fritt i medier og i offentlig debatt, og det finnes også innvandrergupper som ikke inngår i UDIs registre. Dette gjelder blant annet nordiske innvandrere som ikke behøver å søke om oppholdstillatelse. Dessuten er EØS-borgere fra og med 2010 ikke lenger pålagt å søke om oppholdstillatelse. Følgelig må vi anta at gruppen av arbeidsinnvandrere i realiteten er større enn det som framkommer i figur 4, og særlig gjelder dette 2012-tallene.

Formidabel vekst blant sysselsatte fra Polen og Litauen

Når vi tar for oss de største nasjonalitetene blant sysselsatte innvandrere ved utgangen av 2012 (se figur 5), er veksten som har funnet sted blant dem fra Polen, den mest iøynefallende. Fra å være en relativt liten gruppe i 2002 på 3 784 sysselsatte utgjør de ved utgangen av 2012 den største, på nærmere 51 000 sysselsatte. Likevel er det gruppen fra Litauen som har hatt den mest bemerkelsesverdige veksten, fra å være helt marginal i 2002 (325 sysselsatte) til å representere den tredje største gruppen med 18 200 sysselsatte i 2012. I hovedsak dreier det seg om mannlige arbeidsinnvandrere, men det er også et visst innslag av familieinnvandring blant kvinner fra disse to EU-landene.

Ellers ser vi at sysselsatte fra Tyskland også har vokst en del og utgjorde den fjerde største gruppen i 2012. De andre EU-landene som er representert her, hadde mindre vekst. Det kan ellers være verdt å merke seg at gruppen fra Danmark nærmest har vært uberørt av veksten blant EU-innvandrere. Antallet sysselsatte dansker har omtrent vært uendret i denne tiårsperioden.

Går vi utenfor EU, ser vi at gruppene fra Russland og Thailand har hatt stor økning. Begge lå på om lag 2 400 sysselsatte i 2002 og på rundt 8 400 hver i 2012. Et fellestrekk ved disse to gruppene er en dominans av kvinner som har inngått ekteskap med menn uten innvandrerbakgrunn, det vil si familieinnvandrede. Dette gjelder i særlig grad de thailandske innvandrerne. Gruppen fra Filippinene, som for øvrig er svært lik den thailandske med hensyn til kjønn og innvandringsgrunn, hadde også en betydelig økning, fra om lag 3 600 til 9 200 sysselsatte.

Forskjellen mellom innvandrere og majoritet nesten halvert ...

Ser vi på prosentandelen som er i arbeid blant innvandrere fra 2002 til utgangen av 2012 (se figur 6), er det en klar oppgang i perioden 2005-2008. Dette er en sterk vekstperiode i norsk arbeidsliv som opphørte med finanskrisen ved utgangen av 2008. I løpet av disse årene steg andelen sysselsatte blant innvandrerne med 7 prosentpoeng, noe som var en atskillig sterkere vekst enn i majoritetsbefolkningen, som hadde en økning på 3 prosentpoeng.

En viktig drivkraft i denne utviklingen har vært tilstrømningen av arbeidsinnvandrere fra EU-landene i øst, blant annet som følge av den store etterspørselen etter arbeidskraft i bygge- og anleggsvirksomhet i denne perioden. Men også gruppene fra Asia og Afrika, som er dominert av flyktninger og familiegjeforente, hadde en markant vekst i andel sysselsatte i disse årene.

Ved utgangen av 2008 inntreffer som nevnt et konjunkturomslag, og vi får i tiden etter en nedgang i begge befolkningsgrupper, men mest blant innvandrerne. Denne nedgangen stagnerer etter hvert, og ved utgangen av 2011 har

innvandrerguppen en svak økning, mens sysselsettingsprosenten er uendret i majoriteten.

Ved utgangen av 2012 går sysselsettingen svakt ned i majoriteten, mens nivået fortsatt er uendret i innvandrerguppen. Dermed reduseres sysselsettingsforskjellen mellom de to befolkningsgruppene til den laveste i løpet av denne tiårsperioden. Fra å være 13,4 prosentpoeng i 2002 er den ved utgangen av 2012 nesten halvert og ligger på 6,9 prosentpoeng. I 2002 var sysselsettingsandelene for innvandrere og befolkningen ellers henholdsvis 57,7 og 71,1 prosent. Ti år senere var de henholdsvis 62,8 og 69,7 prosent.

Denne tendensen må ses på bakgrunn av det stadig sterkere innslaget av arbeidsinnvandrere fra EU-landene. Dessuten er den økte andelen eldre i majoritetsbefolkningen en viktig medvirkende årsak til denne utviklingen. Ser vi hele perioden under ett, går andelen sysselsatte ned med 1,4 prosentpoeng i majoriteten, mens innvanderne har en økning på 5 prosentpoeng.

... men forskjellene mellom innvandrergruppene består

Det er store nivåforskjeller mellom de ulike innvandrergruppene når det gjelder prosentandelene sysselsatte, og disse har stort sett vedvart gjennom hele tiårsperioden. Alle grupper har hatt et oppsving i løpet av perioden, særlig mellom 2005 og 2008, men den relative økningen har vært omtrent lik hos alle, slik at nivåforskjellene er omtrent uendret.

Ved utgangen av 2012 lå innvandrergroppene fra Norden og EU-landene (både i øst og vest) på mellom 70 og 76 prosent, det vil si noe over majoritetsbefolkningen. I det midtre sjiktet finner vi innvanderne fra Nord-Amerika og Oseania, Sør- og Mellom-Amerika samt Øst-Europa utenom EU med andeler sysselsatte på mellom 62 og 66 prosent.

De fra Asia og Afrika ligger lavest, på henholdsvis 54,6 og 42,5 prosent. Den afrikanske gruppen var for øvrig den eneste som hadde en viss nedgang når vi ser hele tiårsperioden under ett (1,4 prosentpoeng). Ellers lå totalgjennomsnittet for innvandrere på 62,8 prosent i 2012.

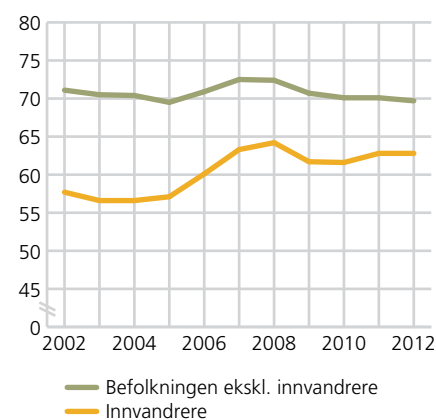
Arbeidskraftspotensial blant innvandrere fra Asia, Afrika etc.

Nivåforskjellene gruppene imellom tyder på at det finnes visse arbeidskraftsreserver i de sjiktene der sysselsettingsandelene ligger et godt stykke under innvandrersnittet. Når vi deler innvanderne i to landgrupper, framkommer det en profil som ikke har endret seg mye gjennom ti år (se figur 7).

Både innvandrere fra EU og Nord-Amerika etc. på den ene side og Asia, Afrika etc. på den annen har hatt stor tallmessig vekst i både befolkningen og de sysselsatte blant dem. Prosentandelen sysselsatte i hver av gruppene er derimot ikke særlig endret. I 2002 var forskjellen i andelen sysselsatte mellom dem 17 prosentpoeng i favør av innvandrere fra EU, Nord-Amerika etc. (68 mot 51 prosent). Ti år senere har denne differansen faktisk økt noe, til nesten 19 prosentpoeng (72,8 mot 54 prosent).

Fortsatt er bare litt over halvparten av innvanderne fra Asia, Afrika etc. sysselsatt. En fullstendig utjevning i forhold til gruppen fra EU og Nord-Amerika etc. kan nok fortone seg utopisk, all den stund disse ulikhetene i stor grad avspeiler forskjeller i innvandringsgrunn. Et stort flertall blant innvandrere fra EU, Nord-Amerika etc. er arbeidsinnvandrere som kommer til Norge for å

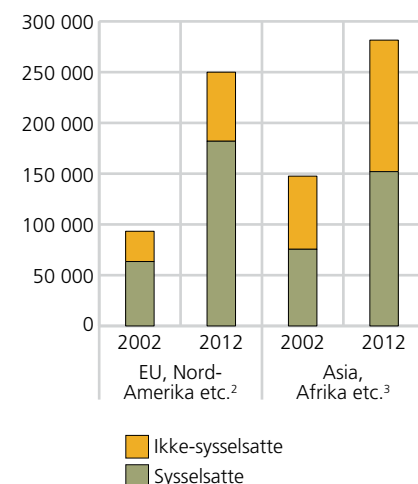
Figur 6. Sysselsatte innvandrere og i resten av befolkningen. I prosent av personer i alt 15¹-74 år. 4. kvartal 2002-2012

¹ 16-74 år 2002-2004

Kilde: Registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. Bosatte innvandrere 15¹-74 år, etter bakgrunn og sysselsettingsstatus. 4. kvartal 2002 og 2012. Antall

¹ 16-74 år 2002-2004.

² EU/EØS-landene, Nord-Amerika, Australia og New-Zealand.

³ Europa utenom EU/EØS, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New-Zealand.

Kilde: Registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

jobbe. Flertallet av innvandrerne fra de øvrige regionene er flyktninger med familiegjenforente, det vil si at det er et beskyttelsesbehov som har brakt dem til Norge. For disse gruppene er tersklene for å komme inn på arbeidsmarkedet høyere.

Utfordringene dreier seg blant annet om tilegnelse av norsk språk og kultur samt å oppnå en utdanning/yrkeskompetanse som er relevant for norsk arbeidsliv. Dette er målsettinger som mange av de offentlige integrerings tiltakene sikter mot. Jo mer man lykkes med disse tiltakene, jo mer av dette arbeidskraftspotensialet kan bli realisert.

Referanser

SSB (2013a): Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2013, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef>)

SSB (2013b): Sysselsatte på korttidsopphold, 4. kvartal 2012, Statistisk sentralbyrå (<http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/kortsys>)

SSB (2013c): Innvandring og utvandring, 2012, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvutv>)

Datakilder

Innvandrere: Opplysningene om innvandringskategori, landbakgrunn og alder er hentet fra Statistisk sentralbyrås *befolkningsstatistikksystem*.

Sysselsatte: Artikkelen bygger på den registerbaserte sysselsettingsstatistikken for innvandrere (<http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvregsys/>). I tillegg til NAVs arbeidsgiver-/arbeidstakerregister, *Aa-registeret*, omfatter datagrunnlaget også selvstendig næringsdrivende som innhentes via *Selvangivelsesregisteret*. Dessuten benyttes *Lønns- og trekkoppgaveregisteret* som gir opplysninger om mindre lønnstakerforhold som ikke er meldepliktige til *Aa-registeret*. I tillegg har også vernepliktige og sivilarbeidere status som sysselsatte.

Innvandringsgrunn: Utlendingsdirektoratets (UDI) register over oppholdstillatelser.

Virksomhetene ansetter flere innvandrere

I løpet av årene 2008-2012 har den gjennomsnittlige innvandrerandelen i virksomheter økt. Innvandrere som andel av befolkningen har også gått opp, men ikke like mye. Dermed har innvandrerrepresentasjonen i virksomhetene blitt større. Også andelen virksomheter med minst ti ansatte og innvandrere har økt, fra 57 prosent i 2008 til 66 prosent i 2011.

I 2012 utgjorde innvandrere 12,9 prosent av alle sysselsatte i Norge. Dette er et mål på innvandrerrepresentasjonen blant de sysselsatte i landet. I denne artikkelen belyser vi en annen dimensjon, nemlig hvordan innvandrere er representert i alle landets *virksomheter* (se tekstboks).

I 2012 hadde hver virksomhet i Norge i gjennomsnitt 10,5 prosent innvandrere blant sine ansatte. Denne andelen har gått opp hvert år siden Statistisk sentralbyrå (SSB) begynte å lage statistikk over dette i 2008, da gjennomsnittlig andel var 7,0 prosent. Tallet gjelder for alle virksomheter med ansatte. I resten av artikkelen er det kun virksomheter med minst ti ansatte som blir omtalt.

Grunnen til at gjennomsnittlig andel innvandrere i virksomheter er lavere enn andelen innvandrere blant de sysselsatte, er at innvandrerandelene er høyest i virksomhetene med mange ansatte – og disse store virksomhetene er i mindretall.

Tallene viser at innvandreres representasjon i virksomhetene har økt gjennom hele perioden 2008-2012. Før vi omtaler disse resultatene nærmere vil vi si noe om hvilke forhold som kan tenkes å påvirke hvor mange innvandrere virksomhetene har blant sine ansatte.

Hva avgjør antallet ansatte innvandrere?

Hvor mange innvandrere som jobber i en virksomhet, henger sammen med flere forhold, for eksempel hvor mange kvalifiserte innvandrere virksomhetene har å rekruttere blant. Dette kan igjen deles opp i to faktorer, «kvalifikasjon» og «tilgjengelighet». Tilgjengelighet handler om hvor mange innvandrere som finnes i de geografiske områdene virksomhetene i hovedsak rekrutterer fra, mens kvalifikasjon omhandler hvor mange av disse som er kvalifisert for arbeidet som skal utføres.

Å identifisere eventuelle manglende samsvar (såkalt mismatch) mellom de kvalifikasjonene virksomhetene etterspør, og de kvalifikasjonene innvandrerne innehar, er ikke en del av formålet med statistikken over sysselsetting

Innvandrere

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre. Det er kun denne gruppen personer som omtales i denne artikkelen. Norskfødte med innvandrerforeldre, det vil si personer som er født i Norge, og som har to foreldre som er innvandrere, er dermed ikke inkludert her.

Erik Herstad Horgen

Virksomhet

Denne artikkelen omhandler, der ikke annet er nevnt, virksomheter med minst ti ansatte. En *virksomhet* er definert som en lokal avgrenset enhet som hovedsakelig driver virksomhet innenfor en bestemt næring. Denne definisjonen er uavhengig av sektor. Også *offentlige* lokalt avgrensede funksjonelle enheter, som for eksempel bibliotek, direktorater, politistasjoner og lignende, er virksomheter etter denne definisjonen. Tidligere kalte Statistisk sentralbyrå dette for *bedrift*, men har besluttet gradvis å gå over til å benytte begrepet *virksomhet*. I eldre publiseringer av denne statistikken brukes begrepet *bedrift*, i stedet for *virksomhet*, men det dreier seg om samme type enhet.

Erik Herstad Horgen

er statsviter og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk. (erik.horgen@ssb.no)

for innvandrere. Eventuelle mismatches med tanke på kvalifikasjon kan gå begge veier. Det kan for eksempel være slik at høye krav til formell utdanning i en viss type virksomheter kan føre til lav representasjon av noen innvandrergupper, men høy representasjon av enkelte innvandrergupper med høyere utdanningsnivå.

Et tredje forhold som kan tenkes å påvirke innvanderrepresentasjonen i virksomheter, er diskriminering. En av de formene for diskriminering som kan forekomme i arbeidslivet, er såkalt statistisk diskriminering. Denne typen diskriminering har sitt utgangspunkt i stereotyper, nærmere bestemt at man på bakgrunn av en gruppes kjennetegn tillegger enkeltpersoner samme type kjennetegn. Dette kan for eksempel gi seg utslag i at innvandrere fra noen land blir diskriminert på bakgrunn av at flertallet av disse innvandrerne har lavere utdanning enn det arbeidsgiveren er ute etter, ut fra en antagelse av at den aktuelle personen har tilsvarende lav utdanning som gruppen hun/han tilhører.

Vi skal gå litt nærmere inn på det som her er nevnt som eksempler på forhold som kan påvirke nivået på virksomhetenes innvanderandeler – nemlig diskriminering, kvalifikasjon og tilgjengelighet.

Diskriminering på grunnlag av opprinnelse?

I en studie fant Midtbøen og Rogstad (2012) ved Institutt for samfunnsforskning at sannsynligheten for å bli kalt inn til et jobbintervju i gjennomsnitt er 25 prosent mindre dersom søkeren har et utenlandsk klingende navn, sammenlignet med identisk kvalifiserte søkere med majoritetsbakgrunn. Dette funnet er basert på et felteksperiment der 1 800 parvise, fiktive jobbsøknader ble sendt ut til reelle stillingsutlysninger.

Analyser gjort på bakgrunn av SSBs levekårsundersøkelse blant innvandrere (LKI) viser at relativt høye andeler blant flere innvandrergupper oppgir at de har opplevd diskriminering på grunn av utenlandsk opprinnelse i arbeidslivet. [Tronstad \(2009\)](#) har vist at det var en overvekt av unge innvandrere, og i noen større grad menn enn kvinner, som opplevde diskriminering ved forsøk på å få jobb.

Dersom slik diskriminering forekommer i et visst omfang, vil det selvsagt påvirke innvanderrepresentasjonen i virksomheter, spesielt for de gruppene som er mest utsatt for dette. Det er da også nettopp med utgangspunkt i aktivitets- og rapporteringspliktene i diskrimineringsloven (se tekstboks) at Statistisk sentralbyrå har fått i oppgave å utvikle statistikk for å kunne beskrive utviklingen i andelen innvandrere blant ansatte i virksomheter, i privat, kommunal og statlig sektor. Dette er beskrevet i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering (2009). Men som vi har vært inne på tidligere, er det flere forhold som kan tenkes å påvirke innvanderrepresentasjonen, og vi kan ikke ved hjelp av denne statistikken alene konkludere i hvilken grad diskriminering eventuelt påvirker virksomhetenes innvanderrepresentasjon.

Relevant utdanning åpner dørene

Når det gjelder utdanning, er det ikke bare lengden på utdanningen som spiller inn for adgangen til arbeidsmarkedet. Virksomheter som stiller krav til høyere utdanning, kan for eksempel ha forskjellige muligheter for å rekruttere innvandrere med *relevant* utdanning. Virksomheter med krav til utdan-

Aktivitets- og rapporteringspliktene

Fra 2009 ble alle offentlige arbeidsgivere og alle private arbeidsgivere med mer enn 50 ansatte pålagt en aktivitets- og rapporteringsplikt gjennom diskrimineringsloven. Formålet med aktivitets- og rapporteringspliktene er at arbeidsgiverne skal arbeide aktivt og planmessig for å øke rekrutteringen av innvandrere i ulike sektorer. I forbindelse med dette fikk Statistisk sentralbyrå i 2010 i oppdrag å utvikle statistikk over innvanderandeler i virksomheter.

Aktivitets- og rapporteringsplikter gjelder på foretaksnivå. *Foretaket* er den juridiske enheten. Eksempler på foretak er aksjeselskap og enkeltpersonforetak. Et foretak har flere tilknyttede virksomheter dersom de driver virksomhet på ulike adresser eller innenfor ulike næringer. Et foretak kan dermed ha flere virksomheter som kan være svært forskjellige fra hverandre med hensyn til egenskaper som er viktige når det gjelder hvilke muligheter de har til å ansette innvandrere (geografisk plassering, krav til utdanning og så videre). Dette er hovedbegrunnelsen for at vi benytter virksomheter og ikke foretak i denne statistikken.

ning innenfor helse, tekniske fag og andre mer eller mindre «universelle» typer av utdanning kan ha bedre forutsetninger for å rekruttere innvandrere (med utdanning fra utlandet) enn virksomheter med krav til utdanning med relevans overfor norske samfunnsforhold, slik som en del språk- og samfunnsfag. Denne antagelsen bekreftes langt på vei av at overkvalifiseringen blant innvandrerne med høyere utdanning er lavest blant dem med utdanning innenfor helse-, sosial- eller idrettsfag og høyest blant dem med utdanning i språk- og samfunnsfag (Villund 2010).

Det er i svært mange jobber viktig å ha gode norskkunnskaper – men dette gjelder selvsagt ikke alle typer jobber. Virksomheter kan dermed stille forskjellige krav til nivået på norskkunnskaper blant sine ansatte. Siden disse kunnskapene varierer mellom forskjellige innvandrergrupper, kan det forventes at virksomhetene har ulike muligheter til å rekruttere blant de forskjellige innvandrergruppene. Manglende eller mangelfulle norskkunnskaper vil ikke nødvendigvis telle negativt for alle innvandrere, spesielt ikke for dem fra engelskspråklige land.

Bosetting påvirker rekrutteringen

Når det gjelder tilgjengelighet i rekrutteringen, er det relevant å se på hvor mange innvandrere som bor i den aktuelle regionen der virksomheten ligger, og som den naturlig rekrutterer sysselsatte fra. For å finne ut av dette har vi laget en indikator som viser virksomhetenes innvandrerandeler sett i forhold til innvandrerandelene i befolkningen i de regionene som de aktuelle virksomhetene ligger i (se tekstboks).

Hvis andelen innvandrere i virksomheten er like stor som andelen innvandrere i befolkningen, blir indikatoren på representativitet av innvandrere lik 100. Hvis tallet er høyere enn 100, betyr det at virksomheten har en høyere andel innvandrere i sin virksomhet enn det er i befolkningen i området der virksomheten ligger. Begrepene «virksomhetenes innvandrerandel» og «indikatoren for virksomhetenes innvandrerrepresentasjon» er nærmere forklart i tilsvarende tekstbokser. Indikatoren er ikke et fullstendig mål på representasjon siden den ikke tar hensyn til andre relevante faktorer for arbeidsgivers behov for arbeidskraft, som for eksempel ansattes utdanning. For enkelhets skyld bruker vi likevel heretter begrepet *representasjon* (og *over-* eller *underrepresentasjon*) med henvisning til denne variabelen.

Ulik tilgang på innvandrere

Uten å ta hensyn til variasjoner i de lokale arbeidsmarkeder, kan indikatorvariabelen for innvandrerrepresentasjon være godt egnet for å vise om innvandrerandeler i virksomheter øker over tid primært fordi andelen innvandrere i befolkningen totalt sett vokser. Siden indikatoren viser om innvandrerandelen blant de ansatte i virksomheten er høyere eller lavere enn innvandrerandelen blant de bosatte i regionen som hver virksomhet ligger i, får man tatt hensyn til at virksomhetene i Norge står overfor en svært ulik tilgang på innvandrere når de rekrutterer nye ansatte.

Nytten av variabelen kan illustreres gjennom et konkret eksempel. Virksomheter i Oslo med minst ti ansatte har omtrent dobbelt så høy gjennomsnittlig andel innvandrere blant sine ansatte som tilsvarende andeler for virksomheter i Bergen og Trondheim. Tar vi hensyn til innvandringsandelen i befolkningen i de tre byene, kommer derimot Bergen ut med høyest relativ representasjon av innvandrere.

Innvandrerandel

Virksomhetens antall ansatte som er innvandrere i prosent av virksomhetens antall ansatte totalt. Det er dermed *virksomhetene* som er undersøkelsesobjektene i statistikken, ikke *personer*, slik som for eksempel i statistikk over andel sysselsatte innvandrere.

Indikatoren for innvanderrepresentasjon

Indikatoren for innvanderrepresentasjon viser forholdet mellom virksomhetenes innvandrerandel og virksomhetenes muligheter til å rekruttere innvandrere, basert på andelen bosatte innvandrere i nærheten av virksomheten. Definisjonen er som følger:

Andelen innvandrere (15-74 år) i virksomheten

Andelen innvandrere (15-74 år) bosatt i den økonomiske regionen som virksomheten er lokalisert i

X 100

«Økonomisk region» er en regional inndeling på nivået mellom fylke og kommune (89 regioner i alt). Inndelingen bygger på kriterier som handel og arbeidsmarked. Indikatoren er laget med tanke på å kunne ta hensyn til at virksomheter står overfor ulike muligheter til å rekruttere blant innvandrere. I deler av landet der det relativt sett bor mange innvandrere, vil virksomheten – hvis alt annet holdes likt – ha bedre muligheter for å ansette innvandrere enn i deler av landet der det bor få innvandrere. Telleren i indikatorvariabelen viser virksomhetens innvandrerandel.

Nevneren skal gjenspeile det «tilbudet» av innvandrere som virksomheten lettest rekrutterer fra (referansepopulasjonen). Vi multipliserer brøken med 100 for å unngå svært små tall.

Flere virksomheter med innvandrere siden 2008

I løpet av perioden 2008-2012 har antallet virksomheter med innvandrere gått gradvis opp (se figur 1). I 2008 hadde 57 prosent av virksomhetene innvandrere blant sine ansatte, i 2012 var denne andelen økt til 66 prosent. Antallet virksomheter uten innvandrere og antallet virksomheter med 1-4 prosent innvandrere gikk ned i løpet av den femårsperioden vi her ser på, mens antallet virksomheter med minst 5 prosent innvandrere har økt hvert år.

Fra og med 2011 har virksomheter med minst 5 prosent innvandrere blant sine ansatte vært i flertall. Vi minner imidlertid om at det her er snakk om

virksomheter med minst ti ansatte, de minste virksomhetene er ikke inkludert siden den ovennevnte aktivitets- og rapporteringsplikten kun gjelder foretak av en viss størrelse. I Norge jobber de aller fleste ansatte i virksomheter med minst ti ansatte. I 2012 jobbet i underkant av 1,9 millioner ansatte i slike virksomheter, noe som utgjorde om lag 77 prosent av alle de ansatte det året.

Virksomheter med null innvandrere er gjennomgående små. De om lag 16 600 virksomhetene uten innvandrere i arbeidsstokken – som utgjorde 33,5 prosent av virksomhetene i 2012 – sysselsatte bare 16,4 prosent av de ansatte det året. Dette tilsvarte om lag 305 000 ansatte og er en nedgang fra 2008, da antallet var om lag 393 000. Det store flertallet av ansatte jobber altså i virksomheter hvor det også jobber innvandrere, og dette antallet er økende.

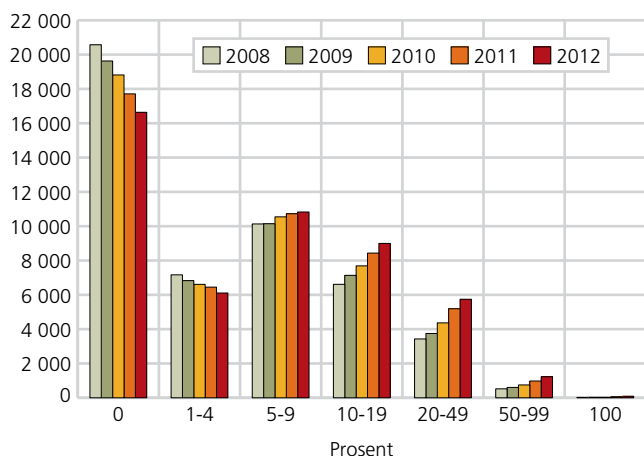
Grunnen til at vi ser på perioden 2008-2012 er at datagrunnlaget som er benyttet for å utvikle statistikken, kun strekker seg tilbake til 2008. Innvandringen til Norge har endret seg mye i disse årene, både når det gjelder omfang og karakter. Etter EU-utvidelsen i 2004 har antallet arbeidsinnvandrere fra det østlige Europa økt betraktelig sammenlignet med tidligere år. Dette har sannsynligvis hatt en positiv innvirkning på innvanderrepresentasjonen i virksomhetene.

Stadig høyere representasjon

Når vi ser på hele landet under ett, var indikatoren for innvanderrepresentasjonen i virksomheter på 96 i 2012 (se tekstboks for forklaring av indikatoren). En indikator på 100 hadde betydning «perfekt» representasjon av innvandrere, det vil si verken overrepresentasjon eller underrepresentasjon i virksomhetene sett i forhold til befolkningsgrunnlaget. En indikator på 96 betyr dermed at innvandrere er litt underrepresentert blant de ansatte i virksomhetene. For 2008 var indikatoren 90, altså har representasjonen økt vesentlig i løpet av perioden.

Når vi deler innvandrerbefolkningen i to, slik at vi behandler innvandrerne fra EU, Nord-Amerika etc. og innvandrere fra Afrika, Asia etc. for seg – ser vi at representasjonen har økt i begge gruppene i løpet av perioden 2008-2012 (se figur 2). Indikatoren for innvandrerne fra

Figur 1. Virksomheter med minst ti ansatte, etter andel innvandrere blant de ansatte (15-74 år). 2008-2012. Antall

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

EU, Nord-Amerika etc. var 99 i 2012 – altså noe høyere enn indikatoren for innvandrerne fra Afrika, Asia etc., som lå på 96. Dette er en gruppering som er gjort på bakgrunn av fødeland, noe som medfører at hver av de to gruppene på mange måter er svært heterogene. Det er likevel rimelig å anta at en betydelig del av forskjellen mellom de to gruppene har å gjøre med forskjeller i for eksempel innvandringsgrunn og utdanningsnivå.

Store forskjeller etter næring og landbakgrunn

Forskjellene i innvandrerepresentasjonen er store når vi fordeler virksomhetene etter næring. Innvandrere i alt er sterkt overrepresentert innenfor rengjøring, utleie av arbeidskraft og overnattingsvirksomhet, og tilsvarende underrepresentert i finansierings- og forsikringsvirksomhet og innenfor elektrisitet, vann, avløp og renovasjon. I tillegg til at graden av representasjon varierer etter kjønn, er det også store forskjeller i representasjonen av de to innvandrergruppene som vi operer med her, nemlig innvandrere fra Afrika, Asia etc. og innvandrere fra EU, Nord-Amerika etc.

Innvandrerne fra Afrika, Asia etc. er underrepresentert i mange næringer. Mange av næringene med lavest representasjon av denne innvandrergruppen er tjenesteytende næringer der det ofte stilles krav til høyere relevant utdanning og/eller gode norskkunnskaper. Dette gjelder blant annet finansiering og forsikring, informasjon og kommunikasjon, offentlig administrasjon og undervisning. Også innenfor varehandel er innvandrere fra Afrika, Asia etc. underrepresentert, om enn i mindre grad enn de tidligere nevnte næringene. Dette er imidlertid en stor og sammensatt næring, og vi finner blant annet at kvinner fra Afrika, Asia etc. er overrepresentert hvis vi ser på virksomheter i detaljhandelen for seg.

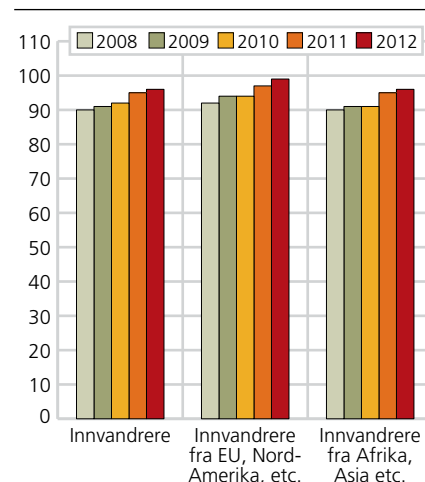
Også virksomhetene innenfor olje og gass og innenfor elektrisitet, vann og avløp har lav representasjon av innvandrere fra Afrika, Asia, etc. Industrivirksomheter og virksomheter i bygge- og anleggsvirksomhet har derimot sterk overrepresentasjon av menn fra disse områdene. Også i jordbruk og fiske er denne gruppen overrepresentert. I disse primær- og sekundærnæringene er altså mennene fra Afrika, Asia etc. overrepresentert, mens kvinnene er underrepresentert, noe som selvsagt er helt i tråd med de store kjønnsforskjellene som vi har i denne delen av det norske arbeidsmarkedet. Motsatt er kvinner fra Afrika, Asia etc. overrepresentert i virksomheter i helse- og sosialnæringen, mens mennene er underrepresentert.

Innvandrere fra EU, Nord-Amerika etc. er sterkt overrepresentert i virksomheter i flere forskjellige næringer. Mennene i denne innvandringsgruppen skiller seg blant annet ut sammenlignet med mennene fra Asia, Afrika etc. ved at de er sterkt overrepresentert innenfor olje og gass. Videre er innvandrerkvinnene fra EU, Nord-Amerika etc. overrepresentert innenfor undervisning – i motsetning til tilsvarende gruppe fra Asia, Afrika etc. Ser man på begge kjønnene under ett, er innvandrere fra EU, Nord-Amerika etc. underrepresentert i virksomheter i blant annet finansiering og forsikring samt offentlig administrasjon, mens de er overrepresentert innenfor hotell og restaurant.

Mange menn fra Asia og Afrika i drosjenæringen

En annen forskjell vi kan trekke frem, er at innvandrermennene fra Afrika, Asia etc. er overrepresentert i drosjenæringen. Det samme er ikke tilfelle blant mennene fra EU, Nord-Amerika etc. Innvandrerne fra Afrika, Asia etc. er, ikke overraskende med tanke på annen sysselsettingsstatistikk over innvandrere,

Figur 2. Indikator¹ for virksomheters bruk av innvandrere, etter landbakgrunn. Virksomheter med minst ti ansatte. 2008-2012

¹ Se tekstboks side 66.

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

også sterkt overrepresentert i virksomheter som driver med rengjøring. Også i virksomheter innenfor hotell og restaurant er innvandrerne fra denne delen av verden overrepresentert.

Innvandrere ser generelt ut til å være sterkt overrepresentert i virksomheter i næringer der ledelsen ikke alltid stiller høye krav til gode norskkunnskaper og/eller høyere (relevant) utdanning blant de ansatte – og dette gjør seg gjeldende i større grad blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. enn blant dem fra EU, Nord-Amerika etc. Tilsvarende er disse gruppene underrepresentert i virksomheter i næringer der det ofte stilles slike krav. Vi finner imidlertid en del unntak, spesielt gjelder dette overrepresentasjonen av innvandrerkvinner uavhengig av landbakgrunn innenfor helse- og sosialtjenester.

Møre og Romsdal leder an

I 2012 var det virksomhetene i Møre og Romsdal som hadde høyest innvandrerrepresentasjon, med en indikator på 112. Disse virksomhetene hadde dermed i gjennomsnitt høyere innvandrerandeler blant sine ansatte enn andelen bosatte innvandrere i disse virksomhetenes regioner. Også nabofylket Sogn og Fjordane hadde høy innvandrerrepresentasjon. Nordvestlandet har tiltrukket seg svært mange arbeidsinnvandrere de siste årene ([Østby mfl. 2013](#)), noe som trolig er med på å forklare den høye graden av innvandrerrepresentasjon i disse to fylkene.

I tillegg til fylkene på nordvestlandet hadde de tre nordligste fylkene samt Vestfold og Akershus indikatorer over 100, og dermed høyere innvandrerrepresentasjon enn befolkningsgrunnlaget i utgangspunktet skulle tilsi. Hvis vi ser på innvandrere fra Afrika, Asia etc. for seg, hadde Finnmark høyest representasjon, med en indikator på 113 i 2012. Også blant disse innvandrerne lå de ovennevnte fylkene høyt, alle med indikatorer over 100.

Virksomhetene i Vest-Agder, Østfold og Oslo hadde lavest representasjon av innvandrere fra Afrika, Asia etc. når vi tar hensyn til andelen innvandrere fra disse områdene som bor der. Gjennomsnittet av indikatoren for denne gruppen var lavere enn 90 i disse tre fylkene. I beregningene for Oslo, som har stor innpendling fra de omkringliggende regionene, har vi inkludert andelen bosatte innvandrere også i naboregionene ved beregningen av indikatorvariablene.

Botid og utdanning varierer geografisk

Forskjellene mellom fylkene når det gjelder innvandrerrepresentasjon i virksomhetene, henger sammen med at både egenskaper ved virksomhetene og egenskaper ved innvandrerbefolkningen varierer på tvers av fylkene. Når det gjelder egenskaper ved innvandrergruppene, kan disse selvsagt også variere mellom fylkene. Gruppen som vi her kaller innvandrere fra Afrika, Asia etc., kan for eksempel i noen fylker være dominert av innvandrergrupper med kortere botid og lavere utdanning enn tilsvarende gruppe i andre fylker.

Når det gjelder egenskaper ved virksomhetene, har vi tidligere vært inne på at virksomhetenes muligheter til å rekruttere innvandrere blant annet henger sammen med hvilken næring og/eller sektor de driver innenfor. Det er derfor nærliggende å anta at en stor del av forskjellene mellom fylkene når det gjelder innvandrerrepresentasjon i virksomheter, i stor grad henger sammen med forskjellene i nærings- og/eller sektorstrukturen mellom fylkene.

Referanser

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2009): *Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009-2012*, Barne- og likestillingsdepartementet.

Midtbøen, Arnfinn H. og J. Rogstad (2012): *Diskriminerings omfang og årsaker. Etniske minoriteters tilgang til norsk arbeidsliv*, ISF-rapport 2012:001.

Tronstad, Kristian Rose (2009): *Opplevd diskriminering blant innvandrere med bakgrunn fra ti ulike land*, Rapporter 2009/47, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/opplevd-diskriminering-blant-innvandrere-med-bakgrunn-fra-ti-ulike-land?>)

Villund, Ole (2010): *Overkvalifisering blant innvandrere. En registerbasert undersøkelse for perioden 2007-2009*, Rapporter 2010/28, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/overkvalifisering-blant-innvandrere?>)

Østby, L., E. Høydahl og Ø. Rustad (2013): *Innvandrerne fordeling og sammensetning på kommunenivå*, Rapporter 2013/37, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/innvandrerne-fordeling-og-sammensetning-paa-kommuneniva?>)

Kostnaden for det offentlige av flere innvandrere

Med god integrering på arbeidsmarkedet kan høy innvandring i noen grad utsette, men i liten grad endre, eldrebølgens belastning for offentlige finanser på lang sikt. Innvandrere fra Asia og Afrika forsørges i større grad enn andre grupper av det offentlige. Siden innvandrerne får barn, vil virkningene av økt innvandring på offentlige finanser aldri «dø ut». De er derfor misvisende som anslag på hvordan en gjennomsnittsinnvandrer alene påvirker offentlige finanser i løpet av sitt liv.

Fra 2004 har nettoinnvandringen stått for tilnærmet to tredeler av både en rekordstor befolkningsvekst og veksten i sysselsettingen. Arbeidsinnvandrere har i første rekke kommet fra østeuropeiske land som ble EU-medlemmer i 2004.

Økonomiske virkninger av innvandring må analyseres

Neppe noen andre faktorer har påvirket norsk økonomi sterkere enn innvandring i de senere årene. Det ville være en unnlåtelsessynd ikke å analysere økonomiske virkninger av innvandring, selv om temaet vekker følelsesladet debatt. Holmøy og Strøm (2012) er et eksempel på en slik analyse. Resultatene i denne rapporten har fått mye oppmerksomhet, særlig etter at Finansavisen bearbeidet dem til et innvandrerregnskap, presentert 13. april 2013, og i etterfølgende artikler.

Holmøy og Strøm (2012) analyserer først og fremst hvordan innvandring påvirker offentlige finanser, altså balansen mellom offentlige inntekter og utgifter. Dette er selvsagt et begrenset perspektiv sammenlignet med en fullstendig vurdering av fordeler og ulemper av innvandring. Temaet er likevel stort og viktig nok til å fortjene en separat analyse. Temavalget må ses i lys av at Norges offentlige finanser vil bli klart mer anstrengte i tiårene fremover som følge av veksten i de eldres andel av befolkningen, se blant annet Perspektivmeldingen 2013 (Meld. St. 12:2012-2013), [Holmøy og Nielsen \(2008\)](#) og Holmøy og Strøm (2013b).

Vil innvandringen lette eller øke presset på offentlige finanser? Noen mener at innvandring vil dempe eldrebølgen, fordi innvandrerne gjennomgående er relativt unge. Det hevdes endog at den norske levestandarden er blitt avhengig av arbeidsinnvandring, ikke minst når det gjelder tilbudet av praktiske bistandstjenester til eldre. Motsatt hevder noen at innvandringen innebærer at politikerne driver en veldedighet på skattebetalernes regning langt utover det folk flest selv ønsker å gi.

Fremdrift i denne debatten krever økt kunnskap om hvordan høy innvandring påvirker velferdsstatens finansieringsbehov. Dette motiverte ikke bare vårt prosjekt, men også blant annet Velferds- og migrasjonsutvalgets NOU 2011:7 og analysene av innvandrernes yrkesaktivitet i Bratsberg, Raaum og Røed (2011).

Erling Holmøy og
Birger Strøm

Definisjoner

Innvandrere er personer som er bosatt i Norge, men som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Norskfødte med innvandrerforeldre er personer som er født i Norge, har to foreldre som er innvandrere, og fire besteforeldre født i utlandet.

Erling Holmøy (t.v.) er samfunnsøkonom og seniorforsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for offentlig økonomi. (erling.holmoy@ssb.no)

Birger Strøm er samfunnsøkonom og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for makroøkonomi. (birger.strom@ssb.no)

Enkeltindivid eller «slekter som følger slekters gang»?

Debatten det siste året har vist at man kan tolke «kostnaden for det offentlige av en ekstra innvandrer» på (minst) to interessante måter:

1. Nettoutgiften som kan knyttes til livsløpet for *en enkelt innvandrer alene*. Her summeres betalingene mellom personen og det offentlige for en innvandrer som ikke utvandrer, og som fra innvandringsåret til død har samme atferd som gjennomsnittspersonen fra samme (gruppe av) land, se egen tekstboks som viser vår gruppering av land.
2. Nettoutgiften som genereres av en *gruppe som innvandrer i et gitt år*. Disse har på alle alderstrinn landgruppens gjennomsnittsatferd, men – i motsetning til tolkning 1 – inkluderer dette nå også fødsler og gjenutvandring. Virkningene måles per ekstra innvandrer ved å dele dem på antall ekstra innvandrere. Disse virkningene beskriver ikke bidraget til offentlige nettoutgifter fra en gjennomsnittsperson, slik de gjør ved tolkning 1, dette fordi personene bak gjennomsnittet blir flere eller færre etter hvert som de skiftes ut over tid. Poenget med tolkning 2 er nettopp å ta hensyn til at ikke bare aldring, men også utvandring, død og fødsler, endrer størrelsen på og sammensetningen av det befolkningstilskuddet som skapes av de ekstra innvandrerne. Med tolkning 2 vil ikke de økonomiske virkningene dø ut, fordi befolkningstilskuddet består av slekter som følger slekters gang, og som alle betaler skatt og bidrar til offentlige utgifter. Bidraget til virkningene fra dem som en gang innvandret, avtar desto lenger fremover man regner.

Gode kostnadsanslag som er basert på den ene tolkningen, kan altså være svært villedende anslag på virkningene som er basert på den andre. [Holmøy og Strøm \(2012\)](#) har kun lagt tolkning 2 til grunn for virkningene av engangsinnvandring. Beregninger basert på tolkning 1 vil komme som en del av videreføringene av dette arbeidet.

Virkninger av flere slekter – premisser

Virkningene av flere innbyggere kan bli nesten hva som helst hvis man er frimodig i antakelser om antall nye landsmenn med ekstrem atferd. I stedet for slike øvelser representerer vi bosatte i Norge med gjennomsnittspersoner i befolkningsgrupper definert ved kjønn, alder, landgruppebakgrunn, botid, og hovedinntekt.

Innvandrerne kommer fra landgruppene: R1 (Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand), R2 (Østeuropeiske EU-land) og R3 (resten av verden). Gruppene fra R1 og R2 omfatter mange arbeidsinnvandrere og familieinnvandrere. Gruppen R3 er meget heterogen, blant annet fordi den omfatter de fleste flyktningene. Mange av disse har lav yrkesinntekt og mottar relativt mye fra det offentlige i form av stønader og tjenester. Ikke-innvandrere består av alle norskfødte som har norskfødt far og/eller mor og utenlandsfødte med norskfødte foreldre.

Innvandringen øker i forhold til et såkalt referanseforløp med 5 000 i kun 2015. Kjønn- og alderssammensetning i hver gruppe er slik den i gjennomsnitt har vært i perioden 1991-2009 for den samlede innvandringen fra samme landgruppe. Gjennomsnittsatferden for personene i hver gruppe varierer med kjønn, alder og botid. Den er tallfestet med data for 2006. Da analysen ble utført, var dette det ferskeste av de årene hvor de relevante størrelsene var

tilnærmet normale. Atferden for eldre innvandrere må foreløpig i stor grad tallfestes skjønnsmessig, fordi få innvandrere har rukket å bli gamle.

Vil atferden i 2006 (eller et annet år) gjelde i tiårene fremover og for nye innvandrere? Ganske sikkert ikke, men ingen vet noe om hvilke endringer som vil komme. Vårt credo er at mange med oss vil mene at en forlengelse av dagens atferd gir et interessant utgangspunkt for vurderinger av hvordan migrasjon påvirker norsk økonomi.

Offentlige inntekter og utgifter fremskrives ved hjelp av en makroøkonomisk modell. Det sikrer konsistens når atferden i de ulike befolkningsgruppene kombineres med utviklingen i antall personer i hver befolkningsgruppe og andre økonomiske forhold. Spesielt fanger modellen opp de viktigste sammenhengene mellom arbeid og offentlige finanser. Befolkningsutviklingen er hentet fra [Brunborg og Texmon \(2013\)](#). Forutsetningene om innvandrernes fordeling på alder og kjønn, fruktbarhet og dødelighet i disse fremskrivningene har betydning for de resultatene som diskuteres under. Det er særlig tre av premissene i vår analyse som har blitt diskutert:

1. I beregningene som kommenteres nedenfor, antas innvandrernes barn å få samme økonomiske atferd som ikke-innvandrerne. Vi vurderte denne antakelsen som mer realistisk enn at etterkommerne arver sine foreldres atferd, blant annet på grunnlag av Henriksen og Østby (2009) og andre tilgjengelige gjennomsnittstall. [Holmøy og Strøm \(2012\)](#) undersøker betydningen av alternative forutsetninger om innvandrerbarnas atferd.
2. I mangel av tilstrekkelig informasjon er bruken av offentlige tjenester fordelt kun på kjønn og alder. Det betyr at personer med samme alder og kjønn i gjennomsnitt bruker like mye av alle offentlige tjenester uansett oppholdsgrunn og hvor de kommer fra. Trolig innebærer denne forutsetningen isolert en undervurdering av offentlige utgifter knyttet til flyktninger.
3. Dagens skattesatser og offentlige velferdsordninger videreføres i alle år. Det bidrar til at virkningene blir gjennomsiktige og kontrollerbare. Det er imidlertid lett å motivere alternative forutsetninger, og vi diskuterer dette litt mot slutten av artikkelen.

Fremskrivningene går helt til 2100. Selvsagt aner vi lite om alt som kan skje de kommende 87 år. Usikkerheten må imidlertid vurderes i lys av det som er sentralt i beregningene. Det er to typer endringer som er avgjørende, og begge trenger lang tid for å spille seg ut. For det første varierer betalingene mellom individer og det offentlige mye og systematisk over livsløpet. Det er kun usikkert i en ganske uinteressant akademisk forstand at de aller fleste av dem som i dag har subsidiert barnehageplass, betaler skatt om 40 år og mottar trygd om 70 år. Når horisonten er 2100, dekkes nesten alle de virkningene som genereres av de ekstra innvandrerne som kommer i 2015, og de fleste av dem som genereres av deres barn.

For det andre fanger den lange beregningsperioden opp at fødsler, død og utvandring kan gi vesentlige endringer i størrelsen på og sammensetningen av det befolkningsstilskuddet som skapes av økt innvandring. Usikre størrelser? Ja, selvsagt. Men de er neppe mer usikre enn oljepris og valutakurser i løpet av et par år. Alt i alt mener vi at kortere beregningsperiode gir stort tap av relevans mot liten reduksjon i relevant usikkerhet.

Virkninger av flere slekter – resultater

Figur 1 viser de årlige virkningene på offentlige nettoutgifter, målt per ekstra innvandrere, av at innvandringene fra henholdsvis R1, R2 og R3 (se tekstboks) øker med 5 000 i kun 2015. Tallene er renset for lønnsvekst på 4 prosent i alle år for å få gjenkjennelige tall. De fleste offentlige utgiftene og inntektene utenom oljeinntektene er nær proporsjonale med lønn.

Virkningene går gjennom tre faser: I de første par årene etter 2015 øker nettoutgiften markert, fordi man må øke kapasiteten i barnehager, skoler, infrastruktur og andre offentlige sektorer for å dekke etterspørselen fra nye landsmenn. Kapasitetsoppbyggingen vil i praksis ta lengre tid enn i våre beregninger. Behovet for utbygging av offentlig velferd er størst ved R3-innvandring, fordi økningen i antall barn og unge blir størst i dette tilfellet.

Beregningene fanger også opp at økt offentlig tjenesteyting fører til lavere skatteinntekter. Grunnen er at sysselsetting flyttes fra privat til offentlig sektor, og det reduserer grunnlagene for indirekte skatter og beskatningen av bedriftsoverskudd. Ved R3-innvandring forsterkes økningen i offentlige utgifter de første årene av introduksjonsstøtten. [Statistisk sentralbyrå \(2013\)](#) gir en kort oversikt over denne ordningen.

Fase to dekker de rundt 30 årene etter kapasitetsutvidelsen i offentlige sektorer, det vil si årene 2018-2050. Når de ekstra innvandrerne kommer fra R3, øker offentlige *nettoutgifter* relativt mye. Økningen avtar imidlertid over tid. Målt i 1 000 2006-kroner avtar den fra 94 i 2020 til omtrent 20 i 2050 per ekstra innvandrere. Det motsatte gjelder ved innvandring fra R1 og R2. Engangsinnvandringen i 2015 har i 2020 generert offentlige *nettoinntekter* lik 79 000 (77 000) 2006-kroner per ekstra innvandrere når den kommer fra R1 (R2). Nedenfor ser vi nærmere på årsakene til disse forskjellene mellom innvandrerguppene.

I fase tre – perioden 2050-2100 – er de fleste av innvandrerne som kom i 2015, alderspensjonister, utvandret eller døde. Hvert av de tre befolknings-tilskuddene domineres da av innvandrernes barn og barnebarn. Da disse per forutsetning har «norsk» atferd, har virkningene etter omtrent 2050 lite eller ingenting med forskjeller mellom ulike innvandrergupper å gjøre. De er

Landgruppene

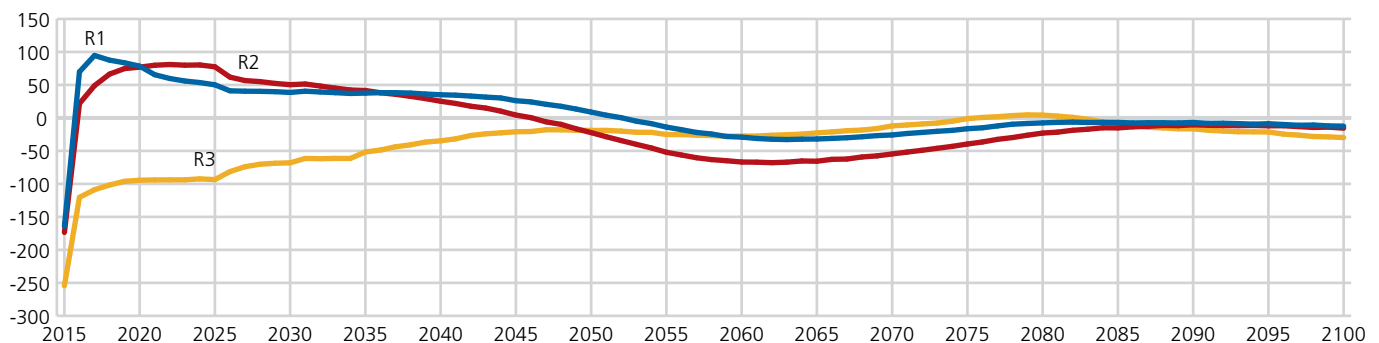
Innvandrerens opprinnelsesregion i denne artikkelen:

R1: Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand

R2: Østeuropeiske EU-land

R3: Resten av verden

Figur 1. Virkning på offentlige nettoinntekter (= nettoutgifter med motsatt fortegn) per ekstra innvandrere av økt innvandring i kun 2015, etter befolkningsgruppens opprinnelse. R1 (Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand), R2 (østeuropeiske EU-land) og R3 (resten av verden). 1 000 2006-lønnskroner

Kilde: Holmøy og Strøm (2012), Statistisk sentralbyrå.

derfor først og fremst bestemt av hvor mange ekstra barn som er blitt født, og av aldersfordelingen for disse.

Virkningene i fase tre er derfor mindre, og de er likere på tvers av landbakgrunn. Dette til tross for at R3-innvandring gir en langt sterkere økning i folketallet, og dermed også i *bruttobeløpene* for offentlige inntekter og utgifter. De små langsiktige virkningene illustrerer at en oppblåsning av folketallet har lite å si for offentlige nettoinntekter. En modifikasjon her er at statens årlige bruk av oljepenger dekker en mindre del av de offentlige utgiftene når folkemengden øker, fordi petroleumsformuen ikke avhenger av folkemengden.

Forskjeller i gruppenes bidrag

Forskjeller i yrkesinntekt og trygdemottak er viktige årsaker til forskjellene mellom innvandrergruppenes bidrag til offentlige nettoinntekter i fase 2, perioden 2018-2050. Lønnet arbeidsinnsats produserer ikke bare hovedgrunnlaget for direkte personskatter, men også grunnlaget for nesten alle indirekte skatter og skatten på bedriftsoverskudd, utenom statens petroleumsinntekter.

R3-innvandrerne kommer senere og i mindre grad i arbeid, de tjener dårligere, og de går raskere over på uføretrygd enn andre grupper. Dette må ses i lys av at mange R3-innvandrere er flyktninger, og andelen som mangler utdanning og kompetanse og har språkproblemer, er større enn i de andre innvandrergruppene. Det er nesten ikke flyktninger i de andre gruppene. Forskjellene mellom innvandrergruppene overgang til uføretrygd bekreftes av mer raffinerte studer, se Bratsberg, Raaum og Røed (2011).

Også demografiske effekter betyr mye for forskjellene mellom innvandrergruppene bidrag til offentlige nettoinntekter i fase 2. Gjenutvandring og relativt få fødsler reduserer raskt befolkningstilskuddet som genereres av flere R1- og R2-innvandrere.

Det motsatte skjer ved R3-innvandring. Etter rundt 35 år har befolkningsstilskuddet økt med omtrent 20 prosent, fordi gjenutvandringen er relativt beskjeden, og R3-kvinnene får flere barn enn kvinner i de andre gruppene (se Marianne Tønnessens artikkel i dette nummeret av Samfunnsspeilet). Befolkningstilskuddet som genereres av R3-innvandring, har dermed en mye høyere andel barn og unge enn R1- og R2-tilskuddene. Dette er en viktig årsak til at R3-tilskuddet betaler betydelig mindre i skatt og mottar flere offentlige tjenester knyttet til barneomsorg, utdanning og helse, samt mer i barnerelaterte stønader.

Tolkning av summen av kostnader over år

Summen av virkningene over de 86 årene 2015-2100, slik som vist i figur 1, kan tolkes som en nåverdi når den såkalte *diskonteringsrenten* forutsettes å være lik lønnsveksten som nominelt er 4 prosent i våre beregninger. Diskonteringsrenten uttrykker at en krone mottatt/betalt neste år er mindre verdt enn en krone i dag. Denne nåverdien av økte offentlige nettoutgifter blir 4,1 millioner når man uttrykker den i 2012-kroner. Tilsvarende nåverdier av nettoutgiftsøkninger ved R1- og R2-innvandring blir -0,8 og 0,8 millioner 2012-kroner.

Disse nåverdiene ble ikke beregnet i Holmøy og Strøm (2012). De ble beregnet og presentert første gang av Finansavisen 13. april i år. Det er særlig tallet 4,1 millioner som siden har blitt en gjenganger i innvandringsdebatten.

Finansavisen har oversatt disse nåverdiene til «en netto kostnadsforpliktelse for staten». Gitt denne oversettelsen, bruker Finansavisen nåverdiene presist og meningsfullt når de for eksempel skriver (13. april): «Når én ikke-vestlig innvandrer kommer, påtar den norske stat seg en fremtidig netto kostnadsforpliktelse som SSB beregner til 4,1 millioner 2012-kroner.»

Selv om summer over år av virkningene vist i figur 1 har en meningsfull tolkning, er det flere problemer med å bruke dem. For det første, når virkningene ikke dør ut, kan summen av dem bli nesten hva som helst ved å utvide beregningsperioden, så lenge diskonteringsrenten ikke er høyere enn lønnsveksten. For det andre bestemmes summen i økende grad av etterkommernes atferd når perioden forlenges. Den kanskje viktigste grunnen er imidlertid at begrepet nåverdi er for vanskelig til å fungere godt i en offentlig debatt. Faren har vist seg å være stor for at summer av virkningene over 86 år sammenlignes med årlige beløp.

Virkningene av et ekstra enkeltindivid

Den ovennevnte summen på 4,1 millioner er avledet fra beregninger basert på tolkning 2, det vil si at det kommer en gruppe innvandrere med forskjellig alder og kjønn som for barn og kan gjenutvandre. På grunn av fødsler blant de ekstra innvandrerne vil det være feil å bruke summen til å belyse tolkning 1 over; de 4,1 millionene er ikke summen av betalinger mellom det offentlige og en gjennomsnittsinnvandrer over ett livsløp. Et eksempel på en slik feiltolkning ser man i et innlegg i Aftenposten 19. mai (Hege Storhaug 2013): «Sannheten er, forteller Finansavisen 13. april, med godkjenningsstempel fra SSB-forskeren Erling Holmøy, at hver ikke-vestlige innvandrer koster Norge rundt 4,1 millioner kroner i snitt i livsløpet.»

Hva hvis skattene økes eller velferdstilbudet kuttes?

Beregningene er basert på videreføring av dagens skattesatser og velferdsordninger i hele beregningsperioden. Man kan argumentere for at skattene burde vært økt og/eller offentlige utgifter kuttet, fordi alle langsiktige fremskrivninger viser at dette vil være nødvendig når aldringen av befolkningen slår inn på statsbudsjettet for fullt. I så fall blir både innvandrere og ikke-innvandrere mer «lønnsomme» for staten. Vi har selv pekt på dette poenget i en kronikk i Aftenposten 7. juni (Holmøy og Strøm 2013a).

Grunnen til å basere beregningene på at dagens skattesatser og velferdsordninger videreføres er at de da bygger på kjente og kontrollerbare premisser. En analyse som kombinerer endringer i innvandring med endringer i skatte- eller velferdsendringer, må klargjøre hvor mye av virkningene som skyldes kun endret innvandring – altså våre effekter – og hvor mye som kan tilskrives gjetninger om tidspunkt og innretning på fremtidige innstramninger på statsbudsjettet. Kutt i introduksjonsordningen vil åpenbart ha en annen effekt enn kutt i jordbruksstøtten. Økt toppskatt og økt skatt på bolig og eiendom vil falle tyngre på andre enn R3-innvandrerne. Virkningene av innvandring på offentlige finanser avhenger også av når eventuelle innstramninger på statsbudsjettet kommer.

Valget av konstant eller strammere finanspolitikk som utgangspunkt er ikke et valg mellom rett eller galt. Det finnes gode begrunnelser for begge sett av forutsetninger, fordi de svarer på to ulike spørsmål som begge er interessante.

EU- og EØS-utvidelsene i 2004 og 2007

I mai 2004 ble EU utvidet med Estland, Latvia, Litauen, Polen, Slovenia, Slovakia, Tsjekkia, Ungarn, Kypros og Malta. I 2007 kom også Bulgaria og Romania med. Samtidig som landene ble EU-medlemmer, kom de også med i EØS (Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet). Det var noen begrensninger på innvandringen de første årene (overgangsordninger), men de har ikke sett ut til å ha hatt særlig stor tallmessig betydning. Borgere av alle disse landene har hatt ganske fri tilgang til det norske arbeidsmarkedet fra medlemskapets start.

Arbeid er avgjørende

De sterke virkningene av innvandringen etter EU-utvidelsen i 2004 har særlig påvirket totalstørrelser som samlet sysselsetting, produksjon og forbruk (se tekstboks). Men en person er både produsent og konsument, skattebetaler og bruker av offentlig velferd. Når man er mest av det ene eller det andre, avhenger i stor grad av hvor man er i livet. Innbyggertallet har derfor lite å si for det gjennomsnittlige inntekts- og velstandsnivået i et land, særlig over en lengre periode. Det samme gjelder balansestørrelser som forskjellen mellom offentlige inntekter og utgifter, se tolkningen av de langsiktige effektene i figur 1.

Hovedkonklusjonen i [Holmøy og Strøm \(2012\)](#) er at det først og fremst er aldringen av befolkningen som vil skape problemer med å finansiere videreføring av dagens, eventuelt en rausere, velferdsstat. Løsningen på dette vil være en løpende tilpasning av skattebyrden til valget av ambisjonsnivået for skattefinansiert velferd. Da vil de statsfinansielle virkningene av flere innbyggere, uansett opprinnelse, også bli mer positive enn i våre beregninger. Endringene i innvandring betyr relativt lite for offentlige finanser på lang sikt, så lenge den gjennomsnittlige arbeidsinnsatsen per innbygger ikke endres mye. Dette avhenger ikke bare av den enkeltes yrkesdeltakelse, men også av demografiske faktorer, spesielt aldersfordelingen av innvandrerne. Arbeidsinnsats produserer grunnlaget for de aller fleste skattene i Fastlands-Norge. Integreering i arbeidsmarkedet er derfor avgjørende for hvordan innvandring påvirker offentlige finanser. Her har man trolig noe å gå på når det gjelder innvandrere fra typiske lavinntektsland i Afrika og Asia.

Kostnader – for hvem?

Virkningene på offentlige nettoutgifter vil være et viktig moment også i mer omfattende vurderinger av fordeler og ulemper av innvandring. Hvis innvandring øker offentlige nettoutgifter, reduseres isolert sett levestandarden for dem som allerede bor i Norge, fordi skattene ellers kunne vært senket og/eller offentlig velferd kunne vært styrket.

Men en fullstendig vurdering av økonomiske virkninger på ikke-innvandrerne levestandard må ta hensyn til flere effekter, blant annet lavere priser, press på lønninger og eventuell fortrenkning av lokal arbeidskraft. Men hvem bør i en slik vurdering regnes med blant «dem som allerede bor i Norge»? Selv om de er presise, blir statistikkens avgrensninger av ikke-innvandrere irrelevante når man skal besvare spørsmål av typen: «I hvilken grad skal man ta hensyn til at nye innvandrere kan påvirke lønn, jobbsikkerhet og andre økonomiske forhold for innvandrere som har bodd i Norge i for eksempel fire år?»

For mange vil et avgjørende moment i en bred vurdering av fordeler og ulemper ved innvandring være de virkningene som oppleves av innvandrerne. Det er gode grunner til å tro at det gjennomgående er innvandrerne som opplever de største fordelene ved flytting. For flyktninger og asylsøkere kan humanitære grunner gjøre denne fordelene ekstrem. Norske myndigheters vurdering av opphold for asylsøkere og flyktninger baseres på beskyttelsesbehov – ikke statsfinansielle virkninger i Norge.

Referanser

Bratsberg, B., O. Raaum og K. Røed (2011): *Yrkesdeltaking på lang sikt blant ulike innvandrergupper i Norge*, Rapport 2011/1, Frischsenteret.

Brunborg, H. og I. Texmon (2013): *Vekst og sammensetning av befolkningen ved ulike forutsetninger om innvandring*, Rapporter 23/2013, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/vekst-og-sammensetning-av-befolkningen-ved-ulike-forutsetninger-om-innvandring>)

Henriksen, K og L. Østby (2009): *Mot norsk fruktbarhetsmønster*, Minerva, 29. september 2009. (<http://www.minerva.as/2009/09/29/mot-norsk-fruktbarhetsm%C3%B8nster/>)

Holmøy, E. og V.O. Nielsen (2008): *Velferdsstatens langsiktige finansieringsbehov*, Økonomiske analyser 4, 2008, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/offentlig-sektor/artikler-og-publikasjoner/velferdsstatens-langsiktige-finansieringsbehov>)

Holmøy, E. og B. Strøm (2012): *Makroøkonomi og offentlige finanser i ulike scenarier for innvandring*, Rapporter 15/2012, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/makroekonomi-og-offentlige-finanser-i-ulike-scenarier-for-innvandring>)

Holmøy, E. og B. Strøm (2013a): «Hva betyr innvandringen for offentlige finanser?», kronikk i Aftenposten 7. juni.

Holmøy, E. og B. Strøm (2013b): «Computable General Equilibrium Assessments of Fiscal Policy in Norway», in P. Dixon and D. W. Jorgenson (eds.): *Handbook of Computable General Equilibrium Modeling*, Vol. 1A, Ch. 3, Amsterdam: Elsevier.

Meld. St. 12 (2012-2013): *Perspektivmeldingen 2013*, Finansdepartementet.

NOU (2011:7): *Velferd og migrasjon*, Norges offentlige utredninger, Barne- og likestillingsdepartementet.

Statistisk sentralbyrå (2013): *Introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere*, 2012. Publisert: 21. juni 2013. (<http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/introinnv>)

Storhaug, H. (2013): «Hvorfor forteller ikke mediene hva en ikke-vestlig innvandrer koster?», innlegg i Aftenposten 19. mai.

Innvandrere i Norge, Sverige og Danmark

Det er få gode analyser som sammenligner innvandring og integrering i flere land. Selv i Skandinavia er det krevende å etablere gode nok data for sammenligninger. Sverige har klart flest innvandrere, særlig flyktninger, både i absolutte tall og i forhold til folketallet. Norge har relativt sett hatt langt større arbeidsinnvandring fra EU enn det Sverige og Danmark har hatt. Hvordan det går med innvandrere, henger ofte sammen med forskjeller i innvandringens størrelse og sammensetning.

Silje Vatne Pettersen og
Lars Østby

Datagrunnlaget

I denne artikkelen benyttes registerdata fra Norge, Sverige og Danmark om befolkningens sammensetning, utdanningsdeltakelse og arbeidsdeltakelse. Dataene er gjort tilgjengelig av Danmarks Statistik, Statistisk sentralbyrå i Norge og Statistiska centralbyrå i Sverige.

Bakgrunn

Artikkelen bygger på arbeidet med å harmonisere indikatorer på innvandreres integrering i Norge, Sverige og Danmark. Arbeidet ble utført av nasjonale statistikkbyråer og integreringsmyndigheter i forkant av nordisk embetsmannsmøte på integreringsfeltet høsten 2012. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) har finansiert Norges bidrag.

Silje Vatne Pettersen er demograf og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk.
(siljevatne.pettersen@ssb.no)

Lars Østby er demograf og seniorforsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk.
(lars.ostby@ssb.no)

Innvandring av det omfang de skandinaviske landene har hatt de siste 40 årene, har vi aldri opplevd tidligere (se figur 1, side 77). Det har vært noen grunnleggende fellestrekk i de tre landenes migrasjonsmønster, og landene har sterke historiske og kulturelle likheter. Likevel er forskjellene i innvandringens art og omfang såpass store at de er vel verdt å studere.

Sammenligningenes velsignelser ...

Med så mange politiske og sosiale fellestrekk mellom de skandinaviske landene kommer vi så nært opp til en eksperimentell situasjon som man kan komme i samfunnsvitenskapene. Hensikten med sammenlignende analyser av hvordan det går med innvandrerne i Danmark, Norge og Sverige, er å identifisere likheter og forskjeller i atferd og levekår mellom innvandrerne i de tre landene. Dermed kan vi danne et grunnlag for å vurdere effekten av noe ulik innvandrings- og integreringspolitikk i landene.

Slike sammenlignende analyser er helt avhengige av at de data som brukes, er sammenlignbare. Dette krever at data er harmoniserte; det vil si at definisjonene som ligger til grunn, er de samme, og at dataene samles i kategorier som er like i de tre landene. Bare på den måten blir sammenligningen reell.

... og harmoniseringens svøpe

Det å harmonisere data på tvers av landegrenser er ikke uten problemer. Landenes statistikk skal ivareta viktige nasjonale hensyn. Prioriteringene kan bli ulike, og harmonisering vil kunne øve vold mot de detaljene som i enkeltland oppfattes som viktigst, men som ikke er tilgjengelig i de andre landenes statistikk.

Vi har dessverre ikke kunnet anvende samme definisjon av «innvandrere» for de tre landene. Sverige bruker begrepet «utenlandsfødte» i sin offisielle statistikk, mens Norge og Danmark i tillegg ser på fødelandet til foreldrene til den som er født i utlandet (se tekstbokser med definisjoner og datagrunnlag). I Norge utgjorde innvandrere 89 prosent av alle utenlandsfødte per 1.1. 2012. Det er grunn til å tro at andelen er i denne størrelsesorden også i Sverige. Vi oppfatter den norske og danske definisjonen som best egnet for sammenligninger av innvandreres deltakelse i utdanning og arbeid.

Når vi her sammenligner arbeids- og utdanningsdeltakelse for enkelte opprinnelsesland, gjør vi dette kun for Norge og Danmark, da tilsvarende tall ikke ble gjort tilgjengelig for Sverige. Det synes å være såpass store ulikheter mellom innvandrere fra ulike land i Afrika og Asia at viktige nyanser dessverre blir borte når innvandrerne herfra må analyseres som én gruppe.

Enkelte relevante variabler er det så langt ikke mulig å harmonisere mellom de skandinaviske landene. Det gjelder særlig *innvandringsgrunn og høyeste oppnådde utdanningsnivå*. Det skyldes at vi mangler informasjon om disse forholdene i ett eller flere av de skandinaviske landene, og at definisjon og registreringsordning er ganske forskjellig. Det er på mange måter beklagelig, særlig siden innvandringsgrunn kunne ivareta noen av de forskjellene mellom enkeltlands innvandrere som vi i denne analysen ikke har svenske data til å belyse.

Gradvis åpning av landegrensene ...

Innvandringen til Skandinavia må ses i lys av en gradvis åpning av landegrensene, først innenfor Norden og så EU, i tillegg til den nasjonale politikken rundt arbeidsinnvandring, flyktninger og familiegjenforening fra land utenfor EU. Her er det mange likheter mellom de skandinaviske landene, men også ulikheter.

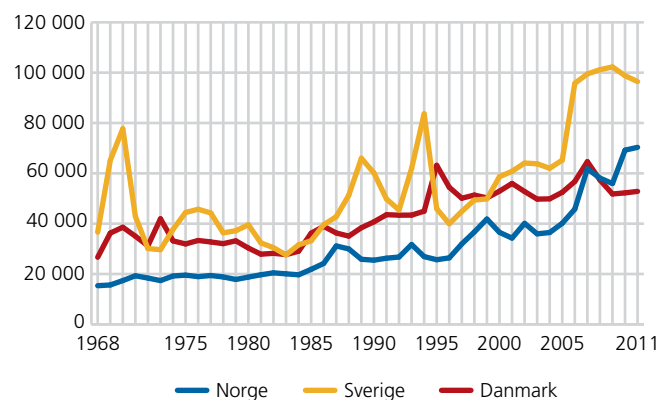
Siden 1954 har vi hatt et felles nordisk arbeidsmarked (Fischer og Straubhaar 1996), og siden 1994 har hele Norden vært en del av det åpne europeiske arbeidsmarkedet innenfor EU/EØS-området. Det betyr at statsborgere fra de nordiske landene i over 50 år fritt har kunnet bo og arbeide i et annet nordisk land, og at denne retten i stor grad er utvidet til å gjelde alle EU/EØS-borgere (Utlendingsdirektoratet 2013). I tillegg har de nordiske landene rekruttert arbeidskraft fra land utenfor Europa, slik som Pakistan og Tyrkia. For migrasjonsmønsteret i første halvdel av 1900-tallet, se [Østby 2005](#).

Arbeid var viktigste årsak til innvandringen frem til begynnelsen av 1970-tallet. Sverige kom ut av andre verdenskrig med en intakt industri, klar til å produsere for et Europa under gjenoppbygging, og med stort behov for arbeidskraft, som blant annet ble dekket av søreuropeere. Mot slutten av 1960-tallet var innvandringen dominert av finlendere som var blitt uten arbeid.

Arbeidsinnvandringen til alle tre landene stoppet da oljekrisen i 1973 førte til restriksjoner i innvandringen fra land utenfor Norden. Deretter fulgte en lang periode med familiegjenforening til arbeidsinnvandrere eller ny innvandring på grunn av flukt fra krig eller forfølgelse (fra blant annet Chile, Vietnam, Iran, tidligere Jugoslavia, Irak og Somalia). Etter EU-utvidelsen østover i 2004 er det arbeidsinnvandring, særlig fra Polen og de baltiske statene, som preger innvandringsbildet i de skandinaviske landene, i tillegg til fortsatt familieinnvandring og innvandring på grunn av flukt.

Figur 1 illustrerer at Danmark i en lang periode frem til årtusenskiftet hadde nesten like mange innvandringer som Sverige. Etter år 2000 har innvandringen til Danmark vært nokså stabil, mens den er fordoblet i Norge og Sverige.

Figur 1. Innvandringer til Norge, Sverige og Danmark. 1968-2011. Antall

Kilde: Befolkningsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Statistiska centralbyrån, Danmarks Statistik.

Definisjoner

Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre, har fire utenlandsfødte besteforeldre og på et tidspunkt har innvandret til Norge eller Danmark (for Sverige, se utenlandsfødte).

Utenlandsfødte er her personer som bor i Sverige, men som er født i utlandet. Begrepet omfatter flere enn *innvandrere* ettersom foreldrene kan være født i Sverige.

Innenriksfødte med innvandrerforeldre er født i Norge, Sverige eller Danmark, og har to foreldre som er innvandrere (utenlandsfødte for Sverige).

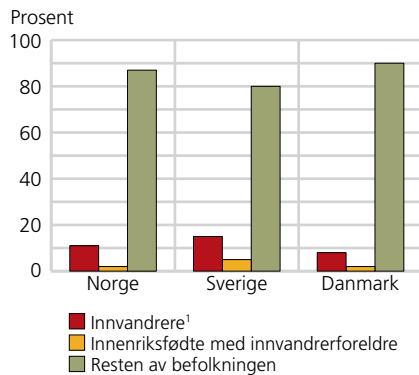
Opprinnelsesland er her brukt synonymt med innvandrernes fødeland.

Skandinavia er landene Danmark, Norge og Sverige.

Forskjeller i sammensetning

Innvandrerens demografiske og migrasjonsspesifikke sammensetning i de tre landene kan gi store forskjeller i for eksempel sysselsettingsprosent. Dette omtales ofte som sammensetningseffekter. Et land med mange nyankomne flyktninger kan ha lavere sysselsettingsprosent enn et land med mange arbeidsinnvandrere. Noe av forskjellene på nasjonalt nivå kan altså skyldes andelen flyktninger, men også ulik botidsfordeling, landbakgrunn, fordeling på kjønn, familiesammensetning og så videre. Det er derfor viktig å sammenligne så like grupper som mulig. De forskjellene som gjenstår etter en slik harmonisering, kan et stykke på vei forklares med ulikheter i integreringstiltak, men det er selvfølgelig også andre forklaringer som kan bidra.

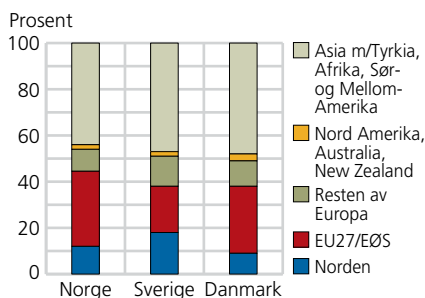
Figur 2. **Befolkningssammensetningen i Norge, Sverige¹ og Danmark. 1. januar 2012. Prosent**

¹ Utenlandsfødte for Sverige.

Kilde: Befolkningsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Statistiska centralbyrån, Danmarks Statistik.

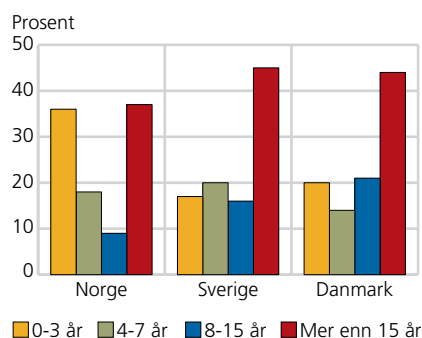
Figur 3. **Innvandrere¹, etter fødeland (region). Norge, Sverige og Danmark. 1. januar 2012. Prosent**

¹ Utenlandsfødte for Sverige.

Kilde: Befolkningsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Statistiska centralbyrån, Danmarks Statistik.

Figur 4. **Innvandrere¹ etter botid i Norge, Sverige og Danmark. 1. januar 2012. Prosent**

¹ Utenlandsfødte for Sverige.

Kilde: Befolkningsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Statistiska centralbyrån, Danmarks Statistik.

Sverige hadde spesielt høy innvandring frem til 1970 (innvandrere fra Finland), og stort mottak av flyktninger tidlig på 1990-tallet og fra 2005. Oppgangen i innvandringen til Norge etter 2005 har sin bakgrunn i den store arbeidsinnvandringen, særlig etter EU-utvidelsen i 2004.

Sverige størst som innvandringsland

På tross av likheter i det generelle innvandringsbildet er det store ulikheter mellom de skandinaviske landene når det gjelder antallet bosatte innvandrere. I Sverige er det i dag om lag tre ganger så mange innvandrere som i Norge og i Danmark (1,43 versus 0,55 og 0,44 millioner personer). Tallet for Sverige gjelder utenlandsfødte (se tekstboks for definisjoner).

Sverige har også den høyeste andelen utenlandsfødte i Skandinavia, 15 prosent av befolkningen ved inngangen til 2012, sammenlignet med 10 prosent i snitt for EU, et tall som oppgis av det europeiske statistikkbyrået Eurostat (2013). Det er også i Sverige vi finner den høyeste andelen innenriksfødte med innvandrerforeldre, 5 prosent. Deretter følger Norge med henholdsvis 11 prosent innvandrere og 2 prosent norskfødte med innvandrerforeldre (se figur 2).

Halvparten fra Asia, Afrika eller Latin-Amerika

Om lag halvparten av innvandrerne i Skandinavia kommer fra land i Asia, Afrika eller Latin-Amerika (se figur 3), litt større andel i Norge enn i Danmark og Sverige. Dette er i all hovedsak tidlige arbeidsinnvandrere og deretter flyktninger, og familieinnvandrede til disse to gruppene.

Deretter følger gruppen av innvandrere fra land i EU utenom Norden, i dag dominert av arbeidsinnvandrere fra østeuropeiske land. Innvandrere fra Norden er den tredje største gruppen i Norge og Sverige.

Også mange svensker er i Norge for å jobbe, og i Sverige er finske innvandrere av historiske årsaker den største innvandrergruppen. Fra resten av Europa kom det mange under urolighetene på Balkan på 1990-tallet, mens det er færrest innvandrere fra Nord-Amerika, Australia og New Zealand.

Over 40 prosent av innvandrerne har bodd lenge i Skandinavia, over 15 år (se figur 4). I Norge er det dessuten mange nyankomne, dobbelt så høy andel som i Danmark og Sverige. Andelen innenriksfødte av alle med innvandrerbakgrunn er klart mindre i Norge enn i de to andre landene, fordi en så stor andel av innvandrerne i Norge har kort botid og ikke har rukket å få barn.

Det generelle bildet er altså relativt likt for de skandinaviske landene. Men ser vi på innvandrere fra hvert enkelt opprinnelsesland, er det større variasjoner (se tabell 1 og 2). For eksempel kom det relativt mange arbeidsinnvandrere og familieinnvandrere fra Pakistan og Tyrkia til Norge og Danmark på 1970-tallet, selv om de var langt færre enn europeiske arbeidsinnvandrere fra EU etter 2004. Innvandrere fra Pakistan og Tyrkia er etablerte grupper med lang botid og med etter hvert voksne barn, som har levd hele eller store deler av livet i Skandinavia. I Sverige, derimot, er de fleste pakistanere relativt nyankomne, mange av dem mannlige studenter, mens innvandrerne fra Tyrkia i tillegg til arbeidsinnvandrerne også i større grad er politisk eller religiøse flyktninger enn tilfellet er i Norge og Danmark.

Liberala Sverige tar imot mange flyktninger

Sverige skiller seg ut med sin mer liberale flyktningpolitikk. Sverige har for eksempel gitt opphold til mange flere flyktninger fra Irak og tidligere Jugoslavia enn det Danmark og Norge har gjort, også sett i forhold til folketallet. I Sverige utgjør flyktninger fra Irak 1,3 prosent av hele befolkningen, mens andelen er 0,4 i Norge og i Danmark.

Et annet eksempel på forskjeller i innvandringens sammensetning er innvandringen fra Polen, som er betydelig i alle de skandinaviske landene. Mens innvandrerne i Norge er dominert av relativt nyankomne polske arbeidsinnvandrere, i dag den største innvandrerguppen i Norge, er det fra før også en god del polske politiske flyktninger i Sverige og Danmark, med lang botid og ofte godt etablerte i samfunnet. Disse forskjellene i botid og årsaken til innvandringen i de skandinaviske landene er viktige å ta hensyn til når vi analyserer integreringen og deltakelsen i samfunnet. Det er viktige forskjeller i forutsetninger, ikke bare etter opprinnelsesland, men også mellom grupper fra samme land.

Ulik integreringspolitikk

Generelt kan vi si at Sverige har den mest liberale innvandrings- og integreringspolitikken i Skandinavia, og at Danmark fører en strengere politikk på dette området enn de to andre landene. Norge havner et sted midt i mellom. (For en fylldig diskusjon av integreringspolitikk i Norden, se Brochmann og Hagelund 2012 og 2005, og Bevelander mfl. 2013). I Norge har den økonomiske utviklingen i tillegg vært særlig gunstig de senere årene, og vi må vente at innvandrerne lettere får innpass på arbeidsmarkedet i Norge enn i de to andre landene.

Nedenfor ser vi på innvandrernes deltakelse i skole og arbeid i Norge, Danmark og Sverige, og hvordan de gjør det sammenlignet med innenriksfødte med innvandrereforeldre og resten av befolkningen. Vi begynner med frafall i videregående skole. Deretter tar vi for oss utdanningsdeltakelse blant dem som er 20-24 år, og sysselsetting blant dem som er 25-64-år. Til slutt ser vi på dem som verken studerer eller arbeider.

Selv om det er en del kunnskap om effekten av ulike integreringstiltak på nasjonalt nivå, vet vi ikke om de forskjellene som vi ser i Skandinavia, skyldes ulike tiltak eller ulike «innvandrere». Her er det mye forskning som gjenstår, men beskrivelser av den typen vi presenterer her, vil være et godt utgangspunkt for slike analyser.

Høyt frafall i videregående skole i hele Skandinavia

I alle de skandinaviske landene er det en langt høyere andel gutter enn jenter som ikke fullfører videregående skole i løpet av fem år (se figur 5). Andelen som faller fra, er langt høyere blant innvandrere enn i «resten av befolkningen», mens andelen for innenriksfødte med innvandrereforeldre ligger et sted midt mellom. Det

Tabell 1. Innvandrere¹ etter utvalgte fødeland. Norge, Sverige og Danmark. 1. januar 2012. Antall

	Norge	Sverige	Danmark
Tyrkia	10 696	43 909	32 379
Polen	67 339	72 865	28 043
Irak	21 784	125 499	21 197
Somalia	20 976	40 165	9 951
Bosnia-Hercegovina	13 146	56 290	17 580
Pakistan	17 893	10 539	12 079
Vietnam	13 222	15 175	9 024

¹ Utenlandsfødte for Sverige.

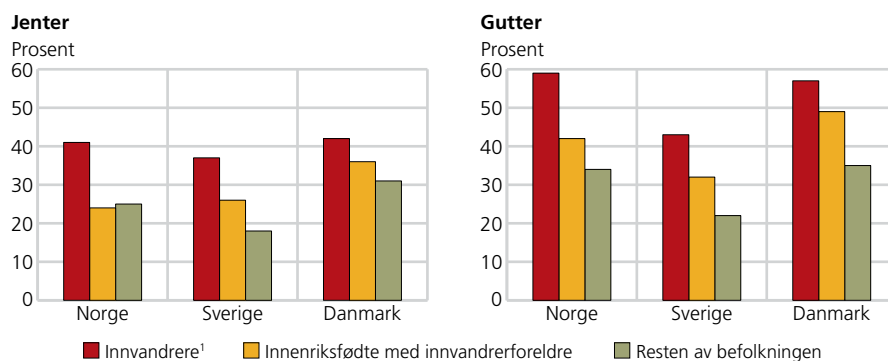
Kilde: Befolkningsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Statistiska centralbyrån, Danmarks Statistik.

Tabell 2. Innenriksfødte med innvandrereforeldre, etter foreldrenes fødeland. Norge, Sverige og Danmark. 1. januar 2012. Antall

	Norge	Sverige	Danmark
Tyrkia	6 046	28 450	28 011
Polen	4 764	15 598	3 677
Irak	7 151	37 509	8 687
Somalia	8 419	13 800	7 161
Bosnia-Hercegovina	3 192	16 030	4 765
Pakistan	14 844	3 117	9 563
Vietnam	7 649	6 533	5 283

Kilde: Befolkningsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Statistiska centralbyrån, Danmarks Statistik.

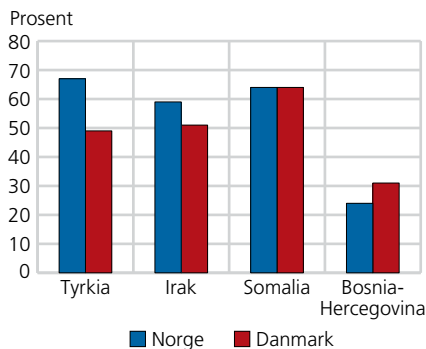
Figur 5. Andel som ikke har fullført videregående skole etter fem år, etter innvandringsbakgrunn. Norge, Sverige og Danmark. 2011. Prosent

¹ Utenlandsfødte for Sverige.

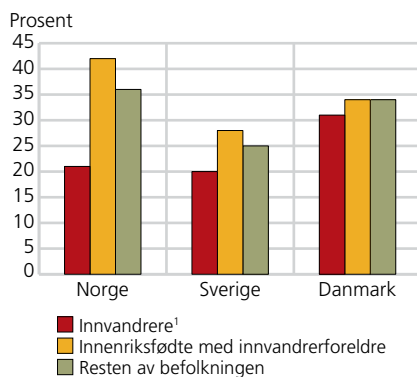
Kilde: Utdanningsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Statistiska centralbyrån, Danmarks Statistik.

Figur 6. **Andel innvandrere som ikke har fullført videregående skole etter fem år, etter fødeland. Norge og Danmark. 2011. Prosent**

Kilde: Utdanningsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Danmarks Statistik.

Figur 7. **Andel i høyere utdanning, alder 20-24 år, minimum to års botid, etter innvandringsbakgrunn. Norge, Sverige og Danmark. 2011/2012. Prosent**

¹ Utenlandsfødte for Sverige.

Kilde: Befolkningsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Statistiska centralbyrån, Danmarks Statistik.

er særlig to unntak fra denne generelle sammenhengen. Andelene som ikke fullfører videregående skole, er lavere i Sverige enn i de andre skandinaviske landene, særlig blant gutter. Blant innenriksfødte jenter med innvandrerforeldre er andelen som ikke fullfører, lavest i Norge, og den er på nivå med resten av befolkningen.

Svenske myndigheter og Statistiska centralbyrån publiserer nødig opplysninger om utenlandsfødtes arbeids- og utdanningsdeltakelse fordelt på opprinnelsesland. Der blir tallene heller fordelt på regioner. Derfor er opprinnelsesland tilgjengelig bare for Danmark og Norge i denne sammenlignende analysen. Forskere får derimot tilgang til slike svenske data for analyser.

Bevelander mfl. (2013) har beregnet egne tall for Sverige, og det kommer frem forskjeller der som langt på vei sammenfaller med det bildet vi her gir for Danmark og Norge. For eksempel er frafallet fra videregående skole blant dem som har bakgrunn fra Somalia, særlig høyt i Danmark og Norge (se figur 6). Dette er interessante fellestrekk. Blant dem med bakgrunn fra Tyrkia og Irak er frafallet derimot langt høyere i Norge enn i Danmark. Hvorfor gruppene fra Tyrkia og Irak skiller seg ut på denne måten, er ikke lett å si, men mønsteret i Norge er sammenfallende med flere av funnene i levekårsundersøkelsen blant innvandrere ([Blom og Henriksen 2008](#) og [Henriksen 2010](#)).

Flere tar høyere utdanning i Danmark og Norge

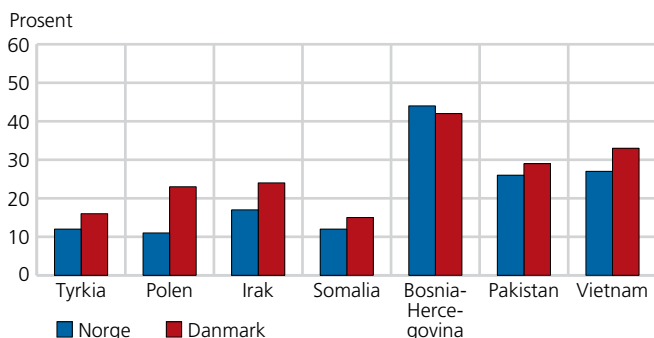
Blant dem som har fullført videregående skole, er det relativt stor variasjon mellom de skandinaviske landene i hvorvidt man fortsetter med høyere utdanning (se figur 7). En større andel deltar i høyere utdanning i Norge og Danmark enn i Sverige, og det gjelder særlig for innenriksfødte barn av innvandrere og «resten av befolkningen». Bildet er altså motsatt av det vi så for frafallet i videregående skole.

I Danmark er det liten forskjell mellom innvandrere og andre grupper. Det er dermed langt større andel som deltar i høyere utdanning i Danmark, enn snittet for alle i Sverige. I Norge er det derimot store forskjeller mellom gruppene, og nær dobbelt så høy andel som deltar i høyere utdanning blant innenriksfødte med innvandrerforeldre enn blant innvandrere.

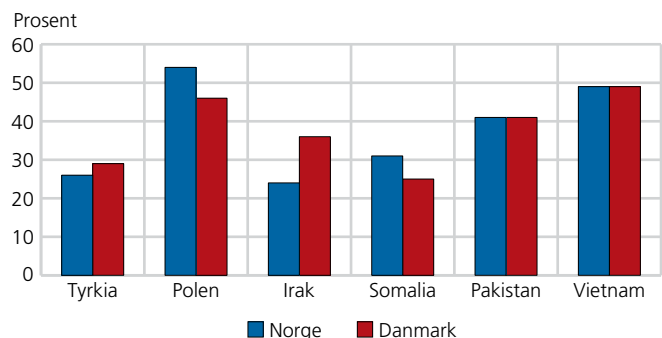
Ett viktig fellestrekk i de skandinaviske landene er likevel at innenriksfødte med innvandrerforeldre deltar i høyere utdanning i større grad enn de andre

Figur 8. **Andel i høyere utdanning, alder 20-24 år, minimum to års botid, etter landbakgrunn. Norge og Danmark. 2011-2012**

Innvandrere

Innenriksfødte med innvandrerforeldre

Kilde: Utdanningsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Danmarks Statistik.

gruppene, og som vi har sett, gjelder det særlig i Norge. Danmark har relativt få arbeidsinnvandrere og få nyankomne, hvilket kan være noe av årsaken til at andelen i høyere utdanning er større der.

Innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Pakistan og Vietnam, det vil si grupper som i snitt har vært relativt lenge i Skandinavia, deltar i høyere grad i høyere utdanning enn dem som kommer fra Tyrkia, Polen, Irak og Somalia (se figur 8, innvandrere). At deltakelsen er lavere blant nyankomne flyktninger eller arbeidsinnvandrere er ikke overraskende, men det er interessant at den er så mye høyere i Danmark enn i Norge. Det kan skyldes strengere innvandringspolitikk i Danmark, og at en del flyktninger som ikke klarte «kravene», har forlatt landet (Bevelander mfl. 2013).

Et annet forhold som også kan tenkes å spille inn, er at 24-års aldersgrense og et sterkt krav til forsørgerevne ved familieetablering og -gjenforening fører til at mange flyktninger under denne alderen forbereder seg på å kunne fylle forsørgerkravet gjennom å være kvalifisert for godt betalt arbeid når de når den alder da de kan få familie til landet.

Når polakkene har så mye høyere andel under høyere utdanning i Danmark enn i Norge, skyldes nok det at det er kommet svært mange unge polske menn til Norge for å arbeide, og at den andelen som studentene utgjør, derfor blir relativt liten her. Det er også verdt å merke seg at innvandrere fra Tyrkia, som i snitt har lang botid, deltar i mye mindre grad i utdanning enn dem fra Pakistan, og det gjelder både for innvandrere og innenriksfødte med innvandrerforeldre.

Syssetningen øker med botiden i Sverige

I en periode med god økonomi og stort behov for arbeidskraft har mange innvandrere kommet til Norge for å arbeide. Syssetningsraten for nyankomne er derfor høyere i Norge enn i Danmark og Sverige (se figur 9). Mens andelen syssette stagnerer etter fire–syv års botid og så synker svakt i Norge og Danmark, stiger den kraftig med botiden i Sverige, slik at de som har bodd i Sverige eller i Norge lenger enn 15 år, deltar i arbeidsmarkedet i samme grad. Mønsteret gjelder også for innvandrerkvinner og -menn fra Asia, Afrika og Latin-Amerika i Norge og Sverige.

Dette er en vesentlig forskjell mellom de skandinaviske landene. Ifølge MIPEX (Migrant Integration Policy Index III), en indeks som sammenligner integreringspolitikken i 24 europeiske land (British Council 2011), har Sverige den beste *politikken* for inkludering av innvandrere i arbeidsmarkedet, til tross for den lavere syssetningen vi ser (tabell 3), særlig de første årene etter innvandring (se figur 9).

Færre faller utenom i Norge

Vi har sett at mange innvandrere, særlig gutter, ikke fullfører videregående skole i Skandinavia. Noen tar opp igjen studiene senere, andre begynner i arbeid. Men noen står utenfor. Norge har lavest andel som verken er i arbeid eller i utdanning uansett innvandringsbakgrunn, i Skandinavia i aldersgruppen 18–24 år (se Figur 10). Dette har blant annet sammenheng med den gode økonomien og den høye syssetningen i Norge de senere årene. I Sverige er det en noe høyere andel som står utenfor yrkes- og utdanningsliv, men relativt til resten av befolkningen gjør innvandrere det noe bedre der enn i de andre skandinaviske landene i 2010.

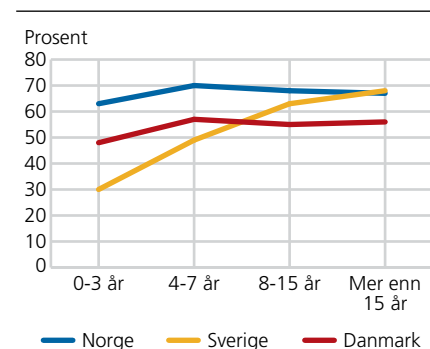
Tabell 3. Andel registrerte syssette 25–64 år. Norge, Sverige og Danmark. 2011. Prosent

	Norge	Sverige	Danmark
Hele befolkningen	79,9	78,5	74,4
Innvandrere ¹	67,9	57	54,6
Av dette			
Norden	82,6	65,4	63,9
EU/EØS	78,6	63,3	65,4
Afrika, Asia med Tyrkia, Sør- og Mellom-Amerika	56,9	51,1	48,3
Innenriksfødte med innvandrerforeldre	76,2	78,8	66,9

¹Utenlandsfødte for Sverige.

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Statistiska centralbyrå, Danmarks Statistik.

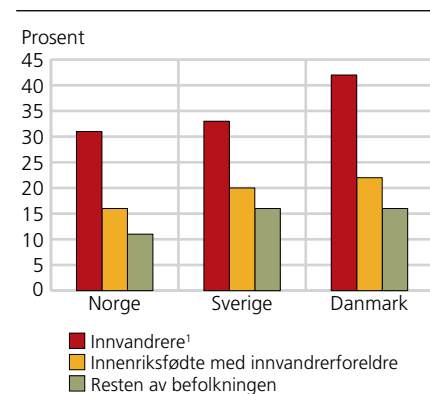
Figur 9. Andel registrerte syssette blant innvandrere¹, alder 25–64 år, etter botid. Norge, Sverige og Danmark. 2011. Prosent

¹ Utenlandsfødte for Sverige.

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Statistiska centralbyrå, Danmarks Statistik.

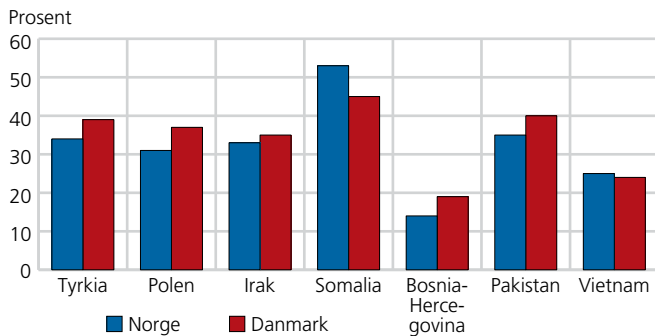
Figur 10. Personer som verken er i arbeid eller under utdanning, etter innvandringsbakgrunn. 18–24 år. Norge, Sverige og Danmark. 4. kvartal 2010. Prosent

¹ Utenlandsfødte for Sverige.

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Statistiska centralbyrå, Danmarks Statistik.

Figur 11. Innvandrere som verken er i arbeid eller under utdanning, etter fødeland. 18-24 år. Norge og Danmark. 4. kvartal 2010. Prosent

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk: Statistisk sentralbyrå, Danmarks Statistik.

Referanser

- Bevelander, P., R. Bilde, I. Dahlstedt, M. Eskelund, L.M. Hansen, M. Macura, K.G. Pedersen og L. Østby (2013): *Scandinavia's Population Groups Originating from Developing Countries: Change and Integration*, Current Themes in IMER Research no. 14, Malmö University.
- British Council (2011): MIPEX III. Migrant Integration Policy Index III. (<http://www.mipex.eu/>)
- Blom, S. og K. Henriksen (red.) (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*, Rapporter 2008/5, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levikaar-blant-innvandrere-i-norge-2005-2006>)
- Brochmann, G. og A. Hagelund (2012): *Immigration Policy and the Welfare State 1945–2010*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Brochmann, G. og A. Hagelund (2005): *Innvandringens velferdspolitiske konsekvenser. Nordisk kunnskapsstatus*, TemaNord 2005:506, Nordisk ministerråd, København.
- Eurostat (2013): (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/main_tables) Lastet ned 1. november 2013.
- Fischer, P and T. Straubhaar (1996): *Migration and Economic Integration in the Nordic Common Labour Market*. Nord 1996:2, Nordic Council of Ministers, Copenhagen.
- Henriksen, K. (2010): *Levekår og kjønnsforskjeller blant innvandrere fra ti land*, Rapporter 2010/6, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levikaar-og-kjonnsforskjeller-blant-innvandrere-fra-ti-land>)
- Olsen, Bjørn (2012): *Ung med innvandrerbakgrunn i Skandinavia. Hvor mange er i arbeid eller utdanning?* Rapporter 2012/32, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/unge-med-innvandrerbakgrunn-i-skandinavia>)
- Utlendingsdirektoratet (2013): *Oppholdsrett i Norge for EU/EØS/EFTA-borgere*, Lastet ned 1. oktober 2013. (www.udi.no/Sentrale-tema/Arbeid-og-opphold/Arbeid-og-opphold-EU-EOS-EFTA-borgere/)
- Østby, L. (2005): «Befolkningsutvikling 1905-2005: Flest innvandrere i Sverige, flest barn i Norge», i *Statistiske analyser 69, Hundre års ensomhet? Norge og Sverige 1905-2005*, side 18-33., Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/hundre-aars-ensomhet>)

Danmark har høyest andel innvandrere som står utenfor yrkes- og utdanningsliv. Det gjelder særlig jenter (se også [Olsen 2012](#)). Denne forskjellen mellom Norge og Danmark gjelder alle opprinnelseslandene i denne analysen, med unntak av Somalia (se figur 11). Jenter fra Somalia står i større grad utenfor arbeids- og utdanningslivet i Norge enn i Danmark. Dette kan ha å gjøre med den betydelige gjenutvandringen blant somaliere fra Danmark (Bevelander mfl. 2013).

Hva nå?

Et naturlig neste skritt i denne analysen vil være å relatere forskjellene i innvandring og integrering til de enkelte landenes politikk. Dette har vi ikke kunnet gjøre her. Likevel kan vi se landenes ulike omfang og sammensetning av innvandringen delvis som et resultat av den politikk som er ført. Danmark har relativt lav innvandring og restriktiv innvandringspolitikk, i hvert fall etter årtusenskiftet. Sverige har høy innvandring, særlig fordi de tar imot mange med behov for beskyttelse. Norges høye innvandring er særlig knyttet til lav arbeidsledighet, høyt lønnsnivå, behovet for arbeidskraft i enkelte bransjer i Norge og problemer på arbeidsmarkedet i mange andre land.

Innvandrere i de tre landene har ulik deltakelse i utdanning og arbeidsmarked, også når vi tar hensyn til at sammensetningen av innvandrerbefolkningen er ulik. Vi har sett at disse forskjellene er store, kanskje større enn vi ville ventet ut fra de store fellestrekkene som finnes i landenes kultur og historie. Det kan være interessant å analysere hvordan ulikheter i innvandreres levekår kan utvikle seg innenfor rammen av den nordiske velferdsmodellen.

Siden sist

All ny statistikk publiseres som artikler på ssb.no. Vi presenterer nedenfor et utvalg av disse artiklene, som er gitt ut etter forrige utgave av Samfunnsspeilet.

21. november 2013

Folkemengd og kvartalsvis befolkningsendringar, 3. kvartal 2013

Litt lågare folkevekst

I oktober i år var 5 096 000 personar registrert busette i landet, og folketalet auka med 18 500 i 3. kvartal. Folkeveksten var 2 100 lågare enn i same kvartalet i fjor. Både fødselsoverskotet og nettoinnvandringa var lågare enn på fleire år.

Det vart født 15 700 born i 3. kvartal, medan 9 700 personar døydde. Fødselsoverskotet på 6 000 personar er litt lågare enn for 3. kvartal dei siste fire åra, men held seg likevel på om lag same høge nivået som det har lege på sidan 2008.

22 800 personar innvandra til Noreg, medan 10 300 utvandra. Det gir ei nettoinnvandring på 12 500, som er lågare enn ho har vore for 3. kvartal dei tre siste åra. Nettoinnvandringa frå utlandet er likevel ikkje tilbake til det lågare nivået som galdt før 2007. Ei utvandring på 10 300 er det høgaste talet som nokosinne er registrert i eit 3. kvartal. Samanlikna med dei tilsvarende kvartala i tidlegare år er folkeveksten óg framleis høg, om lag dobbelt så høg som åra før 2007, då arbeidsinnvandringa frå mellom anna dei nye EU-landa i Aust-Europa tok til å stige.

Som i dei seinare åra auka folketalet mest i Oslo og Akershus, samt i Rogaland og Hordaland. I høve til folketalet var veksten størst i Sør-Trøndelag, men trøndelagsfylket var berre så vidt føre Oslo. Sogn og Fjordane hadde den minste veksten – både i reine tal og i høve til folketalet.

For landet sett under eitt steig folketalet med 45 000 personar i dei tre fyrste kvartala i år, noko som er 7 300 mindre enn i same perioden førre året.

Oslo med klårt høgast fødsels-overskot

Som vanleg hadde Oslo det høgaste fødselsoverskotet av fylka, dette galdt òg sett i høve til folketalet. 2 700 vart født, medan 1 000 døydde, slik at fødselsoverskotet i hovudstaden var på 1 700 i 3. kvartal. Samla i dei to fylka Rogaland og Hordaland var fødselsoverskotet 1 600, men folketalet her er 50 prosent høgare enn i Oslo. I dei to innlandsfylka Hedmark og Oppland samla døydde det derimot 9 fleire enn det vart født.

Størst nettoinnvandring av polske og litauiske statsborgarar

Polakkane var, slik dei har vore det dei siste åra, den klårt største gruppa mellom dei utalandske statsborgarane som innvandra – mest dobbelt så mange som kvar av dei to neste gruppene, svenske og litauiske statsborgarar. Det var ikkje store endringane i tala frå 3. kvartal i fjor til same kvartalet i år. Største endringa var talet på somaliske statsborgarar som innvandra, som gjekk ned frå 1 000 til 600. Dei polske, litauiske og svenske statsborgarane utgjorde mest ein tredel av alle ikkje-norske statsborgarar som innvandra.

Svenske statsborgarar var igjen den klårt største gruppa ikkje-norske statsborgarar som utvandra frå Noreg: 1 300 forlét landet. Dermed hadde svenske statsborgarar ei nettoinnvandring på berre 300. Filippinske og danske statsborgarar har òg både høge innvandringstal og høg utflytting, slik at nettoinnvandringa for desse gruppene ikkje vert så høg. Nettoinnvandringa av polske og litauiske statsborgarar låg samla på 3 600 personar. Nettoinnvandringa av 350 spanske statsborgarar er som i 2011 og 2012, men av di det er nokre endringar mellom dei andre gruppene, går spaniarane opp frå ein tiandeplass i 3. kvartal fjor til ein åttandeplass i år.

Nettoinnvandringa av statsborgarar frå landa i Sør-Europa med stor arbeidsløyse held seg monaleg stabil. Samla nettoinnvandring av spanske, portugisiske, italienske og greske statsborgarar i 3. kvartal har dei tre siste åra vokse frå 650 til 750 og så til 850. Frå i fjor til i år voks nettoinnvandringa av portugisiske statsborgarar kraftigast, frå 150 til 200.

Største nettoinnvandringa hadde dei to områda Oslo/Akershus og Rogaland/Hordaland med høvesvis 3 000 og 2 800. Dei polske statsborgarane innvandra særleg til Oslo/Akershus og Rogaland/Hordaland, medan dei litauiske statsborgarane i stor grad spreidde seg over heile landet. Svenskane drog særleg til Oslo.

Berre 6 fylke hadde innalandsk nettoinnflytting

6 av fylka hadde innalandsk nettoinnflytting i 3. kvartal, 3 færre enn i same perioden førre året, medan 13 hadde nettoutflytting. Største nettoinnflyttinga hadde området Akershus/Østfold, med 1 250 samla. Det er framleis særleg i innlandet, på Nordvestlandet og i Nord-Noreg det er nettoutflytting. I tillegg var det nettoutflytting i Rogaland. Størst innalandsk nettoutflytting hadde nok ein gong Nordland med 650 personar, litt høgare enn i 3. kvartal 2012. I Sogn og Fjordane og Nordland er nettoutflyttinga størst i høve til folketalet. Størst samla flytteaktivitet, inn til og ut av fylket, finn vi i Oslo. Nærare 5 prosent av innbyggjarane i hovudstaden kom anten til eller drog frå dette fylket i 3. kvartal. I Akershus og Finnmark var talet 3 prosent. Mest stadbundne var folk i Møre og Romsdal og i Telemark.

Mange fødselar på Jæren

Folketalet auka i 275 kommunar, medan det gjekk ned i 145. 217 kommunar har hatt eit fødselsoverskot til no i år. Ser vi på fødselsoverskotet i høve til folketalet,

er det som i dei seinare åra i kommunane i Rogaland – spesielt på Jæren – det blir født mange born. 188 kommunar hadde fødselsunderskot, og blant desse finn vi mellom andre fleire kommunar i Hedmark. 7 av dei 12 kommunane med det største underskotet ligg i dette fylket. I høve til folketalet er underskotet stort i fleire nordnorske kommunar.

159 kommunar hadde innalandsk nettoinnflytting, mellom dei fleire kommunar i Akershus: både Asker og Bærum og kommunar rundt Gardermoen. Fleire rogalandskommunar har òg innalandsk flyttevinst. Fredrikstad hadde største vinsten, som byen hadde det førre året. Mellom dei 264 kommunane med innalandsk nettoutflytting finn vi fleire kommunar i Nord-Noreg og på Nordvestlandet, men Stavanger og Oslo skil seg klårt ut som dei kommunane med det største flyttetapet, som i fjor. Den store nettoinnvandringa frå utlandet vog mykje opp for det innalandske flyttetapet i mange kommunar. Dermed fekk særleg Oslo, men til eit visst mon òg Bergen, stor samla nettoinnflytting. Berre 20 kommunar i landet hadde ei nettoutvandring til utlandet.

20. november 2013

Arbeidsledighet blant innvandrere, registerbasert, 3. kvartal 2013

Ledigheten opp blant innvandrere

Den registrerte arbeidsledigheten blant bosatte innvandrere i Norge gikk opp fra 6,5 prosent i august 2012 til 6,9 prosent i august 2013. I den øvrige befolkningen var det en økning fra 2,0 til 2,1 prosent i samme periode.

I absolutte tall var det en økning på 3 345 ledige innvandrere i 3. kvartal 2013. Av disse hadde 1 694 bakgrunn fra EU-landene i Øst-Europa. I befolkningen utenom innvandrerne var det 1 732 flere registrerte ledige.

Størst økning blant innvandrere fra EU-land i øst

Det var innvandrerne fra EU-landene i Øst-Europa som hadde størst økning i andelen registrerte ledige, med 0,9 prosentpoeng. De øvrige innvandrerguppene hadde mindre økninger på under et halvt prosentpoeng. Menn og kvinner blant innvandrere hadde samme økning

i ledigheten, det vil si 0,4 prosentpoeng hver. I befolkningen for øvrig var det kun kvinner som hadde en viss økning, på 0,1 prosentpoeng.

Innvandrere fra Afrika har høyest ledighet

Innvandrere i den afrikanske gruppen har fortsatt høyest ledighet, med 14,1 prosent. Deretter kommer innvandrere fra Asia, med 8,8 prosent, Øst-Europa utenom EU, med 7,3 prosent og Sør- og Mellom-Amerika med 7,0 prosent. Blant innvandrere fra EU-land i Øst-Europa var det en ledighet på 6,8 prosent. I de øvrige gruppene ligger nivået som vanlig en del lavere. Innvandrere fra Vest-Europa hadde en ledighet på 3,0 prosent, mens de fra Nord-Amerika og Oseania samt Norden lå begge på 2,8 prosent.

Innvandrer menn hadde i alt en ledighet på 6,3 prosent, mens innvandrerkvinnene lå på 7,8 prosent ledige. I befolkningen ellers var andelen ledige 2,1 prosent blant menn og 2,0 blant kvinner.

Svak nedgang i deltakere på arbeidsmarkedstiltak

Blant innvandrere i aldersgruppen 15-74 år gikk andelen deltakere på ordinære arbeidsmarkedstiltak ned fra 1,1 prosent i 3. kvartal 2012 til 1,0 prosent i 3. kvartal 2013. I den øvrige befolkningen lå deltakerandelen uendret på 0,2 prosent. Innvandrere fra Afrika og Asia hadde de høyeste andelen deltakere, henholdsvis 2,0 og 1,4 prosent. Innvandrerkvinner har noe høyere deltakerandel enn innvandrer menn, 1,2 prosent mot 0,7 prosent.

I alt 5 430 innvandrere deltok på arbeidsmarkedstiltak i 3. kvartal 2013. Totalt var det 11 630 som deltok på slike tiltak. Innvandrerne utgjorde med andre ord nesten 47 prosent av alle deltakerne.

Høyest ledighet blant innvandrere i Østfold og Telemark

Østfold og Telemark hadde høyest registrert ledighet blant innvandrere, med henholdsvis 10,8 og 10,0 prosent av arbeidsstyrken i 3. kvartal 2013. Det laveste nivået av ledige finner vi i Rogaland og Troms, hvor henholdsvis 4,9 og 5,0 prosent av innvandrerne var arbeidsledige. Når det gjelder endringer i ledigheten blant innvandrere, hadde

begge Agder-fylkene den største økningen, på litt over 1 prosentpoeng hver.

Lavere ledighet blant norskfødte med innvandrerforeldre enn blant innvandrere

Norskfødte med innvandrerforeldre utgjør fortsatt en liten gruppe arbeidsledige, med litt over 1 000 registrerte ledige i 3. kvartal 2013. I denne befolkningsgruppen er majoriteten mellom 15 og 29 år, og blant dem var ledigheten 5,4 prosent. Det er 2,4 prosentpoeng lavere enn blant innvandrerne på samme alder, som hadde en ledighet på 7,8 prosent. Det er samtidig 1,9 prosentpoeng høyere enn de jevnaldrende i den øvrige befolkningen, hvor 3,5 prosent var ledige.

Ledigheten blant innvandrere mellom 15 og 29 år økte med 0,3 prosentpoeng fra 3. kvartal 2012, mens norskfødte med innvandrerforeldre hadde en økning på 0,4 prosentpoeng. I befolkningen ellers i denne alderen gikk ledigheten opp med 0,1 prosentpoeng.

6. november 2013

Karakterer ved avsluttet grunnskole, 2013

Høyest karakterer i Sogn og Fjordane

Elevene i Sogn og Fjordane hadde det høyeste karaktersnittet i landet av elever som gikk ut av grunnskolen i 2013. Sosial bakgrunn og kjønn har likevel større betydning for karakternivået enn fylkestilhørighet har.

I likhet med de tre foregående år, hadde elevene i Sogn og Fjordane også i 2013 det høyeste karaktersnittet av alle elever som gikk ut av grunnskolen. I gjennomsnitt hadde elevene der 41,2 grunnskolepoeng. Elevene i Akershus og Oslo hadde også høyt karaktersnitt, med henholdsvis 41,1 og 40,8 grunnskolepoeng. Gjennomsnittet for alle elever var 40,0 grunnskolepoeng.

Det er forholdsvis liten forskjell mellom fylkene i gjennomsnittlige grunnskolepoeng. Fra fylket med høyest karaktersnitt til fylket med lavest karaktersnitt var det en forskjell på 2,4 grunnskolepoeng. Forskjellen mellom fylkene var lavere i 2013 sammenlignet med året før, hvor det skilte 2,7 poeng mellom fylkene med høyest og lavest grunnskolepoeng.

Sammenheng mellom sosial bakgrunn og karakterer

Sosial bakgrunn, her målt ved foreldrenes utdanningsnivå, henger tydelig sammen med elevenes resultater i grunnskolen. Elever som har foreldre med lang høyere utdanning oppnådde i gjennomsnitt 45,6 grunnskolepoeng mot 33,6 for de elevene som har foreldre med lavest utdanning. Det skiller altså 12 grunnskolepoeng mellom disse to gruppene av elever. Forskjellene er størst i teoretiske fag som matematikk, naturfag og samfunnsfag, og noe mindre i praktiske fag som kunst og håndverk, kroppsøving og mat og helse. I matematikk standpunkt, fikk elever som har foreldre med lang høyere utdanning i gjennomsnitt 4,3, mot 2,7 for de som hadde foreldre med lavest utdanning.

Jentene oppnår høyere karakterer i alle fag unntatt ett

I likhet med tidligere år oppnådde jentene også i 2013 høyere karakterer enn guttene i alle fag, bortsett fra kroppsøving. Matematikk var faget hvor det var jevnest mellom kjønnene. Størst forskjell mellom kjønnene var det i norsk hovedmål standpunkt, hvor jentene fikk 4,2 mens guttene fikk 3,5 i gjennomsnitt. I gjennomsnitt hadde jentene 4 grunnskolepoeng mer enn guttene. Jentene fikk 42 grunnskolepoeng i gjennomsnitt, mens guttene fikk 38.

I gjennomsnitt oppnådde elevene noe lavere karakterer på skriftlig eksamen enn i standpunkt i samme fag, men til gjengjeld fikk de noe høyere resultat på muntlig eksamen sammenlignet med standpunkt i samme fag.

Innvandrere oppnår lavere karakterer

Innvandrere fikk i gjennomsnitt lavere karakterer enn den øvrige befolkningen. I standpunkt karakterer fikk innvandrere i gjennomsnitt en halv karakter lavere enn den øvrige befolkningen. Størst var forskjellen i engelsk skriftlig og norsk hovedmål, mens forskjellen var minst i kunst og håndverk og kroppsøving. Norskfødte med innvandrerforeldre fikk i gjennomsnittlig høyere karakterer enn innvandrere, men litt lavere enn den øvrige befolkningen.

Forskjeller i karakternivået ved private og offentlige skoler

Elever ved private skoler fikk i gjennomsnitt litt høyere karakterer enn elever ved offentlige skoler i fagene engelsk, matematikk og norsk hovedmål. I disse fagene var gjennomsnittlig standpunkt karakter for elever ved de private skolene henholdsvis 4,2, 3,8 og 4,1. Tilsvarende resultater for elever i offentlige skoler var 3,9, 3,5 og 3,8. Dersom vi sammenligner resultatene ved skriftlig eksamen i de samme fagene er forskjellene mellom elever i offentlige og private skoler noe redusert.

Sammenheng mellom nasjonale prøver og karakterer

Det viser seg at karakterene elevene får når de avslutter grunnskolen i varierende grad samsvarer med resultatene de fikk ved nasjonale prøver tre år tidligere. Sammenhengen er tydeligst mellom resultatene fra nasjonale prøver i regning og matematikk standpunkt. Mer enn 80 prosent av elevene som oppnådde det laveste mestringsnivået ved nasjonale prøver på 8. trinn, fikk karakteren 1 eller 2 i standpunkt matematikk tre år senere. Samtidig fikk mer enn 80 prosent av elevene som oppnådde mestringsnivå 5 på nasjonale prøver i regning, karakteren 5 eller 6 i matematikk standpunkt.

For fagene norsk og engelsk er sammenhengen mellom nasjonale prøver og standpunkt karakter noe mer nyansert. Nær 60 prosent av elevene som var på det laveste mestringsnivået på lesing i 8. trinn fikk karakteren 3 eller 4 i norsk hovedmål standpunkt. Av elevene som var på mestringsnivå 3 i engelsk på 8. trinn fikk 73 prosent standpunkt karakteren 4 eller høyere i engelsk skriftlig.

5. november 2013

Holdninger til og kunnskap om norsk u-hjelp, 2013

Færre er for bistand

Et flertall av den norske befolkningen er for bistand, men andelen som har et positivt syn har sunket. Videre tror færre enn tidligere at bistanden produserer gode resultater.

Et klart flertall av den norske befolkningen er for bistand, men flere enn tidligere ønsker å redusere statens bistandsutbetalinger. Rundt åtte av ti sa i 2013

at de var for bistand til Asia, Afrika og Latin-Amerika. Dette er en nedgang på omtrent 10 prosentpoeng sammenliknet med 2006, men et klart flertall har uttrykt støtte i hele undersøkelsens historie. I alle undersøkelsene siden 1972 har over syv av ti støttet bistandsutbetalinger til disse landene.

Litt over halve befolkningen mener at bistandsbudsjettet er passe stort eller burde vært større, og omtrent fire av ti mener det burde reduseres eller sløyfes. Dette er den høyeste andelen som har ønsket en reduksjon av statens bistandsutbetalinger siden SSB begynte å undersøke temaet, i 1972. Yngre personer og personer med høyere utdanning er mest positive til bistand og bistandsbudsjettets størrelse.

Respondentene ble også spurt om hvilket parti de ville stemt på om det var valg i morgen, og personene som sa de ville stemt på Fremskrittspartiet var mest negative til bistand. De som sa de ville stemt på partiene på venstresiden var mest for bistand.

Nedgang i andel som tror bistanden gir gode resultater

Litt under halvparten av personene som ble spurt tror bistanden gir ganske eller svært gode resultater. Dette er en klar nedgang fra undersøkelsene i 2010 og 2006, da henholdsvis seks og syv av ti mente det samme. Respondentene er særlig negative til resultatene av den langsiktige bistanden Norge gir. Kun tre av ti tror denne gir gode resultater, mens omtrent halvparten tror nødhjelpssaksjonene Norge er involverte i gir gode resultater.

Eldre respondenter er mest kritiske til resultatene av utviklingssamarbeidet. Blant personene i pensjonsalder tror kun tre av ti at Norges bistand gir gode resultater.

Interesse for saker om utviklingsland i media

Omtrent fire av ti personer sier at de er svært eller en del interessert i stoff om utviklingsland og bistand i media. Videre sier om lag fem av ti at de er litt interessert i stoff om disse temaene. Det er en klar tendens til at personer med høyere utdanning er mer interessert i mediedekning av utviklingsspørsmål enn personer

med lavere utdanning. Eldre personer er også noe mer interesserte enn yngre personer.

På spørsmål om hvordan de synes at media fremstiller utviklingsland sier omtrent tre av ti at de mener at disse landene ble fremstilt riktig av pressen og omtrent like mange mente at de blir fremstilt for negativt. 16 prosent synes at de ble fremstilt for positivt. Over tid har det vært en nedgang i andelen som mener media fremstiller utviklingsland riktig. Personer som er mot bistand til utviklingsland mener i størst grad at pressen fremstiller disse landene for positivt.

30. oktober 2013

Arbeidskraftundersøkelsen, 3. kvartal 2013

Lavere yrkesdeltakelse de siste årene

I 3. kvartal 2013 var yrkesdeltakelsen på samme nivå som i 3. kvartal 2012, men 0,9 prosentpoeng lavere enn i 3. kvartal 2006. En stor del av nedgangen fra 2006 henger sammen med endringer i befolkningens alderssammensetning, nærmere bestemt at andelen eldre er blitt mye større.

Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) viser at yrkesdeltakelsen, eller arbeidsstyrken som andel av befolkningen i aldersgruppen 15-74 år, gikk ned fra 72,4 prosent i 3. kvartal 2006 til 71,5 prosent i 3. kvartal 2013. Beregninger foretatt av Statistisk sentralbyrå viser at denne nedgangen i stor grad skyldes at det er blitt relativt flere personer i alderen 55-66 år. Selv om yrkesaktiviteten i denne aldersgruppen har økt med 3,0 prosentpoeng fra 2006, ligger den fortsatt mer enn 20 prosentpoeng lavere enn for aldersgruppen 40-54 år.

En nedgang i yrkesaktiviteten blant de yngre har også bidratt til at yrkesdeltakelsen for hele befolkningen 15-74 år har gått ned fra 2006 til 2013. Blant personer i alderen 15-24 år har det i løpet av denne perioden vært en nedgang i yrkesdeltakelsen på 2,2 prosentpoeng, og blant personer i alderen 25-29 år var nedgangen på 2,1 prosentpoeng.

Mindre kjønnsforskjeller

I 3. kvartal 2006 var yrkesdeltakelsen blant kvinner 7,2 prosentpoeng lavere enn blant menn, men i 3. kvartal 2013

var denne forskjellen redusert til 5,4 prosentpoeng. Tilsvarende reduksjon i kjønnsforskjellen fant sted i alle aldersgrupper bortsett fra blant de aller yngste og de aller eldste, det vil si de under 20 år og de i aldersgruppen 67-74 år. Blant de yngste hadde kvinnene høyere yrkesdeltakelse enn mennene i både 3. kvartal 2006 og i noe mindre grad også i 3. kvartal 2013. I aldersgruppen 67-74 år hadde mennene høyere yrkesdeltakelse enn kvinnene både i 3. kvartal 2006 og 3. kvartal 2013, og forskjellen økte i løpet av perioden.

24 000 flere sysselsatte siste år

Fra 3. kvartal 2012 til samme kvartal 2013 viser AKU en økning i antallet sysselsatte på 24 000 personer. Siden befolkningsveksten i løpet av denne perioden var sterkere enn sysselsettingsveksten, gikk sysselsatte som andel av befolkningen ned med 0,4 prosentpoeng. I 3. kvartal 2013 utgjorde dermed de sysselsatte 69,0 prosent av befolkningen i alderen 15-74 år.

Økningen i antallet sysselsatte kom både blant kvinner og menn, og i 3. kvartal var andelen sysselsatte blant kvinner og menn henholdsvis 66,3 og 71,7 prosent. Økningen i antallet sysselsatte kom hovedsakelig i form av mer heltidsarbeid. Dette gjaldt for begge kjønn, selv om deltidsarbeid er mye mer utbredt blant kvinner. I 3. kvartal 2013 jobbet 39 prosent av de sysselsatte kvinnene deltid, mot 14 prosent blant mennene.

Siden AKU er en utvalgsundersøkelse, må endringstall tolkes med varsomhet, og dette gjelder også endringer i antallet sysselsatte etter næring. Vi kan likevel si at en stor del av økningen i antallet sysselsatte kom i tjenesteytende næringer dominert av privat sektor. Innenfor teknisk tjenesteyting var det for eksempel en økning på 9 000 sysselsatte mellom 3. kvartal 2012 og 3. kvartal 2013. Dette er en næring som også har hatt vekst i antallet sysselsatte gjennom hele 2012 og hittil i 2013 når vi sammenligner med tilsvarende kvartal året før.

Mellom 3. kvartal 2012 og samme kvartal 2013 var det også en økning i antallet sysselsatte på 12 000 innenfor bergverksdrift og utvinning, som er dominert av olje- og gassnæringen. For industrien

viser AKU en nedgang på 15 000 sysselsatte siste år.

95 000 arbeidsledige

I 3. kvartal 2013 utgjorde de arbeidsledige 3,5 prosent av arbeidsstyrken, opp 0,4 prosentpoeng fra samme kvartal året før. Den største økningen kom blant kvinner, i all hovedsak blant dem i alderen 25-54 år. Blant de 95 000 arbeidsledige i 3. kvartal 2013 var 28 prosent langtidsledige. Langtidsledige er personer som har vært arbeidsledige i mer enn 26 uker. Den gjennomsnittlige tiden en arbeidsledig hadde vært arbeidsledig på måletidspunktet, var 23 uker i 3. kvartal 2013, omtrent det samme som i tilsvarende kvartal året før.

I 3. kvartal 2013 var det 57 000 deltids-sysselsatte som var undersysselsatte, 9 000 færre enn i samme kvartal året før. Undersysselsatte er deltidssysselsatte som har forsøkt å få lengre avtalt arbeidstid. De fleste undersysselsatte er kvinner, noe som må sees i sammenheng med den høye andelen kvinner som jobber deltid. Den totale tiden som de undersysselsatte ønsket å arbeide ekstra i 3. kvartal 2013, tilsvarer 20 000 heltidsjobber. Hvis vi samtidig legger til de arbeidstimene som de arbeidsledige ønsket å jobbe, tilsvarer det et tilbud på 103 000 heltidsjobber, 7 000 flere enn året før.

Toril Sandnes (red.)

Ungdoms levekår

Ungdoms levekår beskriver ulike sider ved levekårene til ungdom og unge voksne i alderen 16-30 år i Norge, med særlig vekt på dem som på en eller annen måte er marginalisert. Marginalisering betyr at man befinner seg utenfor eller i utkanten av en gruppe eller sammenheng. Dette er definert på ulike måter i publikasjonen. Gjennom elleve kapitler ser vi nærmere på temaer som demografi, utdanning, arbeid og arbeidsmiljø, inntekt, materielle og sosiale mangler, helse, bolig, ungdomskriminalitet, sosial kapital, veien fra videregående opplæring til jobb og sosiale stønader, og vi ser på ungdom og unge voksne i et internasjonalt perspektiv.

Avsender:
Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Kongens gate 6, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8671-1 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-8672-8 Elektronisk versjon
ISSN 0804-3221

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
NO-2225 Kongsvinger

Avsender:
Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Kongens gate 6, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8799-2 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-8800-5 Elektronisk versjon
ISSN 0801-7603 Trykt versjon
ISSN 0809-4713 Elektronisk versjon

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway